

ISTORIJOS BENDROJI PROGRAMA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Istorijos dalyku siekiama padėti pagrindus politinės¹, socialinės² ir kultūros istorijos³ supratimui bei istorijos (asmenybių, įvykių, reiškinių) pažinimą susieti su dabarties problemomis, istorinės kultūros⁴, istorijos sklaidos ir paveldo⁵ pažinimo veiklose; formuoti(s) istorinio proceso chronologinės sekos vaizdą, ugdyti(s) gebėjimus identifikuoti reikšmingiausių istorijos asmenybių, įvykių, procesų ir reiškinių sąsajas su dabartimi; ugdyti(s) gebėjimus kurti istorinį pasakojimą⁶, kuris būtų pagrįstas istorijos žiniomis, šaltinių identifikavimu ir analize, kultūriniu kontekstu ir argumentais, besiremiančiais demokratijos, humanizmo, empatijos ir bendražmogiško solidarumo vertybėmis.

2. Istorijos dalyko paskirtis - ugdyti istorinį mąstymą⁷, įgalinantį mokinius orientuotis įvairiose kasdienėse situacijose, kuriose susiduriama su įvairiopa kultūrine aplinka, socialinėmis institucijomis, politinėmis problemomis. Istorijos dalykas yra tiesiogiai susijęs su kompetencijomis, kurių įgijimas sąlygoja pamatinių žmogiškųjų vertybių (supratimas, empatija, individo vertė, bendruomeniškumas) suvokimą ir plėtojimą. Nagrinėjant konkrečias istorines problemas ir skirtingų istorinių laikotarpių žmogiškąsias patirtis mokiniui sudaromos galimybės suvokti kitą ir kitaip mąstantį asmenį, identifikuoti istorinius žmonijos pasiekimus ir klaidas, palyginti dabarties aktualijas su istorinės praeities įvykiais ir reiškiniais.

3. Kiekvieno koncentro turinys ir siekiniai formuluojami atsižvelgiant į mokinio kognityvinius gebėjimus, žinias ir laipsnišką istorinio mąstymo formavimąsi. Istorijos dalykas pradedamas nagrinėti atsispiriant nuo asmeninės patirties ir gyvenamosios vietovės pereinant prie esminių Lietuvos ir visuotinės istorijos temų (5–6 klasės), toliau (7–10 klasėse ir I–II gimnazijos klasėse) chronologiškai nuosekliai nagrinėjami Europos ir pasaulio istorijos klausimai, galiausiai (III–IV gimnazijos klasėse) akcentuojamas probleminis istorijos mokymas(is), koncentruojamasi į konkrečią istorinę problemą ir jos istoriškumą (kaitą). Pagrindinio ugdymo istorijos dalyko turinį sudaro 60 % Europos ir pasaulio bei 40 % Lietuvos istorijai skirtų temų.

3.1. Pradinėje mokykloje Istorijos dalykas integruotas į Visuomeninio ugdymo programą.

---

¹ Politinė istorija nagrinėja valstybių formavimosi problemas, diplomatinių santykių raidą, valdovų, politinių veikėjų priimtų sprendimų reikšmę tarpvalstybiniuose santykiuose ir valstybių viduje, jų aplinkybes ir pasekmes. Akcentuojamas institucijų vaidmuo, istorinių asmenybių svarba vidinėje politinio darinio organizacijoje ir tarptautiniuose santykiuose.

² Sociālinė istorija tiria skirtingų istorinių epochų visuomenės ir jų sudarančių grupių santykius, grupes formuojančių asmenų ryšius. Socialinei istorijai svarbūs individų ir grupių sukurti fenomenai (institucijos, teisė, materialinės kultūros dalykai), kurie atskleidžia konkrečios visuomenės vertybines nuostatas, ideologines manifestacijas.

³ Kultūros istorijos siaurąją prasme tyrimų lauką sudaro meno (architektūros, tapybos, kino, fotografijos), mokslo (astronomija, filosofija), rašto kultūros klausimai. Dėmesys skiriamas pamatiniams civilizaciniams pasiekimams ir iškiliausiams menininkams, mokslininkams, išradėjams.

⁴ Istorinė kultūra apima platų istorijos interpretavimo, istorinių vaizdinių dabartyje formulavimo ir konkrečios visuomenės, valstybės orientavimosi istoriniame laike lauką. Istorinė kultūra reiškiasi per tam tikrų temų sudabartinimą (aktualizavimą), visuomenei ir valstybei svarbių istorinių datų ar asmenybių įamžinimą, atminimą.

⁵ Įvairių istorinių epochų daiktinės (architektūros, skulptūros, taikomosios dailės) ir rašto (dokumentai, knygos) vertybės, kurios vienu ar kitu požiūriu (meniniu, istoriniu, techniniu) pripažįstamos kaip visuomenei, valstybei ir kultūrai vertingos ir turi būti saugomos įstatymo.

⁶ Istorinis pasakojimas yra žodinė struktūra, kuriai būdinga prozos forma. Istoriniame pasakojime mobilizuojama praeitis dabartyje ir kartu brėžiami ateities orientyrai.

⁷ Istorinis mąstymas apima istorijos supratimo, tyrimo ir kūrimo gebėjimus: laiko tėkmės ir pokyčių kaitos nustatymą, priežasčių ir pasekmių ryšių analizę, istorijos šaltinių įrodymų tikslumo ir nepatikimumo atskyrimą, skirtingų istorijos aiškinimo perspektyvų supratimą, interpretavimą ir vertinimą.

3.2. 5–6 klasėse išlaikomas nuoseklus perėjimas nuo asmeninės ir gyvenamosios vietovės istorijos prie Lietuvos, Europos ir pasaulio istorijos pažinimo. 5 kl. kursas supažindina su istorijos mokslo pradmenimis, yra orientuotas į Lietuvos istorijos siužetus, bet kontekstualiai paliečiama ir visos Europos istorija. 6 klasėje moksleiviai gilina ir plečia savo istorinį pažinimą nagrinėdami konkrečius kultūros bei kasdienybės istorijos siužetus. 5–6 klasėse koncentruojamasi į moksleivio susipažinimą su istorija kaip disciplina ir istorijos mokymąsi kaip pasaulio pažinimo būdą, atveriantį galimybes suprasti ir šiandieną. Šiam tikslui pasiekti didelis dėmesys skiriamas istorinių klausimų kėlimui, kompetencijų ugdymui.

3.3. 7–10 klasėse ir I–II gimnazijos klasėse toliau plėtojamos ir gilinamos žinios, gebėjimai ir kompetencijos. Mokiniai mokomi susidaryti Lietuvos, Europos ir pasaulio politinės, socialinės ir kultūrinės raidos vaizdą nuo seniausių iki dabartinių laikų.

3.4. III–IV gimnazijos klasėse istorijos mokymo turinys formuluojamas siekiant analitiškai atskirti esminius žmogiškosios veiklos ir patirties istorijoje pjūvius. Mokymo turinys yra sudarytas akcentuojant konkrečią problemą, kuri nagrinėjama vadovaujantis Europos istorijos periodizacija. Atskiras dėmesys skiriamas istoriografijos, jos sampratos, naratyvų formų ir istorinės kultūros problematikai. Toks mokymo(si) turinys ir jo forma yra orientuoti į mokinio analitinių įgūdžių plėtojimą ir integralų pasaulio suvokimo formavimą(si), kuris remiasi siekiu tarpusavyje sieti skirtingas istorines problemas. Koncentruotas kiekvieno atskiro teminio bloko mokymas(is) sudaro mokiniui palankesnes galimybes geriau suvokti konkrečią problemą, jos istoriškumą, kaitą laike. Mokymosi turinį sudaro 50 proc. Europos ir pasaulio bei 50 proc. Lietuvos istorijai skirtų temų. Istorijos pasiekimų sritys, pasiekimų raida, kompetencijos įgauna prasmę susiejus jas su istorijos turiniu.

4. Asmenybės, sąvokos, reikšmingi įvykiai/tekstai. Istorinių asmenybių fiksavimas istorijos bendrojo ugdymo programoje atliepia siekį mokyti antropologizuotos (kavoliškai – Žmogus istorijoje) istorijos, t. y. tokios, kurioje veikia ir kuria ne tik visuomenės grupės, bet ir individai, asmenybės. Jų fiksavimas nereiškia, jog mokinys turi įsisavinti ir išmokti programoje minimų istorinių asmenybių biografijas, karjeras, visus veiklos ar kūrybos aspektus. Pasirinktos tos asmenybės, be kurių indėlio neįmanoma tinkamai suvokti politinės raidos procesų ir įvykių, ideologijų genezės, socioekonominių reformų ir lūžių, kultūrinių pasiekimų. Mokinys turi ne tik žinoti svarbiausias istorines asmenybes ir jų vaidmenį, bet ir gebėti jas atpažinti konkrečioje istorinėje epochoje, tekste; remdamasis istoriniu kontekstu, turi mokėti (i)vertinti asmenybės pasaulėžiūrą, sprendimus, įtaką visuomenei ir valstybei; turi gebėti apibūdinti skirtingus to meto bei dabarties požiūrius (interpretacijas) apie konkrečią asmenybę.

4.1. Istorinės sąvokos (terminai) reiškia istorinius išsireiškimus arba jų grupes. Programoje istoriniais terminais laikomi specialūs istoriografijoje naudojami išsireiškimai bei universalios tarpdalykinės sąvokos, naudojamos įvairių humanitarinių mokslų. Pateikiami įvairūs istorinių sąvokų tipai: sąvokos, atspindinčios socialinius-ekonominius santykius (pvz., buržuazija, palivarkas), teisinius-politinius santykius (pvz., absoliutizmas, seimas, principatas), materialinės ir dvasinės kultūros pasiekimus (pvz., reformacija, klasicizmas), vienietinės sąvokos (pvz., Grūto parkas, Kioto protokolas), bendrosios sąvokos (pvz., revoliucija, kavalerija), teorinės (pvz., štetlas, impresionizmas, nacionalizmas), metaforinės (pvz., „Aksominė diktatūra“, „Išsigimęs menas“), faktografinės (pvz., kronika, graždanka), interpretacinės (pvz., LDK paveldo dalybos, Viktorijos epocha, Juodoji mirtis) ir kt.

Siekama, kad mokinys ne tik žinotų programoje pateiktus terminus, bet ir jų definicijas, t. y. gebėtų mokėti juos apibrėžti, apibūdinti, paaiškinti ne lingvistinę, etimologinę jų kilmę, bet tik prasminį turinį. Terminų žinojimas probleminiu mokymu grįstame istorijos ugdyme reikalingas dėl kelių priežasčių. Pirma, nes tai yra fundamentali istorinių žinių struktūros dalis. Antra, be jų išmanymo sudėtinga suprasti ir nagrinėti istorinius šaltinius, tekstus, kurie parašyti konkrečios istorinės epochos kalba ir terminija. Trečia, tik tinkamai naudojant istorines sąvokas, mokinys gali gebėti kurti savo istorinį naratyvą.

4.2. Programoje fiksuoti žinotini reikšmingi istoriniai įvykiai ir tekstai. Išskirti svarbiausi, moksliškai patikrinti, savo reikšme lūžiniai ir tiksliai chronologiškai įvardinti faktai, atspindintys

vienkartinius įvykius, taip pat naujų istorinių reiškinių genezės faktai ir tekstai (sutartys, kodeksai, privilegijos, valdžios aktai, konstitucijos, kultūros veikėjų traktatai ir kt.), reikalingi, problemiška nagrinėjant atskirus istorinius klausimus.

II SKYRIUS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

5. Istorijos dalyko ugdymo tikslas – ugdyti istorinę mokinių sąmonę⁸, pagrįstą Lietuvos, Europos ir pasaulio istorinės raidos ir kultūrinės aplinkos supratimu, kuris remiasi:

5.1. istorijos mokslo žiniomis ir orientavimusi pamatiniuose istorijos procesuose ir problemose;

5.2. istorijos pasakojimų ir istorijos pažinimo šaltinių identifikavimu ir kritišku įvertinimu;

5.3. pamatinėmis demokratinėmis vertybėmis, Europos ir pasaulio kultūriniu palikimu;

5.4. Lietuvos valstybingumo tradicija.

6. Pagrindinio ugdymo uždaviniai. Siekdami istorijos ugdymo tikslo mokiniai:

6.1. analizuoja istorijos mokslo tikslus ir taiko istorijos tyrimo metodus;

6.2. tyrinėja savo gyvenamosios vietovės ir Lietuvos praeitį ir ją kontekstualizuoja (Europos ir pasaulio istorijoje);

6.3. analizuoja ir lygina skirtingas istorines epochas, atpažįsta lūžinius momentus, vertina istorinių asmenybių vaidmenį ir svarbiausias Lietuvos bei Europos istorijos problemas; teisingai vartoja istorijos mokslo sąvokas ir terminus;

6.4. renka, analizuoja ir kūrybiškai perteikia istorijos šaltiniuose⁹, istoriografijos tekstuose¹⁰ ir šiuolaikinėse medijose¹¹ pateikiamą informaciją apie istorinius įvykius, reiškinius ir asmenybes; skiria ir nustato pagrindinius istorijos šaltinio ir istoriografinio teksto bruožus;

6.5. remdamiesi turimomis žiniomis ir tyrimo metu surinkta informacija konstruoja argumentus, kuria istorinį pasakojimą; artimoje aplinkoje, muziejuose ar virtualybėje esančius istorinius šaltinius (objektus) panaudoja praeities rekonstravimui;

6.6. išvelgia skirtingas istorijos interpretacijas¹² ir aiškinasi jų racionalius ir/ar vertybinius pagrindus. Konkretius istorinius įvykius suvokia atsižvelgiant į skirtingus politinius, socialinius ir kultūrinius kontekstus bei perspektyvas (valstybės, tautos, lyties, religinės ar socialinės grupės ir t.t.); kritiškai vertina šiuolaikinių medijų pateikiamą informaciją apie istoriją;

6.7. apmąsto valstybingumo, demokratijos, pilietiškumo, tautiškumo ir laisvės idėjų istorinę raidą ir vertina jų reikšmę praeityje bei šiandieniniame gyvenime.

7. Vidurinio ugdymo uždaviniai. Siekdami istorijos ugdymo tikslo mokiniai:

7.1. pagilina supratimą apie istorijos mokslo (istoriografijos) raidą, orientuojasi šiandienos istorijos bei jos problemų interpretacijų lauke;

7.2. įgytų žinių pagrindu geba formuluoti nagrinėjamus probleminius istorinius klausimus ir kritiškai juos analizuoja;

7.3. susipažįsta su skirtingomis istorinių naratyvų formomis ir geba kurti istorinį pasakojimą, analizuojantį Lietuvos, Europos ir pasaulio istorines problemas;

⁸ Istorinę sąmonę konstituoja lūžinių žmonijos, valstybės, visuomenės istorijos momentų, įvairių reiškinių raidos pažinimas ir interpretacija. Šioje plotmėje formuojasi istorinis orientavimas(is), kuris reiškiasi per žmogiškojo pasaulio istoriškumo (kintamumo) suvokimą, konkrečių istorinių problemų vertinimą dabartyje ir istorinių tikrėnybių suaktualinimo dabartyje pasirinkimus.

⁹ Istorijos šaltiniai – rašytiniai (dokumentai, aktai, knygos, laiškaščiai) ir daiktiniai (archeologijos, meno, technikos) artefaktai, kuriais remdamasis ir tarpusavyje siedamas istorikas siekia rekonstruoti praeitį ir kurti istorinį pasakojimą.

¹⁰ Istoriofografija bendrąja prasme yra tai, kas yra sukurama (parašoma) metodiškai dirbančio (laikantis nustatytų istorijos mokslo reikalavimų, šaltinių paieškos, analizės) istoriko ar asmens, atliekančio istorinį tyrimą. Tai yra skirtingoms istorinėms temoms skirti įvairios apimtys tekstai: straipsniai, monografijos, studijos, sintezės.

¹¹ Šiuolaikinės medijos dažniausiai siejamos su šiuolaikinių technologijų pagalba pasiekiamą informaciją, prieigomis: internetiniais portalais, socialiniais tinklais, podcastais ir kt.

¹² Istorijos interpretacija yra viena iš pamatinių istorinio tyrimo (istorinio metodo) procedūrų. Istoriniame tyrime, keliant istorinį klausimą, analizuojant šaltinius, istorikas formuluoja rišlią, prasmingą visumą ir taip sukuria konkrečios istorinės problemos interpretaciją. Istorijos moksle (istoriografijoje) tarpusavyje konkuruoja skirtingos tų pačių įvykių, reiškinių, procesų interpretacijos, požiūriai ir vertinimai.

7.4. geba atskirti ir paaiškinti skirtingų istorinių epochų socialinių ir ekonominių struktūrų ypatumus, skirtumus ir kaitą, atpažįsta gamtinės aplinkos poveikį visuomenėms praeityje ir žmogaus įtaką jį supančiai aplinkai;

7.5. suvokia svarbiausius politinės, ekonominės, religijų, kultūros, žmogaus-gamtos istorijos klausimus, gebėdami analizuoti ir interpretuoti istoriografijos suformuluotas problemas;

7.6. įgytų žinių pagrindu geba antropologiškai žvelgti į istoriją ir suvokia šiandieninių politinių, socialinių ir kultūrinių problemų istorines ištakas ir jų patirtis.

III SKYRIUS KOMPETENCIJŲ UGDYMAS

8. Įgyvendinant Istorijos dalyko bendrąją programą ugdomos šios kompetencijos: komunikavimo, kultūrinė, kūrybiškumo, pažinimo, pilietiškumo, skaitmeninė, socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos. Jos pateiktos pagal kompetencijos ugdymo intensyvumą Istorijos dalyku.

9. Pažinimo kompetencija. Mokiniai remdamiesi įgytomis žiniomis, apibūdina nagrinėtus Lietuvos, Europos (atskirais atvejais ir pasaulio) praeities įvykius ir reiškinius, asmenybes. Apibūdina esmines istorijos epochas, pateikia jų savitumo pavyzdžių ir atspindžių šiandienos pasaulyje. Mokiniai, remdamiesi įgytomis žiniomis, istorijos šaltiniais, tekstais ir šiuolaikinėmis medijomis mokosi paaiškinti, kodėl dabarties reiškinių ir problemų ištakos gali glūdėti praeities įvykiuose ir reiškiniuose. Tyrinėdami savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos, Europos ir pasaulio istorinę praeitį, mokiniai analizuoja politinę, socialinę ir kultūrinę visuomenės raidą, suvokia, kodėl istorikai praeities įvykius gali interpretuoti skirtingai. Remdamiesi įgytomis žiniomis, paaiškina svarbias praeities problemas ir jų kontekstus Lietuvos ir Europos istorijoje, pagrindžia istorijos pamokų aktualumą dabarčiai. Ugdymo procese mokiniai mokosi kelti probleminius klausimus, formuluoti nesudėtingo tyrimo tikslą ir uždavinius, planuoti tyrimo eigą bei tinkamai pasirinkti reikalingus informacijos šaltinius, suformuluoti išvadas. Mokiniai geba atskirti ir apibūdinti istorijos šaltinius, tekstus (istoriografiją) ir šiuolaikinėse medijose randamą informaciją. Įgytas žinias nuolatos sieja su informacija ir įgūdžiais įgytais per kitų mokymosi dalykų pamokas bei praktikas.

10. Kultūrinė kompetencija. Remiantis istorijos šaltiniais, tekstais ir šiuolaikinėmis medijomis analizuoja ir aptaria Lietuvos ir Europos (atskirais atvejais ir pasaulio) kultūros istorijos reiškinius ir jų visumą: žmonių vertybes, idėjas, kultūros formas ir simbolius, meno kūrinius, kasdienybės ir gyvenamosios aplinkos istoriją. Aiškinasi kultūros istorijos vaidmenį XXI a. žmogaus pasaulėvaizdžiui ir tapatybei. Vertina tautų, religijų ir įvairių kultūrų paveldą, prisideda prie jo išsaugojimo. Suvokia ir vertina Lietuvos tautų, konfesijų, bendruomenių tradicijas, kultūrinį palikimą, puoselėja Lietuvos valstybingumo tradiciją ir paveldą. Suvokia kitas tautas ir kultūras kaip unikalų žmonijos istorinės raidos rezultatą; skiria dėmesį kultūrinio „kito“ pažinimui, suvokimui ir priėmimui bei kultūrinės įvairovės kaip vertybės suvokimui. Supranta istorines ir šiuolaikines Lietuvos, Europos (atskirais atvejais ir pasaulio) kultūrinės raiškos formas, atpažįsta menines praeities įvykių ar reiškinių interpretacijas. Mokiniai analizuoja įvairių gyvenamosios vietovės (aplinkos) istorinę (kraštotyrinę) medžiagą. Paaiškina kultūros paveldo svarbą, istorinės atminties perspektyvas ir sankirtas.

11. Pilietiškumo kompetencija. Mokiniai puoselėja ir reflektuoja visuomenės gyvenime praeityje susiformavusias, o šiandienos gyvenime tokias svarbias vertybes, kaip demokratija, humaniškumas, empatija, bendruomeniškumas, tautiškumas, valstybingumas ir kt. Analizuoja aktualias žmogaus ir visuomenės problemas susijusias su globalizacija, žmogaus teisėmis, ekologija, skurdu, terorizmu ir kt.). Aptaria demokratinės visuomenės puoselėjimo svarbą ir iššūkius, Lietuvos valstybingumo tradiciją, pilietybės instituto kaitą istorijoje. Analizuoja Lietuvos ir Europos demokratijai kylančius iššūkius. Aptaria ir kritiškai vertina įvairiose žiniasklaidos priemonėse (ir šiuolaikinėse medijose) pateikiamą informaciją, apibūdina informacijos išsamumą, patikimumą ar tendencingumą; nagrinėja istorinės propagandos pavyzdžius. Vertina individo ir visuomenės bendrabūvio būdus, bendruomeniškumo ir pilietiškumo sąsajas, įsitraukia į Lietuvos visuomenei aktualių istorinių klausimų aptarimo diskusijas. Puoselėja Lietuvos valstybingumo tradiciją, ugdo

patriotinę savimonę. Analizuoja pagrindines tarptautines organizacijas bei nurodo Lietuvai tenkančias atsakomybes ir galimybes dalyvaujant šių organizacijų veikloje.

12. Kūrybiškumo kompetencija. Mokiniai savarankiškai kelia klausimus, kurie padeda išvelgti ir suprasti nagrinėjamų laikotarpių problemas. Kuria istoriją pasakojantį žemėlapi, kuriame lokalizuoja įvykius ir reiškinius, aiškina jų eigą, aptaria veiksnius, lėmusius vienokius ar kitokius rezultatus, naudoja vaizdinę ir tekstinę medžiagą pasakojimui iliustruoti, argumentuoti; rengia gyvenimo praeityje rekonstrukcijas ir aptarimus (muliažus, instaliacijas, parodas, maketus, disputus, teatralizuotas diskusijas, vaidinimus ir kt.). Remdamasis istoriniais šaltiniais, tekstais ir kitomis medijomis kuria įvairių tipų pasakojimus (esė, CV, santraukas, komentarus, recenzijas, biografijas ir pan.), vizualizacijas (audio ar video pasakojimus, schemas, asmenybių, reiškinių ar įvykių grafinius paveikslus, genealoginius medžius ir pan.) ir interpretacijas, atlieka įvairius tiriamuosius ir kūrybinius darbus. Kūrybos rezultatus pristato pasirinktu būdu: žodžiu, raštu, piešiniu, kompiuterinės grafikos pagalba, nuotraukomis, schema, ir kt. Išskiria ir apibūdina svarbiausių epochų kultūrinius bruožus, nurodo mokslo ir kultūros reikšmingiausius darbus ir jų autorius. Seka istorinių kūrinių ir reiškinių šiuolaikines interpretacijas. Geba įgytas istorines žinias sieti su literatūros, meninio ugdymo ar kt. dalykų žiniomis. Bando prognozuoti politinių, socialinių ar kultūrinių ekonominių, procesų raidą, projektuoti ateitį.

13. Komunikavimo kompetencija. Mokiniai įvairiais būdais ir formomis, naudodamiesi informacinėmis technologijomis, mokosi pateikti savąjį istorijos supratimą ir jį pagrįsti. Išreiškia savo istorijos pasakojimą, tinkamai vartoja istorijos sąvokas, remiasi istorijos šaltiniais, tekstais ir šiuolaikinėmis medijomis. Mokiniai mokosi atsirinkti patikimą informaciją apie istorijos įvykius, reiškinius ir jų vertinimus, ją palyginti ir panaudoti atliekant užduotis, kuriant istorinį pasakojimą. Mokiniai remdamiesi istorine medžiaga atlieka tyrimus, daro pristatymus, projektus, įsiklauso į kito nuomonę, diskutuoja, kelia klausimus apie istorinius įvykius, asmenybes, laisvai reiškia savo nuomonę pagrįsdami argumentais. Mokosi bendradarbiauti ir mokytis bendradarbiaujant.

14. Socialinė, emocinė ir sveikos gyvensenos kompetencija. Per istorijos pamokas mokiniai mokosi pažinti praeities žmogaus gyvenseną, suprasti jo mąstyseną, jauseną, tikėjimą, veiksena, jo vertybių ir idėjų pasaulį. Per istorijos pamokas ir ypač fizines išvykas (į muziejus, archeologinių tyrimų ekspedicijų vietas, materialaus kultūros paveldo objektus, pažintines ekspedicijas ir pan.) susipažįsta su savo gyvenamosios vietovės (aplinkos), Lietuvos, Europos bei pasaulio istorijos praeitimi, ugdo empatiją, kritišką santykį su praeities kartų palikimu, identifikuoja žmonių panašumus ir skirtumus. Tuos pačius istorinius įvykius gali suvokti iš skirtingų perspektyvų; kritiškai vertina istorijos šaltinių, tekstų ar šiuolaikinių medijų patikimumą ir argumentuotai išreiškia savo poziciją istorijos įvykių ar asmenybių vertinimo klausimais. Analizuodami istorinius laikotarpius, išskiria stereotipų, išankstinių nusistatymų ir diskriminacijos kilmę, neigiamą jų poveikį tautoms, etninėms, religinėms ar socialinėms grupėms. Gerbia skirtingų socialinių, kultūrinių ar etninių grupių žmones. Nagrinėja istorinių asmenybių biografijas: jų darbus, pasirinkimus, pasiekimus ir klaidas. Gilindamiesi į istorinių asmenybių pavyzdžius, mokiniai apmąsto savo istorinių bendraamžių gyvenseną, jų likimus ir pasirinkimus.

15. Skaitmeninė kompetencija. Mokiniai atlikdami istorinį tyrimą, kurdami istorinį pasakojimą, informacijos paieškai naudojami šiuolaikinėmis medijomis, skaitmeniniais archyvais, bibliotekomis, virtualiomis parodomis (kita muziejų sukaupta medžiaga), geba jais naudotis per paieškos ir filtravimo sistemas, kritiškai ir tikslingai medžiagą pasirenka, analizuoja. Pritaikydami šiuolaikinių technologijų galimybes (žemėlapių kūrimo platformas, mobiliąsias programėles ir kt.), mokosi kurti istoriją pasakojantį žemėlapi, maršrutą nagrinėjamai temai atskleisti: įkelia nurodytos ar pasirinktos istorinės temos/tyrimo faktus, įvykius, šaltinius, vizualinę medžiagą, komentarus į skaitmeninį žemėlapi, jį pristato. Sėkmingai naudojami skaitmeniniu turiniu įvairių tipų tekstų kūrimui (esė, istoriniam pasakojimui, vaizdo žinutei, interviu, komentarui, recenzijai, biografijai ir pan.) ugdo ir puoselėja savo informacinių vertybių kultūrą, atsakingai ir teisėtai būdais disponuoja įvairia vieša skaitmenine informacija (korektiškai nurodo naudojamus informacijos šaltinius; skleidžia savo kuriamą turinį tinkamomis techninėmis priemonėmis). Atsakingai, saugiai ir etiškai veikia

skaitmeninėje erdvėje tiek rinkdamas informaciją, tiek ja dalindamasis su kitais, tiek bendraudamas ir bendradarbiaudamas.

IV SKYRIUS PASIEKIMŲ SRITYS IR PASIEKIMAI

16. Istorinės raidos supratimas (A). Ši pasiekimų sritis apima mokinių gebėjimus, kurių reikia norint įvertinti konkrečių istorinių įvykių priežastis ir padarinius, juos palyginti ir išskirti pagrindinius įvykių bruožus bei suvokti atskirų asmenybių vaidmenį savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos, Europos bei pasaulio politinės, socialinės ir kultūrinės istorijos kontekste. Istorinės raidos supratimas leidžia mokiniui formuoti individualų santykį su istoriniais įvykiais, asmenybėms ir Lietuvos valstybingumo tradicija juos aktualizuojant dabarties kontekstuose, plečiant ir gilinant pažinimo, kultūrinę, pilietiškumo ir socialinės, emocinės ir sveikos gyvensenos kompetencijas. Šios pasiekimų srities pasiekimai:

16.1. Įvykių, reiškinų priežasčių ir padarinių apibūdinimas (A1).

16.2. Įvykių, reiškinų bruožai, ypatumai (A2).

16.3. Asmenybių vaidmuo istorijoje (A3).

17. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje (B). Ši pasiekimų sritis apima mokinių gebėjimus, kurie būtini svarbių Lietuvos, Europos bei pasaulio istorijos laikotarpių identifikavimui ir apibūdinimui, chronologinės įvykių sekos suvokimui; svarbiausių Lietuvos, Europos bei pasaulio istorijos įvykių ir reiškinų su konkrečiomis istorinėmis epochomis (laikotarpiais) susiejimui; sinchroniškam savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos, Europos bei pasaulio istorijos įvykius ir reiškinus matymui; konkretaus istorinio proceso ar įvykio geografinį kontekstą supratimui. Tokiu būdu gilinama pažinimo ir kultūrinė kompetencijos. Šios pasiekimų srities pasiekimai:

17.1. Chronologijos supratimas (B1).

17.2. Istorinės erdvės supratimas (B2).

18. Istorijos tyrimas ir interpretavimas (C). Ši pasiekimų sritis apima mokinių gebėjimus, reikalingus skirtingo pobūdžio istorijos šaltiniams ir tekstams atrinkti, klasifikuoti ir jais remiantis kelti probleminius klausimus, ieškoti jų sprendimo būdų. Mokinys geba rinkti informaciją iš istorijos šaltinių, tekstų ar kitų medijų, apibūdinti jų atsiradimo kontekstą, svarstyti jų autorystės ir patikimumo klausimus; remiantis įvairiais kriterijais, kritiškai vertinti šaltiniuose bei skirtingų autorių tekstuose pateikiamas įvykių versijas. Istorijos tyrimas ir interpretavimas įgalina mokinių susidaryti asmeninę argumentuotą nuomonę apie istorines problemas, ugdyti empatiją, socialinę, emocinę ir sveikos gyvensenos, pilietiškumo, komunikavimo ir kūrybiškumo kompetencijas. Šios pasiekimų srities pasiekimai:

18.1. Istorijos šaltinio apibūdinimas (C1).

18.2. Istorijos šaltinio, teksto analizė, interpretavimas ir vertinimas (C2).

18.3. Istorinis tyrimas/tyrinėjimas (C3).

19. Istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška (D). Ši pasiekimų sritis apima mokinių gebėjimus naudoti istorines sąvokas ir kontekstus, plečia kūrybinę, kultūrinę ir komunikavimo kompetencijas atliekant šaltinių, tekstų ar kitų medijų analizę, istorine tematika rengiant tiriamuosius ir kūrybinius darbus. Mokinys naudodamasis šiuolaikinėmis technologijomis geba atrinkti, analizuoti ir vizualizuoti istorinius tiriamuosius ir kūrybinius darbus. Istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška leidžia mokiniui reprezentuoti savo vertybinį požiūrį į istorines problemas, asmenybes ir jų aktualumą šiandienos visuomenėje, ugdyti komunikavimo, kūrybiškumo, pilietiškumo ir kultūrinę kompetencijas. Šios pasiekimų srities pasiekimai:

19.1. Istorijos sąvokų supratimas ir vartojimas (D1).

19.2. Istorinio pasakojimo kūrimas (D2).

19.3. Istorinio supratimo raiška (D3).

20. Mokinių pasiekimų raidai parodyti pateikiamas pagrindinis pasiekimų lygis. Mokinių pasiekimų raida lentelėje aprašoma pagal pasiekimų sritis kas dvejus metus:

Pasiekimas	Pasiekimų raida			
	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 ir I–II gimnazijos klasės	III–IV gimnazijos klasės
1. Pasiekimų sritis: Istorinės raidos supratimas (A)				
Įvykių, reiškinių priežastys ir padariniai (A1.)	Išskiria svarbiausias nagrinėtų savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos (atskiris atvejais ir Europos) istorijos įvykių, reiškinių priežastis ir padarinius. Lygindamas įvykius, reiškinius, randa 1-2 panašumą ar skirtumą tarp priežasčių ir padarinių (A1.1.3.).	Apibūdina svarbiausių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų įvykių, reiškinių priežastis, pasekmes. Aptaria to paties įvykio, reiškinio priežastis ir pasekmes skirtingoms asmenybėms, visuomenės grupėms arba valstybėms. Nagrinėdamas panašaus pobūdžio įvykių, reiškinių priežastis ir pasekmes, nustato jų panašumus bei skirtumus (A1.1.3.).	Paaškina naujųjų ir naujausiųjų laikų priežastis ir pasekmes remdamasis pateiktais šaltiniais ar istoriografijos pavyzdžiais. Remdamasis įvykio, reiškinio pasekmėmis, paaškina įvykio svarbą ir reikšmę asmenybėms, visuomenės grupėms ar valstybėms. Pagal pateiktus kriterijus mokosi klasifikuoti priežastis ir pasekmes (pvz., į kultūrinės, socialinės, politinės ir kt.). Nustato, kuri priežastis buvo pagrindinė ir šalutinė, o kuris padarinys trumpalaikis ir ilgalaikis (A1.1.3.).	Įvertina priežasčių ir pasekmių sudėtingumą, nustato įvykių, reiškinių padarinius, kuriuos galėjo sukelti daugiau nei vienas veiksnys ir tai galėjo turėti daug pasekmių, tiek numatytų, tiek ir nenuspėjamų. Atskleidžia priežasčių ir pasekmių interpretacijas, jų aiškinimo daugiaperspektyvumą; pateikia priežasčių ir pasekmių aiškinimo kaitos istoriografijoje pavyzdžių. Paaškina, kaip savalaikiai veiksmai būtų galėję pakeisti įvykių priežastis ar turėti įtakos kitokioms pasekmėms (A1.1.3.).
Įvykių, reiškinių bruožai, ypatumai (A2.)	Įvardija nagrinėtų svarbiausių savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos (atskiris atvejais ir Europos) istorijos reiškinių 1–2 esminius bruožus ir nurodo, kuris bruožas yra svarbesnis (A2.1.3.).	Įvardija svarbiausių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų įvykių, reiškinių esminius bruožus; Juos paaškina pagal pateiktus kriterijus (A2.1.3.).	Išskiria naujųjų ir naujausiųjų laikų įvykių, reiškinių keletą bruožų kaip svarbiausią (ius) iš visų bruožų, savo sprendimą paaškina. Parodo ryšius tarp įvykio priežasčių ir pasekmių bei lygina nesudėtingame	Identifikuoja ir kritiškai vertina įvykių, reiškinių aktualumą, reikšmingumą, svarbą praeityje ir tai, kaip jie siejasi su šiuolaikiniais procesais ar problemomis. Atsižvelgiant į tam tikros žmonių grupės gyvenimo būdą,

Pasiekimas	Pasiekimų raida			
	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 ir I–II gimnazijos klasės	III–IV gimnazijos klasės
			istoriniame kontekste. Pagal įvykio, reiškinių ypatumus vertina jų reikšmę (A2.1.3.).	politinę situaciją, ekonominę praktiką, santykius su aplinka, socialines vertybes ir įsitikinimus, įvertina istorijos įvykių, reiškinių tęstinumą ir jų pokytį (A2.1.3.).
Asmenybių vaidmuo istorijoje (A3.)	Nurodo savo gyvenamosios vietovės ar Lietuvos 2–3 žymias istorines asmenybes, apibūdina jų veiklą, išskiria 1–2 reikšmingiausias nuveiktus darbus. Sieja nagrinėtas svarbias (ir kitas) savo gyvenamosios vietovės ir Lietuvos istorijos asmenybes su jų gyvenimo laikotarpiu, istorine erdve, plačiai žinomu istoriniu įvykiu (A3.1.3.).	Sieja 2–3 žinotinas senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų pagrindines istorines asmenybes su jų gyvenimo laikotarpiu, istorine erdve, plačiai žinomu istoriniu įvykiu arba reiškiniu. Nurodo žinotinų asmenybių keletą būdingų bruožų, ją atpažįsta iš nesudėtingo istorinio konteksto. Vertina 2–3 plačiai žinomas ir nagrinėtas istorines asmenybes, pateikia savo nuomonę ir iš dalies ją pagrindžia (A3.1.3.).	Paašškina istorinės asmenybės veiklos bruožus ir jų reikšmę, ją vertina ir savo nuomonę pagrindžia 1–2 argumentais. Lygina atskirų asmenybių veiklą, aiškina veiklos padarinius. Nurodo istorijos asmenybių iškilimo aplinkybes, kontekstą, sąlygas, kuriomis jos veikė. Pagrindžia jų įtaką nagrinėjam laikotarpiui ir regionui. Remdamasis šaltiniais ar istoriografijos pavyzdžiais, išskiria asmenis, galimus laikyti istorijos asmenybėmis (A3.1.3.).	Vertina istorinę asmenybę, atsižvelgdamas į kitus pasirinktus konteksto elementus (pavyzdžiui, asmeninius motyvus, valstybės politiką, to meto pasaulėžiūrą ir laikmetį, asmenybės veiklos reikšmę įvairioms socialinėms grupėms ir kt.), nurodo skirtingus to meto ar dabarties požiūrius (interpretacijas) į istorinę asmenybę. Charakterizuoja istorijos asmenybes, jų veiklą bei kritiškai vertina jų svarbą ir veiklos rezultatus. Atskleidžia istorijos asmenybės vertinimo sąlygotumą ir daugiaperspektyvumą (A3.1.3.).

Pasiekimas	Pasiekimų raida			
	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 ir I–II gimnazijos klasės	III–IV gimnazijos klasės
2. Pasiekimų sritis: Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje (B)				
Chronologijos supratimas (B1.)	Paaiškina kaip skaičiuojamas laikas istorijoje (pvz., dešimtmetis, epocha, laikotarpis.), nurodo nagrinėtus įvykius laiko juostoje. Pateikia 1–2 pavyzdžius, rodančius, kaip skaičiuojamas laikas istorijoje (B1.1.3.).	Gretina metais išreikštas datas su tūkstantmečiu, amžiumi, dešimtmečiu, kai šios datos yra istorinio laiko matavimo matų sankirtoje, paaiškina jų chronologinį nuoseklumą (B1.1.3.).	Charakterizuoja nagrinėjamus istorijos laikotarpius, skirsto ilgesnės trukmės įvykius ar reiškinius etapais; išskiria ir argumentuoja įvykius, laikytinus istorinio lūžio ar esminio pokyčio momentais. Lygina svarbiausius Lietuvos ir Europos naujųjų ir naujausiųjų laikų istorijos laikotarpius, epochas, išskiria panašumus ir skirtumus, juos apibendrina ir padaro išvadas (B1.1.3.).	Kritiškai vertina to paties laikotarpio atskirų faktų ar reiškinių svarbą ir sąsajas; konstruoja argumentuotą chronologinį suskirstymą, pagrįstą faktų ar reiškinių svarbos nustatymu; vertina atskiro laikotarpio kontekstą ir jo įtaką analizuojamiems faktams ar reiškiniams (B1.1.3.).
	Nurodo nagrinėtų Lietuvos istorijos įvykių chronologinę seką, savais žodžiais papasakodamas jų eiliškumą, susiedamas to paties laikotarpio įvykius ir reiškinius (B1.2.3.).	Nurodo senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos įvykių, reiškinių, epochų, chronologinę seką, išdėsto juos teisinga tvarka laike. Chronologinėje sekoje nustato kitų svarbiausių Lietuvos ir Europos įvykių, reiškinių vietą; gretina svarbiausius vienalaikius Lietuvos ir Europos įvykius (B1.2.3.).	Išskiria 2–3 pagrindines nagrinėjamų naujųjų ir naujausiųjų istorijos laikotarpių problemas, padedamas nustato jų ryšį tiek su kitais istorijos laikotarpiais, tiek su dabartimi ir pateikia 1-2 argumentus (B1.2.3.).	Analizuoja istorijos laikotarpius ir nustato pasikeitimus per tam tikrą laikotarpį tarp dviejų konkrečių istorijos įvykių, reiškinių, parodo praeities ir dabarties tarpusavio ryšį (B1.2.3.).
Istorinės erdvės supratimas (B2.)	Lokalizuoja savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos istorijos	Įvardija svarbiausių nagrinėtų senovės, vidurinių amžių ir	Lokalizuoja žemėlapyje naujųjų ir naujausiųjų laikų įvykius ir	Charakterizuoja istorinius, kultūrinius, etnografinius,

Pasiekimas	Pasiekimų raida			
	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 ir I–II gimnazijos klasės	III–IV gimnazijos klasės
	įvykius tam tikrais istorijos laikotarpiais žemėlapyje, kai tai yra iš dalies pavaizduota žemėlapyje (B2.1.3.).	ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos įvykių ir reiškinių vyksmo vietą bei gali ją lokalizuoti platesniame erdvės kontekste kuriuo nors brožu. Naudodamasis istorijos žemėlapiu apibūdina istorinės erdvės dydį ir pokyčius, skirtingas istorines erdves palygina tarpusavyje (B2.1.3.).	reiškinius, aiškina jų eigą, nurodo veiksnius, lėmusius vienokius ar kitokius rezultatus, atskleidžia ir įvertina teritorinius pokyčius. Palygina skirtingo laikotarpio žemėlapius ir pagal juos nustato pokyčius, jų priežastis (B2.1.3.).	politinius, ekonominius, gamtinius regionus pagal paties pasirinktus kriterijus; lygina atskirų regionų ypatybes, pasitelkdamas erdvinį kontekstą (pvz., gaublį, žemėlapi, kartoschemą ar kt.) aiškina įvykius ar reiškinius, komentuoja regiono aktualijas ir raidos ypatybes, aiškina istorinių, kultūrinių, politinių, ekonominių regionų ribų sąlygotumą, kaitos priežastis bei ypatybes(B2.1.3.).
3. Pasiekimų sritis: Istorijos tyrimas ir interpretavimas (C)				
Istorijos šaltinio apibūdinimas (C1.)	Nurodo istorijos šaltinio formą (pvz., rašytiniai, vizualiniai), jo autorių, atsiradimo datą ir vietą remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija; pateikia įvairių šaltinių tipų 3–4 pavyzdžius (C1.1.3.).	Nustato istorijos šaltinio formą, jo autorių, atsiradimo datą ir vietą bei paskirtį remdamasis iš dalies išreikšta informacija nesudėtingame istoriniam kontekste (C1.1.3.).	Įvardija istorijos šaltinio formą, jo autorių, atsiradimo datą ir vietą bei paskirtį remdamasis dalies išreikšta informacija iš nesudėtingo istorinio konteksto (C1.1.3.).	Renka ir rūšiuoja šaltinius pagal pasirinktą sistemą; atpažįsta skirtingus to paties įvykio, reiškinio bei proceso aprašymus šaltinyje; išskiria šaltinių teikiamos informacijos sąlygotumą ir ribotumą; kritiškai vertina šaltinių analizę ir interpretaciją (C1.1.3.).

Pasiekimas	Pasiekimų raida			
	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 ir I–II gimnazijos klasės	III–IV gimnazijos klasės
Istorijos šaltinio, teksto analizė, interpretavimas ir vertinimas (C2.)	<p>Suranda istorijos šaltinyje informaciją, kai ji yra tiesiogiai išreikšta, atkuria praeities įvykius, kelia ir atsako į klausimus apie praeitį, ją apibendrina.</p> <p>Palygina nesudėtingus, panašaus turinio ir formos istorijos šaltinius, nurodo, bent vieną jų panašumą ar skirtumą (C2.1.3.).</p>	<p>Remdamasis tiesiogiai ir iš dalies išreikšta informacija, palygina daugiau kaip dviejų nesudėtingo konteksto šaltinių suteikiamas žinias, nurodo jų turinio panašumus ir skirtumus ar jų sąsajas.</p> <p>Nustato istorijos šaltinio autoriaus požiūrį, kai jis yra išreikštas netiesiogiai, bet lengvai nustatomas iš šaltinio konteksto (C2.1.3.).</p>	<p>Atsirenka informaciją iš įvairių istorijos šaltinių, internetinių tinklalapių, vertina jos patikimumą, ją palygina, apibendrina, ir padaro 1–2 išvadas. Atskiria faktus nuo nuomonės, tų faktų tikrumą naujame kontekste.</p> <p>Išskiria autorių požiūrius į juose perteikiamus įvykius, nurodo skirtingas istorijos šaltinių atsiradimo sąlygas ir jas paaiškina (C2.1.3.).</p>	<p>Kelia istorinius klausimus pagal šaltiniuose pateiktą informaciją. Paaiškina šaltiniuose pateiktą netiesiogiai išreikštą informaciją, nurodo aplinkybes ar veiksnius, sąlygojusius šaltinio turinį. Formuluoja argumentuotus paaiškinimus pagrįstus šaltiniais. Pateikia kūrybišką ir kritišką šaltinio vertinimą ar požiūrį. Taiko šaltinius kurdamas istorijos pasakojimą ar istorinės asmenybės biografiją, grįsdamas teiginius ar išvadas. Remdamasis šaltiniais, formuluoja diskusijos klausimus ir argumentus (C2.1.3.).</p>
Istorinis tyrimas/tyrinėjimas(C3.)	<p>Kelia nesudėtingus istorinius klausimus ir ieško į juos atsakymų. Pagal pateiktą pavyzdį, planuoja ir atlieka nesudėtingą tyrimą apie artimos aplinkos istorijos (paveldo) objektus, atminties vietas, asmenybes ir kt., naudojantis įvairiais šaltiniais; bando rinkti ir panaudoti kraštotyrinę medžiagą.</p>	<p>Kelia istorinius klausimus, tikslą, hipotezę. Pagal pateiktus kriterijus sudaro tyrimo, skirto nurodytai problemai spręsti, planą, nurodydamas pagrindinius žingsnius nuo klausimo iškėlimo iki rezultatų pristatymo. Pateikia 1–2 konkrečius įprasto istorinio konteksto šaltinius kuriais bus remiamasi, atliekant tyrimą.</p>	<p>Formuluoja 2–3 istorinius probleminius klausimus, kurie padėtų atskleisti temos esmę. Pagal pateiktą pavyzdį planuoja tyrimą, nukreiptą į konkrečios problemos, temos išsprendimą (nustato problemą, kelia probleminius klausimus, numato informacijos šaltinius). Išsiaiškina, kas yra žinoma apie tiriamą klausimą,</p>	<p>Formuluoja tezę arba hipotezę, kurioms pagrįsti ketina atlikti tyrimą. Paaiškina informacijos šaltinių atrankos principus. Atskleidžia galimus alternatyvius problemos sprendimo būdus. Paaiškina tyrimo išvadų sąlygotumą ir tolesnių tyrinėjimų perspektyvumą. Išsamiai išsiaiškina, kas yra žinoma apie</p>

Pasiekimas	Pasiekimų raida			
	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 ir I–II gimnazijos klasės	III–IV gimnazijos klasės
	Analizuoja elementarią istorinę informaciją, iš gerai žinomo istorinio konteksto ir artimos aplinkos (pvz., akivaizdžiai pateiktą tekstuose, nuotraukose, dokumentuose ir pan.), kad atkurtų praeities įvykius, ją apibendrina. Remdamasis surinkta informacija daro paprastas išvadas (C3.1.3.).	Nurodo, ką reikėtų daryti, kad tyrimas gautųsi patikimas. Analizuoja istorinę informaciją, pateiktą istorinio konteksto rašytiniuose, vaizdiniuose, daiktiniuose šaltiniuose, remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija ir ją apibendrina (C3.1.3.).	argumentuotai išdėsto atsakymą. Įvertina įvairių pasirinktų šaltinių vaidmenį bei reikšmę atliekant konkretų istorinį tyrimą. Taiko analizę ir lyginimą apibendrinant istorinę informaciją ir pateikia argumentuotas išvadas (C3.1.3.).	tiriamą klausimą, argumentuotai išdėsto atsakymą, išskleidantį tyrimo klausimo neaiškumus ir prieštaravimus (C3.1.3.).
4. Pasiekimų sritis: Istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška (D)				
Istorijos sąvokų supratimas ir vartojimas (D1.)	Paaikškina esmines Lietuvos (atskirais atvejais ir Europos) istorijos sąvokas (kartais ir kontekstines, tokias kaip pokyčiai, reikšmė, įrodymai, priežastys) bei jas tinkamai vartoja (D1.1.3.).	Nurodo senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos sąvokų (ir kontekstinių, tokių kaip pokyčiai, reikšmė, įrodymai, priežastys, empatija) prasmę bei jas tinkamai vartoja nesudėtingame istoriniame kontekste. Nustato sąvokos prasmę iš nesudėtingo istorinio Konteksto (D1.1.3.).	Paaikškina esminių naujųjų ir naujausiųjų laikų sąvokų prasmę bei jas tinkamai vartoja. Klausimo, aiškinimui, samprotavimui iš dalies vartoja esmines ir kontekstines sąvokas, jungia ankstesnes ir naujas sąvokas į prasminę visumą (D1.1.3.).	Išsamiai paaikškina istorijos sąvokas. Taiko esmines istorijos sąvokas naujame istoriniame kontekste. Atpažįsta, paaikškina ir tinkamai vartoja kitas istorijos sąvokas, naudojamas paaikškinant esminę temą. Sistemingai ir tiksliai vartoja sąvokas, rašydamas rišlią tekstą (D1.1.3.).
Istorinio pasakojimo kūrimas (D2.)	Ieško ir atsirenka informaciją iš nesudėtingo istorinio konteksto, kad parengtų pasakojimą apie žmonių gyvenimą praeityje, suformuluoja pagrindinę mintį. Gali parengti nesudėtingą istorinį pasakojimą apie asmenį,	Pasirenka patikimus informacijos, tvarko ir išdėsto informaciją, kad sukurtų struktūruotą tekstą, žodžiu ar parengtų pristatymą; tinkamai panaudodami įvykių datas, sąvokas ir terminus. Remiantis	Pasirenka istorinio pasakojimo kūrimui reikiamą informaciją bibliotekoje, internete ir kituose informaciniuose šaltiniuose, tinkamai jais remiasi. Kuria įvairių tipų tekstus (samprotavimo rašinius,	Kuria įvairių tipų tekstus (esė, santraukas, komentarus, recenzijas, biografijas ir pan.) remdamasis 3–4 istorinio konteksto šaltiniais, nurodo jų sąsajas, išsako savo požiūrį,

Pasiekimas	Pasiekimų raida			
	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 ir I–II gimnazijos klasės	III–IV gimnazijos klasės
	pastatą, daiktą, gyvūną, reiškinių ar kt. (D2.1.3.).	1–2 šaltiniais, kuria laisvos formos istorinį pasakojimą, išreiškdamas savo požiūrį į vieną ar kitą įvykį, reiškinių, asmenybę ar problemą, jį argumentuoja (D2.1.3.).	santraukas, komentarus, recenzijas ir kt.) remdamasis 2–3 istorinio konteksto šaltiniais. Diskusijose kelia probleminius klausimus, svarsto, pritaria ar prieštarauja pateikdamas argumentų (D2.1.3.).	remdamasis šaltiniais pateikia 2–3 argumentus (D2.1.3.).
Istorinio supratimo raiška (D3.)	(D3.1.3.) Įvairiais būdais (raštu, žodžiu, meninėmis priemonėmis, naudojantis informacinėmis technologijomis) pasakoja, apibūdina ir aiškina nuosekliai apie istorijos įvykius ir reiškinius; savo nuomonę pagrindžia. Įvairiose kasdieninio gyvenimo formose gali išvelgti istorines ištakas (D3.1.3.).	Perteikia įvairiais būdais (raštu, žodžiu, naudojantis informacinėmis technologijomis) supratimą apie istorijos įvykius ir reiškinius, savo nuomonę pagrindžia argumentais. Tinkamai parenka istorinę informaciją istorijos įvykiams ir reiškiniams apibūdinti (D3.1.3.).	Tinkamai parenka istorinę informaciją istorijos įvykiams, reiškiniams paaiškinti, ją perteikia įvairiais būdais (raštu, žodžiu, prezentacija, naudojantis informacinėmis technologijomis). Diskusijose kelia probleminius klausimus, svarsto, pritaria ar prieštarauja pateikdamas argumentų (D3.1.3.).	Atrenka ir perteikia tinkamą iš dalies susistemintą informaciją, tinkamai vartoja sąvokas, naudoja datas ir kt. Remiasi 3–4 šaltiniais, kelia istorinius klausimus, samprotauja žodžiu ir raštu, išreiškdamas savo požiūrį į vieną ar kitą įvykį, reiškinių, asmenybę ar problemą, juos grindžia 3–4 argumentais (D3.1.3.).
		Naudodamas šiuolaikinių technologijų galimybėmis (žemėlapių kūrimo platformomis, mobiliomis programėlėmis ir kt.), kuria elementarų istoriją pasakojantį žemėlapi, maršrutą nagrinėti temai atskleisti: pasirenka gerai žinomus 2–3 senovės, vidurinių amžių ar ankstyvųjų naujųjų	Naudodamas šiuolaikinių technologijų galimybėmis (žemėlapių kūrimo platformomis, mobiliomis programėlėmis ir kt.), kuria paprastą istoriją pasakojantį žemėlapi, maršrutą nagrinėti temai atskleisti: pasirenka gerai žinomus 3–4 naujųjų ir naujausiųjų laikų istorijos	

Pasiekimas	Pasiekimų raida			
	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 ir I–II gimnazijos klasės	III–IV gimnazijos klasės
		laikų istorijos faktus, įvykius, šaltinius, juos priskiria žemėlapyje ir elementariai aprašo (D3.2.3.).	faktus, įvykius, šaltinius, juos priskiria žemėlapyje, iliustruoja ir elementariai aprašo (D3.2.3.).	

V SKYRIUS MOKYMO(SI) TURINYS

- 21. Mokymo(si) turinys. 5 klasė:
  - 21.1. Praeitis, dabartis ir istorijos mokslas. Lietuvos istorijos pradžiamokslis.
    - 21.1.1. Laiko suvokimas (I) ir skaičiavimas skirtingais istoriniais periodais:
      - 21.1.1.1. Nagrinėjamas laiko skaičiavimas senosiose civilizacijose: saulės, vandens, ugnies, smėlio laikrodžiai.
      - 21.1.1.2. Analizuojami šiuolaikiniai kalendoriai (pasirinktinai, Julijaus, Grigaliaus ar Mėnulio (musulmonų) kalendoriai). Mokomasi apie laiko skaičiavimą iki ir po Kristaus.
Sąvokos: civilizacija.
      - 21.1.2. Laiko suvokimas (II) ir skaičiavimas istorijos moksle:
        - 21.1.2. 1. Aiškinamasi, kas yra dešimtmetis, amžius, epocha, laikotarpis. Susipažįstama su romėniškais skaičiais.
        - 21.1.2. 2. Laiko juosta: asmeninės kūrimas ir Lietuvos istorijos įvykių žymėjimas (nuolatinis pildymas).
        - 21.1.2.3. Žemėlapis: istorinių objektų, įvykių ir kitų svarbių vietų žymėjimas Lietuvos ir/ar gyvenamosios vietovės žemėlapyje (nuolatinis pildymas).
Sąvokos: amžius, dešimtmetis, epocha, laikotarpis
    - 21.1.3. Praeitis kaip detektyvas (I): istorijos liudininkai mūsų aplinkoje:
      - 21.1.3.1. Kultūros paveldo, esančio artimoje aplinkoje, aplankymas ir aptarimas: maldos namai, dvaro sodyba, piliakalnis, kapinės ir kt.
      - 21.1.3.2. Nagrinėjama pasirinkto istorinio paminklo savo mieste ar kitoje Lietuvos vietovėje istorija: atsiradimas, idėja, įgyvendinimas, reikšmė.
Istorinės sąvokos: paveldas.
    - 21.1.4. Praeitis kaip detektyvas (II): istorijos pažinimo būdai:
      - 21.1.4.1. Aiškinamasi istorinio įvykio nagrinėjimo schemą.
      - 21.1.4.2. Aptariamas skirtingų sričių mokslininkų (archeologijos, antropologijos, istorijos) bendradarbiavimas tiriant praeitį. Susipažįstama su partizano Adolfo Ramanausko – Vanago ar sukilėlio Zigmanto Sierakausko palaikų atradimo istorijomis.
Sąvokos: antropologija, archeologija, numizmatika, restauravimas.
    - 21.1.5. Visi turi savo istoriją: istorijos tyrimų objektas:
      - 21.1.5.1. Nagrinėjami istorijos tyrimų objekto pavyzdžiai artimoje aplinkoje: kaimo, miestelio ar miesto istorija.
      - 21.1.5.2. Aiškinamasi genealoginio medžio sudarymo bruožus.
Sąvokos: genealogija, kraštotyra.
    - 21.1.6. Rašytiniai praeities pažinimo šaltiniai ir istorijos rašymas:
      - 21.1.6.1. Aiškinamasi, kas yra rašytinis šaltinis: istorinis dokumentas, laiškas, dienoraštis ar kitas rašytinis šaltinis.
      - 21.1.6.2. Istorinio pasakojimo kūrimas apie save ar apie kitą: CV (Curriculum vitae), biografija, atsiminimas.
Sąvokos: archyvas; biografija, CV.
    - 21.1.7. Istorinių simbolių, ženklų ir herbų istorija:
      - 21.1.7.1. Aiškinamasi herbo kūrimo principai: formų, simbolių ir spalvų istorinės prasmės.
      - 21.1.7.2. Nagrinėjamos Lietuvos vėliavos ir herbo atsiradimo istorijos. Aiškinamasi kitų pagrindinių Lietuvos valstybės simbolių ir/ar istorinių didikų giminių herbų reikšmes.
Sąvokos: heraldika.
    - 21.1.8. Gyvenimo praeityje rekonstrukcija:
      - 21.1.8.1. Susipažįstama su žymiausi Lietuvos istorinės rekonstrukcijos klubais ir festivaliais.
      - 21.1.8.2. Analizuojami senovinių šokių ir dainų atkūrėjų Lietuvoje pasirinkti pavyzdžiai.
Sąvokos: rekonstrukcija.

- 21.1.9. Istorija mene: dailėje, literatūroje ir kompiuterizuotoje erdvėje:
- 21.1.9.1. Nagrinėjamas istorinių įvykių vaizdavimas dailėje (pasirinktų dailininkų kūrinuose vaizduojamų istorinių temų aptarimas).
- 21.1.9.2. Susipažįstama su knyga, komiksais ar animacija kaip kuriamos istorijos pasakojimo forma vaikams. Pasirinktų knygų vaikams apie praeitį aptarimas (susitikimas su autoriumi).
Sąvokos: galerija.
- 21.1.10. Muziejus kaip praeities pažinimo vieta:
- 21.1.10.1. Arčiausiai mokyklos esančio muziejaus aplankymas ir aptarimas: jo istorija ir ekspozicija.
- 21.1.10.2. Nagrinėjama pasirinkto Lietuvos muziejaus atsiradimo istorija ir šiandieninė ekspozicija.
Istorinės sąvokos: ekspozicija, eksponatas.
- 21.2. Lietuvos istorijos pradžiamokslis.
- 21.2.1. Lietuva iki valstybės:
- 21.2.1.1. Aptariami pirmieji gyventojai Lietuvoje: seniausi archeologiniai radiniai dabartinės Lietuvos (ar gyvenamosios vietovės) teritorijoje. Priešistorėi skirtų ekspozicijų aplankymas (ar virtualių parodų apžiūra) Lietuvos muziejuose.
- 21.2.1.2. Baltų gyvenamosios rekonstrukcija.
- 21.2.1.3. Aiškinamasi Lietuvos vardo kilmė ir pirmasis jo paminėjimas 1009 m.
Istorinės asmenybės, kurios padeda atskleisti temą: Marija Gimbutienė, Rimutė Rimantienė.
Sąvokos: baltai, priešistorė.
- 21.2.2. Lietuva kaip karalystė ir kunigaikštystė XIII–XVI a.:
- 21.2.2.1. Susipažįstama su Karaliumi Mindaugu: asmenybės vaidmuo istorijoje. Liepos 6-osios šventės atsiradimo istorija.
- 21.2.2.2. Gediminaičių dinastija LDK: genealoginio medžio pildymas.
- 21.2.2.3. Nagrinėjama LDK valdant Jogailai ir Vytautui Didžiajam.
Istorinės asmenybės, kurios padeda atskleisti temą: Algirdas, Jogaila, Gediminas, Kazimieras Jogailaitis, Kęstutis, Mindaugas, Morta, Vytautas Didysis.
Sąvokos: dinastija, krikštas, monarchija.
- 21.2.3. Lietuvos ir Lenkijos bendra valstybė XVI a. vid.–XVIII a. pab.:
- 21.2.3.1. Analizuojama Liublino unija (1569 m.): kaip veikia dvi valstybės vienoje Respublikoje.
- 21.2.3.2. Tyrinėjama pasirinktos didikų giminės istorija ir reikšmė LDK politiniame ir kultūriniame gyvenime (atsižvelgiant į artimosios aplinkos pavyzdžius).
Istorinės asmenybės, kurios padeda atskleisti temą: Barbora Radvilaitė, Žygimantas Augustas.
Sąvokos: unija.
- 21.2.4. Lietuvos ir Lenkijos bendros valstybės padalijimai; Lietuva Rusijos imperijos sudėtyje XVIII a. pab.–XX a. pr.:
- 21.2.4.1. Nagrinėjami valstybės padalijimai ir XVIII a. pab.–XIX a. sukilimai dėl ATR atstatymo. Pasirinkto XVIII–XIX a. ATR idėją gynusio sukilėlio ar sukilėlės biografijos aptarimas.
- 21.2.4.2. Nagrinėjama kova dėl lietuvių kalbos Rusijos imperijoje: spaudos lotyniškais rašmenimis draudimas ir knygnešystės reiškinys.
- 21.2.4.3. Aptariama laisvo žodžio svarba ir laikraščių „Aušra“, „Varpas“, „Tėvynės sargas“ reikšmė.
Istorinės asmenybės, kurios padeda atskleisti temą: Jonas Basanavičius, Vincas Kudirka, Motiejus Valančius.
Sąvokos: knygnešys, sukilimas.
- 21.2.5. Lietuvos Respublika (1918–1940 m.):
- 21.2.5.1. Nagrinėjamas 1918 m. Vasario 16-osios aktas ir demokratinės valstybės kūrimas.
- 21.2.5.2. Išskiriami svarbiausi Lietuvos Respublikos pasiekimai.
Istorinės asmenybės, kurios padeda atskleisti temą: Jonas Basanavičius, Felicija Bortkevičienė, Kazys Grinius, Antanas Smetona, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Aleksandras

Stulginskis.

Sąvokos: Nepriklausomybės aktas, demokratija, konstitucija, parlamentas, respublika, signataras.

21.2.6. Antrasis pasaulinis karas (1939–1945) Lietuvos vaikų istorijose:

21.2.6.1. Nagrinėjama Sovietinė Lietuvos okupacija. Sibiro tremčių istorija per vaikų-tremtinių liudijimus ir prisiminimus. Tremties istorijos artimiausioje aplinkoje nagrinėjimas. Susipažinama su projektu „Misija Sibiras“.

21.2.6.2. Nagrinėjama Nacistinė Lietuvos okupacija. Holokausto Lietuvoje istorija. Analizuojami išgyvenusių vaikų prisiminimai ir liudijimai iš Vilniaus ir Kauno getų. Holokausto atminties vietų artimoje aplinkoje istorijos pažinimas ir apšvietimas.

Sąvokos: getas, Holokaustas, okupacija, tremtinys.

21.2.7. XX a. pirmos pusės Lietuvos herojai: nuo nežinomo kario iki Onos Šimaitės ir Jono Žemaičio-Vytauto:

21.2.7.1. Susipažinama su 1919–1920 m. Lietuvos Nepriklausomybės karo savanoriais ir kariais. Nežinomo kareivio kapo Kaune istorijos aptarimas. Savanorių ir karių kapai artimiausioje aplinkoje aptarimas/lankymas.

21.2.7.2. Susipažinama su 1941–1944 m. Lietuvos žydų gelbėtojais ir jų istorijomis artimiausioje aplinkoje.

21.2.7.3. Nagrinėjama 1949 m. LLKS Tarybos deklaracijos pasirašymo istorija. Partizanų veiklos istorija artimiausioje aplinkoje aptarimas.

Istorinės asmenybės, kurios padeda atskleisti temą: Ona Šimaitė, Jonas Žemaitis-Vytautas, Darius ir Girėnas.

Istorinės sąvokos: deklaracija, partizanas.

21.2.8. Okupuota Lietuva: gyvenimas sovietmečiu:

21.2.8.1. Aiškinamasi, kas buvo Sovietų Sąjunga ir ką reiškia sovietmetis bei okupacinis režimas.

21.2.8.2. Nagrinėjama Žmogaus teisių ir laisvių varžymą ir pasipriešinimą režimui Sovietų Lietuvoje.

Istorinės asmenybės, kurios padeda atskleisti temą: Nijolė Sadūnaitė, Antanas Terleckas.

Sąvokos: sovietmetis.

21.2.9. Kelias į nepriklausomybę ir Lietuvos Respublika XX–XXI a. sandūroje:

21.2.9.1. Nagrinėjama apie Sąjūdį Lietuvoje: mitingai, maršai ir laisvės siekis. Sąjūdžio laikotarpio istorijos artimiausioje aplinkoje aptarimas.

21.2.9.2. Analizuojamas apsisprendimas ir ryžtas nepriklausomybei: 1990 m. Kovo 11-osios aktas, sovietų ekonominė blokada ir atsilaikymas prieš agresiją 1991 m. sausio 13-ąją. 1991 metų liudijimai artimiausioje aplinkoje aptarimas.

Istorinės asmenybės, kurios padeda atskleisti temą: Vytautas Landsbergis, Laisvės gynėjai, žuvę 1991 m. sausio 13-ąją.

Sąvokos: Baltijos kelias, blokada, mitingas, Sąjūdis, signataras.

21.2.10. Lietuva ir lietuvių pasaulyje:

21.2.10.1. Analizuojami XX a. lietuvių centrai už Lietuvos ribų. Pasirinktinai, Čikaga ar kitas išeivijos lietuviams svarbus miestas.

21.2.10.2. Aiškinamasi Litvakų kultūros sklaida pasaulyje XIX–XX a. pr. Nagrinėjami žymiausių litvakų pasiekimai (Nobelio premijos laureatai, išradėjai ir t. t.).

Sąvokos: emigracija, litvakai.

22. Mokymosi turinys. 6 klasė:

22.1. Lietuva Europoje: kultūros ir kasdienybės istorija.

22.1.1. Istorijos periodizacija Europoje ir pasaulyje:

22.1.1.1. Aiškinamasi europietiška tradicijai būdingą istorijos periodizaciją (epochas) ir kiekvienam laikotarpiui charakteringus bruožus ir simbolius.

22.1.1.2. Svarbiausių Lietuvos istorijos įvykių žymėjimas laiko juostoje vadovaujantis europietiška tradicijai būdinga istorijos periodizacija.

- Sąvokos: naujausieji laikai, naujieji laikai, proistorė, senovė, viduramžiai
- 22.1.2. Žmogaus gyvenamoji erdvė istorijoje (I): namas, miestelis ir miestas:
- 22.1.2.1. Tyrinėjamas viduramžių Europos miesto tipinis planas, svarbiausios erdvės ir statiniai.
- 22.1.2.2. Tyrinėjamas gyvenamasis būstas Lietuvoje: XIII a. Kernavės gyvenvietė, XVI–XVIII a. Lietuvos didikų dvarai; gatvinis kaimas.
- Sąvokos: dvaras, gatvinis kaimas, piliakalnis, rotušė.
- 22.1.3. Žmogaus gyvenamoji erdvė istorijoje (II): didieji Lietuvos miestai:
- 22.1.3.1. Susipažįstama su Vilniumi – jo daugiakultūriškumo istorija.
- 22.1.3.2. Susipažįstama su Kaunu – kaip laikina, bet moderniaja sostine.
- 22.1.3.3. Susipažįstama su Klaipėda – jūros reikšmė valstybei.
- Sąvokos: jūrinė valstybė, modernizmas, sostinė
- 22.1.4. Tikėjimų įvairovė Lietuvoje (I): krikščionybė ir Lietuvos kultūra:
- 22.1.4.1. Nagrinėjama Jėzaus Kristaus istorija, krikščionybės atsiradimas ir plėtra.
- 22.1.4.2. Susipažįstama su skirtingomis krikščioniškomis konfesijomis ir jų maldos namais Lietuvoje ar artimoje aplinkoje.
- Istorinės asmenybės: Šv. Kazimieras.
- Sąvokos: cerkvė, katalikybė, konfesija, protestantizmas, sentikiai, stačiatikybė.
- 22.1.5. Tikėjimų įvairovė Lietuvoje (II): skirtingos etninės ir konfesinės bendruomenės Lietuvoje:
- 22.1.5.1. Nagrinėjama judaizmo Lietuvoje istorija ir žydų kultūros paveldas artimoje aplinkoje: maldos namai, kultūros ir prekybos vietos, švietimo įstaigos.
- 22.1.5.2. Aptariamas Lietuvos totorių islamas ir Lietuvos karaimų karaizmas: religijos, kultūros ir vietos papročių dermė.
- 22.1.5.3. Susipažįstama su romais Lietuvoje: bendruomenės istorija ir skirtingais religiniais pasirinkimais.
- Istorinės asmenybės: Vilniaus Gaonas.
- Sąvokos: islamas, judaizmas, karaizmas, kenesa, kirchė, mečetė, romai, sinagoga.
- 22.1.6. Knygos ir rašto istorija (I): pirmieji žingsniai pasaulyje ir Lietuvoje:
- 22.1.6.1. Analizuojami senųjų civilizacijų rašto pavyzdžiai; abėcėlių, Brailio rašto ir Morzės abėcėlės istorija.
- 22.1.6.2. Nagrinėjamas kitų kalbų rašto paplitimas LDK teritorijoje ir lietuviško rašto atsiradimas.
- Istorinės asmenybės: Simonas Daukantas, Mikalojus Dauša, Martynas Mažvydas, Pranciškus Skorina, Motiejus Strijkovskis.
- Sąvokos: Brailio raštas, dantiraštis, hieroglifai, inkunabulas.
- 22.1.7. Knygos ir rašto istorija (II): mokslo, mokyklos ir universiteto reikšmė Lietuvos visuomenei:
- 22.1.7.1. Aptariamos pirmosios mokyklos LDK.
- 22.1.7.2. Nagrinėjamas universitetų atsiradimas Europoje ir Lietuvoje, jų reikšmė.
- Sąvokos: daraktorius, graždanka, jėzuitai, universitetas.
- 22.1.8. Kasdienybės istorija (I): istorinė virtuvė:
- 22.1.8.1. Aiškinamasi atskirų augalų (bulvių, pomidorų, kavamedžių ar kitų pasirinktų augalų) reikšmė žmonijos istorijai.
- 22.1.8.2. Susipažįstama su skirtingų etninių grupių virtuvėmis Lietuvoje.
- 22.1.9. Kasdienybės istorija (II): sveikata, ligos ir higiena:
- 22.1.9.1. Nagrinėjamos didžiosios epidemijos Lietuvos ir Europos istorijoje, bei jų pamokos.
- 22.1.9.2. Aptariamas vandentiekis ir kanalizacija kaip vienas svarbiausių civilizacijos pasiekimų.
- Sąvokos: epidemija.
- 22.1.10. Kultūros istorija (I): svarbūs Lietuvos meno įvykiai ir kūriniai istorijoje:
- 22.1.10.1. Nagrinėjami skirtingų Lietuvos laikotarpių teatro ir muzikos istorijos atributų:

pirmoji opera „Elenos pagrobimas” Valdovų rūmuose XVII a.; pirmasis viešas teatro spektaklis lietuvių kalba 1899 m. Palangoje; pirmoji Lietuvos dainų šventė 1924 m.; 1987–1989 m. „Roko maršai“.

22.1.10.2. Susipažįstama su svarbių Lietuvos kūrėjų ir jų kūrinių istorija: Laurynas Gucevičius (Vilniaus katedra), Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (paveikslas „Karalių pasaka“), Juozas Zikaras (skulptūra „Laisvė“), Lina Lapelytė, Vaiva Grainytė, Rugilė Barzdžiukaitė (opera-performansas „Saulė ir jūra“) ar kiti pasirinkti kūrėjai ir jų kūriniai.

Istorinės asmenybės: Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Laurynas Gucevičius, Juozas Zikaras.

Sąvokos: Dainų šventė, opera.

22.1.11. Kultūros istorija (II): mados istorija:

22.1.11.1. Nagrinėjama drabužių istorija: toga, kelnės ir sijonas ar kiti pasirinkti drabužiai.

22.1.11.2. Analizuojami skirtingų pasirinktų Lietuvos ir/ar Europos laikotarpių mados istorijos bruožai, lietuvių ir/ar kitų tautų nacionalinis kostiumas.

Istorinės asmenybės:

Sąvokos: barokas, gotika, nacionalinis kostiumas, renesansas

22.1.12. Ne tik žmonių istorija (I): naminių gyvūnų istorija:

22.1.12.1. Susipažįstama su laukinių gyvūnų prijaukinimu priešistoriniais laikais. Nagrinėjama medžioklės, žvejybos ir senųjų amatų istorija.

22.1.12.2. Vertinama prijauktų gyvūnų (pavyzdžiui: arklio, karvės ar bičių) reikšmė istorijoje.

Sąvokos: amatininkas

22.1.13. Ne tik žmonių istorija (II): daiktų, kurie mus supa, istorija:

22.1.13.1. Vertinami didieji išradimai istorijoje: ugnies prisijaukinimas, ratas, garo variklis, elektros lemputė (ar kiti pasirinkti išradimai).

22.1.13.2. Nagrinėjama artimoje aplinkoje esančių daiktų sukūrimo istorija: kompiuteris, šaldytuvai, televizoriai (ar kiti pasirinkti daiktai).

Istorinės asmenybės: Tomas Edisonas, Džeimsas Vatas.

Sąvokos: industrija.

22.1.14. Senosios ir naujosios tradicijos: žaidimų ir sporto istorija:

22.1.14.1. Susipažįstama su laisvalaikio žaidimų istorija: šachmatai, šaškės, domino, lietuviška ripka, Monopolis ar kiti pasirinkti žaidimai.

22.1.14.2. Nagrinėjami olimpinių žaidynių istorijos bruožai (Antikoje ir šiais laikais).

Sąvokos: atletas, maratonas, olimpiada.

23. Mokymosi turinys. 7 klasė:

23.1. Senovės istorija.

23.1.1. Įvadas į Senovės istoriją: pirmųjų žmonių paieškos priešistorėje ir susipažinimas su civilizacijos sąvoka:

23.1.1.1. Nagrinėjamos priešistorės žmonių gyvenimo sąlygos, ir jų kaita: žmonių protėviai Afrikoje, Azijoje, jų atsikraustymas į Europą; gamtinės sąlygos ir kasdieninio gyvenimo bruožai. Neolito revoliucija.

23.1.1.2. Analizuojamas indoeuropiečių atsikraustymas į dabartinės Lietuvos teritoriją: tikėjimas, kasdieninio gyvenimo bruožai, indoeuropiečių kalbos.

23.1.1.3. Aiškinamasi civilizacijos apibrėžimas ir esminiai bruožai, gamtos sąlygų svarba (didžiosios upės ir irigacija). Susipažįstama su seniausiais miestais.

Sąvokos: civilizacija, indoeuropiečiai, irigacija, Neolito revoliucija.

23.1.2. Valstybė ir valdžia senovės Rytų civilizacijose:

23.1.2.1. Nagrinėjamas Derlingasis pusmėnulis ir civilizacijos centrai Mesopotamijoje: valstybiniai dariniai (Šumeras, Babilonija) ir valdymo formos, santykiai su kaimynais.

23.1.2.2. Nagrinėjama Egipto valstybė: vieningo Egipto iškilimas, faraono valdžia ir dinastijos, visuomenės socialinė struktūra, santykiai su kaimynais, Egipto civilizacijos sunykimas.

Istorinės asmenybės: Hačepsuta, Hamurapis, Kleopatra VII, Nefertitė, Ramzis II.

Sąvokos: faraonas, Mesopotamija, teokratija.

23.1.3. Visuomenės prie didžiųjų upių: religijų įvairovė ir kultūrinis palikimas:

23.1.3.1. Nagrinėjamas Mesopotamijos kultūrinis gyvenimas: religijos ir rašto tradicija, mokyklos, mokslo žinios (matematika, astronomija, išradimai), literatūra, architektūra.

23.1.3.2. Aptariamas Egiptiečių religinis ir kultūrinis gyvenimas: religija, dievų vaizdavimas, raštas, architektūra (piramidės, šventyklos, rūmai), mokslo žinios (matematika, astronomija, medicina, išradimai), menas (skulptūra, tapyba), mokyklos.

Sąvokos: papirusas, politeizmas, zikuratas.

23.1.4. Žydai: monoteistinės religijos gimimas ir jos reikšmė Europai:

23.1.4.1. Analizuojamas žydų įsikūrimas Pažadėtoje žemėje, Egipto nelaisvė, Mozė ir Dešimt Dievo įsakymų, judaizmo religija, kultūrinis palikimas.

Istorinės asmenybės: Abraomas, Mozė, Saliamonas.

Sąvokos: Dekalogas, monoteizmas, Pažadėtoji žemė, Senasis testamentas, sinagoga, Tora

23.1.5. Antika – Europos istorijos pradžia (I): Senovės Graikija, demokratijos gimimas:

23.1.5.1. Aiškinamasi Antikinės civilizacijos ištakas: Kretos ir Mikėnų kultūras.

23.1.5.2. Polis – bendruomeniškų formų paieškos: valdymo būdų įvairovė (tironija, oligarchija, aristokratija, demokratija) ir jų skirtumai nuo Rytų civilizacijų.

23.1.5.3. Nagrinėjamas demokratijos atsiradimas ir jos bruožai, susipažįstama su demokratijos tėvais: Solonu, Kleistenu, Perikliu.

23.1.5.4. Aptariami Atėnų demokratijos vaisiai: teatras, literatūra ir filosofija. Susipažįstama su mokykline sistema ir laisvųjų piliečių ugdymu.

23.1.5.5. Nagrinėjamas polių susidūrimas su Rytų despotija: graikų-persų karai.

23.1.5.6. Analizuojama Aleksandro Didžiojo karinė ir kultūrinė imperija (IV a. pr. Kr.): užkariavimai, kultūrų sinkretizmas ir helenizmas.

Istorinės asmenybės: Aischilas, Aleksandras Didysis, Archimedas, Aristotelis, Euripidas, Herodotas, Hipatija, Homeras, Kleistenis, Periklis, Platonas, Sapfo, Sofoklis, Sokratas, Solonas.

Sąvokos: Antika, aristokratija, demagogija, demokratija, despotija, falanga, helenizmas, oligarchija, oratorius, pilietis, polis, tironija.

23.1.6. Antika – Europos istorijos pradžia (II): Senovės Roma, Graikijos civilizacijos perimamumas ir imperijos sukūrimas:

23.1.6.1. Nagrinėjama Romos civilizacijos pradžia: Romos miesto įkūrimas, karalystės laikotarpis, ryšiai su graikais, lotynų kalba.

23.1.6.2. Analizuojama Romos respublika: valdžios struktūra ir pagrindiniai skirtumai nuo Atėnų demokratijos.

23.1.6.3. Nagrinėjami užkariavimai, keičiantys kultūrą: Romos respublikos plėtra, kitų kultūrų recepcija. Sausumos galybės susidūrimas su jūrine galybe – Romos ir Kartaginos karai (III–II a. pr. Kr.).

23.1.6.4. Analizuojamas augančios galios valdymas: respubliką keičia imperija (27 m. pr. Kr.). Teritorijų užkariavimas ir jų valdymas I–II amžiais. Romėnų teisė ir universalios Romos pilietybės atsiradimas (III a.).

23.1.6.5. Aiškinamasi imperijos nuopuolis ir žlugimas: vidaus problemos, barbarų puolimai, Romos imperijos padalijimas ir Vakarų Romos imperijos žlugimas (476 m.).

Istorinės asmenybės: Atila, Julijus Cezaris, Hanibalas, Oktavianas Augustas, Ovidijus, Tacitas, Trajanas, Vergilijus, Ciceronas.

Sąvokos: diktatūra, barbarai, imperija, legionierius, patricijai, plebėjai, principatas, respublika, senatas

23.1.7. Susipažįstama su Antika – Europos istorijos pradžia (III). Kultūra ir religija graikų ir romėnų visuomenėse: politeistinę pasaulio supratimo sanklodą keičiantis monoteizmas:

23.1.7.1. Analizuojamas polis, kaip visuomenės sugyvenimo forma: Atėnų kasdienybė (V a. pr. Kr.).

23.1.7.2. Susipažįstama su Aleksandrija – graikų mokslo židiniu (III a. pr. Kr.).

23.1.7.3. Susipažįstama su Roma – imperijos sostinė (II a.). Analizuojama architektūrinė miesto

panorama: koliziejus, panteonas, termos, forumas, akvedukas, triumfo arka, insulė.

23.1.7.4. Religija, vienijanti atskirus poliūs: graikų dievų panteonas, herojai, mitai, pasaulio suvokimas, Olimpinės žaidynės. Romėniškoji graikų dievų panteono recepcija.

23.1.7.5. Aiškinamasi apie krikščionybę: atsiradimą ir persekiojimus, plitimą ir įsitvirtinimą Romos imperijoje, krikščionių bendruomenių išskirtinumas.

Istorinės asmenybės: Jėzus Kristus, Konstantinas Didysis.

Sąvokos: akvedukas, amfiteatras, apaštalas, bazilika, forumas, koliziejus, mesijas, panteonas.

23.1.8. Paveldas ir istorinė atmintis: Antikos civilizacijos kaip Europos kultūros pamatai:

23.1.8.1. Nagrinėjami Antikos kultūriniai ženklai ir įtaka šiandieniniame pasaulyje: materialusis paveldas šiandienos Atėnuose ir Romoje. Senovės civilizacijų tyrinėjimai ir atradimai.

23.1.9. Baltų gentys. Lietuvių ir latvių istorijos pradžia:

23.1.9.1. Analizuojamas baltų genčių susiformavimas: kilmės teorijos; baltų kultūros bronzos ir geležies amžiais; Rytų ir Vakarų baltai; gentinių sąjungų susidarymas. Susipažįsta su rašytinėmis žiniomis apie baltus.

23.1.9.2. Erdvė: gyvenamoji teritorija, tarpentiniai panašumai ir skirtumai, ryšiai su kitomis kultūromis.

23.1.9.3. Nagrinėjami kasdienybės bruožai: religija ir mitologija, karyba, verslai ir prekyba.

23.1.9.4. Susipažįstama su baltiškuoju paveldu Lietuvoje: piliakalniais ir gyvenvietėmis, laidojimo objektais. Šiandieniniai (archeologiniai) baltų istorijos tyrimai ir eksperimentinė archeologija.

Sąvokos: aisčiai, baltai, slavai.

24. Mokymosi turinys. 8 klasė:

24.1. Viduramžiai.

24.1.1. Įvadas į epochą: Viduramžių samprata:

24.1.1.1. Aiškinamasi viduramžių esminius bruožus, chronologiją, pažinimo šaltinius. Nagrinėjama viduramžių Vakarų Europos sąveika su kaimynais: Bizantija, Islamo pasauliu.

Istorinės asmenybės: Justinianas I Didysis, Mahometas.

Sąvokos: islamas, kalifatas, medievistika.

24.1.2. Valstybė ir valdžia viduramžiais: krikščionybės svarba valstybei:

24.1.2.1. Nagrinėjama feodalinė viduramžių valstybė: forma ir turinys. Aptariama Europos valstybių politinė raida nuo susiskaldymo iki centralizacijos (VIII–XV a.): Frankų valstybė, Šventoji Romos imperija, Anglija ir Prancūzija.

24.1.2.2. Susipažįstama su krikščionišku pasauliu: katalikybės plėtra ir sklaida ankstyvaisiais viduramžiais, Bažnyčios schizma (1054 m.), dvasinės (popiežiaus) ir pasaulietinės (imperatoriaus) kova dėl valdžios viršenybės. Aiškinamasi krikščionybės reikšmė Europos integralumui.

24.1.2.3. Nagrinėjami Kryžiaus žygiai: idėja ir tikrovė (XI–XIV a.). Tyrinėjama krikščionybės ir islamo sąveika.

24.1.2.4. Analizuojama Lietuvos valstybė: suvienijimas ir karalystės susikūrimas (1253 m.); Krėvos unija ir Lietuvos krikštas (1387 m.); LDK politinė raida ir santykiai su kitomis šalimis iki XVI a.: ekspansija į skilusios Kijevo Rusios kunigaikštystes, karas su Kalavijuočių ir Vokiečių ordiniais (XIII–XV a.), kovos su Maskvos valstybe (XV–XVI a.), kultūrinis ir politinis suartėjimas su Lenkijos karalyste.

Istorinės asmenybės: Žana Arkietė, Brunonas Kverfurtietis, Gediminas, Jogaila, Karolis Didysis, Mindaugas, Morta, Urbonas II, Vytautas Didysis, Ona Vytautienė.

Sąvokos: bulė, beneficija, erezija, pontifikas, schizma, senjoras, stačiatikybė, vasalas, vyskupas.

24.1.3. Viduramžių visuomenė: santykių hierarchija. Viduramžių kultūra: krikščionybė ir aplinkinių kultūrų įtaka:

24.1.3.1. Aiškinamasi feodalinės visuomenės samprata ir raida, feodalinis ūkis.

24.1.3.2. Nagrinėjama viduramžių Europos ir LDK visuomenė: luomai ir konfesinės bendruomenės, vienuolių ordinai, miestai (gildijos ir cechai, Hanzos miestų prekybos sąjunga).

24.1.3.3. Aiškinamasi viduramžių žmogaus pasaulėvaizdis ir mąstymo savitumai: laikas,

erdvė, žmogus.

24.1.3.4. Nagrinėjamas kasdienis gyvenimas Europoje ir LDK: butis ir darbai, turtas ir skurdas, karas ir maras.

Sąvokos: alodas, cechas, činšas, dešimtinė, feodas, gildija, lažas, luomas, Magdeburgo teisė, privilegija, vienuolija.

24.1.4. Viduramžių kultūra: krikščionybė ir aplinkinių kultūrų įtaka:

24.1.4.1. Aiškinamasi bizantiškosios ir islamiškosios kultūros poveikis Europai: mokslas, menas, architektūra.

24.1.4.2. Susipažįstama su lotyniškąja raštija, mokslu, filosofija ir teologija, švietimu (vienuolynų mokyklos ir universitetai), architektūra ir menu (romanika, gotika), riterių kultūra, religiniu ir pasaulietiniu teatru.

24.1.4.3. Analizuojami europėjančios LDK kultūros bruožai: krikščionybės įtaka, rašto kultūra, mūrinė statyba (gotika), pirmosios mokyklos.

Istorinės asmenybės: Tomas Akviniėtis, Hildegarda Bingenietė.

Sąvokos: gotika, islamas, katedra, kronika, mečetė, riterių kultūra, romanika, teologija.

24.1.5. Paveldas ir istorinė atmintis: XIV–XVI a. LDK materialusis paveldas:

24.1.5.1. Tyrinėjamas LDK paveldas už dabartinės Lietuvos ribų: Naugarduko pilis ir Kristaus atsimainymo bažnyčia, Lucko pilis, Žalgirio mūšio laukas ar kiti pasirinkti paveldo objektai.

24.2. Ankstyvieji naujieji laikai.

24.2.1. Įvadas į epochą: Europos iškilimo ir dominavimo pasaulyje prielaidos:

24.2.1.1. Aiškinamasi Ankstyvųjų Naujųjų laikų sąvoka, esminiai bruožai, chronologija, pažinimo šaltiniai. Nagrinėjamas Amerikos ir jūrų kelio į Indiją atradimas, europinės kolonizacijos pasekmės. Aptariamas daugiakultūrės visuomenės susiformavimas Naujajame pasaulyje.

Istorinės asmenybės: Vaskas da Gama, Kristupas Kolumbas.

24.2.2. Pasaulėžiūros ir kultūros virsmai Europoje ir LDK ankstyvaisiais Naujaisiais laikais.

24.2.2.1. Nagrinėjamas renesansas Europoje ir LDK: samprata, pasaulėžiūra, epochos asmenybės, idėjos. Susipažįstama su Lietuvos Statutais.

24.2.2.2. Analizuojama reformacija Europoje ir LDK: religinė reforma ir mokymas. Susipažįstama su liuteronizmu, kalvinizmu, anglikonizmu.

24.2.2.3. Nagrinėjama katalikiškoji reforma ir barokas Europoje ir LDK: pasaulėžiūra, asmenybės, idėjos ir kūriniai.

24.2.2.4. Analizuojama religinė pakanta ir religinės priešpriešos Europoje ir LDK. Susipažįstama su katalikiška ir stačiatikiška LDK.

24.2.2.5. Susipažįstama su LDK mokslo ir kultūros centrais: Vilniaus universitetu, dvarais ir jų kultūra.

Istorinės asmenybės: Dantė Aligjeris, Steponas Batoras, Mikalojus Daukša, Elžbieta I, Galilėjo Galilėjus, Jonas Kristupas Glaubicas, Albertas Goštautas, Johanas Gutenbergas, Žanas Kalvinas, Mikalojus Kopernikas, Martynas Liuteris, Ignacas Lojola, Martynas Mažvydas, Mikelandželas, Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis, Mikalojus Radvila Juodasis, Barbora Radvilaitė, Motiejus Kazimieras Sarbievijus, Bona Sforza, Pranciškus Skorina, Leonardas da Vinčis, Žygimantas Augustas.

Sąvokos: anglikonizmas, barokas, humanizmas, jėzuitai (Jėzuitų ordinas), kalvinizmas, kancleris, katalikiškoji reforma, konfesija, liuteronizmas, reformacija, renesansas, rusėnai, statutas, unitai.

24.2.3. Ankstyvųjų naujųjų laikų valstybė ir Abiejų Tautų Respublika kaip nauja Europos politinio lauko veikėja:

24.2.3.1. Ankstyvųjų naujųjų laikų valstybė. Nagrinėjamas absoliutizmo atsiradimas ir įsitvirtinimas Europoje – XVII a. (Prancūzijos pavyzdys).

24.2.3.2. Nagrinėjama Liublino unija (1569 m.) ir jos priežastys. Tyrinėjama ATR valdymo sistema (XVI–XVII a.).

24.2.3.3. Analizuojama ATR politinė raida (XVI–XVIII a.): karai su Švedija ir Rusija (XVII a.), Šiaurės karas (XVIII a. pr.).

Istorinės asmenybės: Steponas Batoras, Jonas Karolis Chodkevičius, Liudvikas XIV, Jonušas Radvila, Armanas Žanas de Rišeljė

Sąvokos: absoliutizmas, etmonas, kazokai, seimas, Tvanas, vaivada.

24.2.4. Ankstyvųjų naujųjų laikų visuomenė ir ūkis. Modernaus žmogaus gimimas:

24.2.4.1. Aiškinamasi svarbiausius LDK ir Europos ūkio raidos aspektus. Nagrinėjama Valakų reforma (XVI a.). Aptariamas moderniosios ekonominės sistemos formavimasis: akcinė bendrovė, birža, bankas (Nyderlandų pavyzdys XVII a.).

24.2.4.2. Nagrinėjama ankstyvųjų Naujųjų laikų žmogaus pasaulėžiūros transformacija, vertybės ir kasdieninis gyvenimas (diduomenė, miestiečiai, valstiečiai) Europoje ir LDK (XVI–XVIII a.).

Sąvokos: baudžiava, kapitalizmas, manufaktūra, Valakų reforma.

24.2.5. Paveldas ir istorinė atmintis: XVI–XVIII a. LDK materialusis paveldas:

24.2.5.1. Tyrinėjamas LDK baroko epochos paveldas: Nesvyžiaus Dievo Kūno bažnyčia ir rūmai, Šv. Petro ir Povilo bažnyčia Vilniuje (ar kita pasirinkta barokinė bažnyčia) Vilniuje, Pažaislio ir Tytuvėnų vienuolynų kompleksai.

25. Mokymosi turinys. 9 ir I gimnazijos klasė:

25.1. Naujieji laikai.

25.1.1. Įvadas į epochą: modernios visuomenės ir šiuolaikinės valstybės susikūrimas:

25.1.1.1. Aiškinamasi Naujųjų laikų sąvoka: esminiai bruožai ir chronologija. Naujųjų laikų pažinimo šaltiniai.

25.1.2. Apšvietos sąjūdis ir šiuolaikinės demokratinės politinės sistemos kūrimosi pradžia:

25.1.2.1. Aiškinamasi Apšvietos epochos idėjas, pokyčius švietimo ir mokslo srityje Europoje ir ATR (Edukacinė komisija). Nagrinėjama klasicizmo epochos kultūra.

25.1.2.2. Mokomasi apie JAV revoliuciją, Nepriklausomybės karą ir konstituciją (1787 m.).

25.1.2.3. Analizuojama Prancūzijos revoliucija (1789–1799 m.): Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija (1789 m.), konstitucinė monarchija, respublikos laikotarpis, Jakobinų diktatūra, direktorijos valdymas.

25.1.2.4. Nagrinėjama Abiejų Tautų Respublika XVIII a. antroje pusėje: valstybės padalijimai (1772, 1793, 1795 m.), Ketverių metų seimo reformos, ATR konstitucija (1791 m.), 1794 m. sukilimas, valstybės panaikinimas.

25.1.2.5. Mokomasi apie Napoleono epochą: konsulatą, imperiją, civilinį kodeksą (1804 m.), karus ir kontinentinę blokadą, Vienos kongresą (1814–1815 m.), prancūzmetį Lietuvoje.

Istorinės asmenybės: Napoleonas Bonapartas, Povilas Ksaveras Bžostovskis, Kristijonas Donelaitis, Tomas Džefersonas, Vilniaus Gaonas, Laurynas Gucevičius, Jokūbas Jasinskis, Tadas Kosciūška, Liudvikas XVI, Klemensas fon Meternichas, Šarlis Lui de Monteskjė, Stanislovas Augustas Poniatovskis, Maksimiljanas Robespjeras, Žanas Žakas Ruso

Sąvokos: apšvieta, bajorų konfederacija, civilinis kodeksas, deklaracija, diktatūra, direktorija, Edukacinė komisija, enciklopedistai, jakobinai, kongresas, konstitucija, konstitucinė monarchija, kontinentinė blokada, „liberum veto“, revoliucija, sekuliarizacija, teroras.

25.1.3. XIX a. politinė Europa: revoliucijos ir tautiniai sąjūdžiai, nacionalinės valstybės ir globalios imperijos:

25.1.3.1. Nagrinėjamas šiuolaikinės politinės sistemos susikūrimas: politinės ideologijos (liberalizmas, konservatizmas, socializmas), politinės partijos, balsavimo teisės radimasis ir plėtra.

25.1.3.2. Susipažįstama su nacionaliniais judėjimais Europoje: Tautų pavasariu (1848–1849 m.) ir nacionalinių valstybių kūrimąsi Italijoje (1870 m.) ir Vokietijoje (1871 m.).

25.1.3.3. Aiškinamasi Rusijos imperijos politiką buvusiose LDK žemėse. Nagrinėjama ATR atkūrimo idėja – XIX a. lietuvių ir lenkų sukilimus prieš Rusijos imperiją (1830–1831 m., 1863–1864 m.). Aiškinamasi sukilėlių siekius, sukilimų eigą ir pasekmes.

25.1.3.4. Nagrinėjami nacionaliniai judėjimai Lietuvoje: Žemaičių bajorų kultūrinis sąjūdis, Katalikų bažnyčios veikla XIX a. (vysk. Motiejaus Valančiaus vaidmuo), spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo laikotarpis (1864–1904 m.), knygnešių veikla, Lietuvos politinių srovių ir partijų kūrimasis, Didysis Vilniaus Seimas (1905 m.).

25.1.3.5. Analizuojama Mažoji Lietuva XIX–XX a. pr.

25.1.3.6. Aptariama imperializmo epocha ir kolonializmas. Susipažįstama su pasauline Britų imperija.

Istorinės asmenybės: Jonas Basanavičius, Edmundas Berkas, Otas fon Bismarkas, Simonas Daukantas, Džiuzepė Garibaldi, Jonas Jablonskis, Martynas Jankus, Vincas Kudirka, Karlas Marksas, Emilija Pliaterytė, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Zigmantas Sierakauskas, Antanas Smetona, Adamas Smitas, Motiejus Valančius, Karalienė Viktorija, Povilas Višinskis.

Sąvokos: autonomija, daraktorius, europocentrizmas, etnocentrizmas, generalgubernatorius, germanizacija, imperializmas, kontribucija, kolonija, konservatizmas, liberalizmas, moderni tauta, nacionalinis judėjimas, politinė partija, rusifikacija, socializmas, Tautų pavasaris.

25.1.4. Industrinės visuomenės kūrimasis ir lietuviškasis pasaulis XIX–XX a. pr.:

25.1.4.1. Nagrinėjama industrinė revoliucija: technologijų proveržis, kapitalistinės ekonominės sanklodos įsitvirtinimas Europoje ir JAV, neigiamas poveikis gamtinei aplinkai; urbanizacija, visuomenės sekuliarizacija, iššūkiai švietimui; socialinis klausimas ir gerovės siekimas.

25.1.4.2. Įvertinami socialinės struktūros pokyčiai Europos visuomenėje: baudžiavos panaikinimas Rusijos imperijoje ir Lietuvoje; vidurinioios klasės radimasis, moterų teisių judėjimo plėtra, kasdieninio gyvenimo pasikeitimai (mažosios šeimos atsiradimas).

25.1.4.3. Nagrinėjama Europos ir Lietuvos gyventojų migracija. Analizuojamas Amerikos lietuvių gyvenimas ir jų ryšiai su Lietuva.

Istorinės asmenybės: Tomas Alva Edisonas, Chaimas Frenkelis, Marija Kiuri, Jonas Šliūpas, Džeimsas Vatas.

Sąvokos: demografinis sprogimas, emigracija/imigracija, industrinė revoliucija, luditai, mažoji šeima, profesinė sąjunga, proletariatas, sufražizmas, urbanizacija.

25.1.5. Modernusis pasaulis ir masinės kultūros radimasis XIX–XX a. pr.:

25.1.5.1. Nagrinėjami kultūros pokyčiai XIX a.–XX a. pr. Europoje ir Lietuvoje: romantizmas, realizmas, modernizmas. Susipažįstama su Vilniaus universitetu; Vilniaus piešimo mokykla.

25.1.5.2. Analizuojamas masinės kultūros gimimas Europoje ir Lietuvoje: spauda, fotografija, kinas, pokyčiai laisvalaikyje.

25.1.5.3. Susipažįstama su XIX–XX a. sandūros pasaulio kultūros sostinėmis: Viena, Paryžiumi, Londonu.

Istorinės asmenybės: Julija Beniuševičiūtė-Žymantienė (Žemaitė), Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Ignotas Domeika, Vinsentas van Gogas, Vytautas Kairiūkštis, Jonas Mačiulis (Maironis), Adomas Mickevičius, Martynas Počobutas, Friderikas Šopenas.

Sąvokos: masinė kultūra, modernizmas, realizmas, romantizmas

25.1.6. Pirmasis pasaulinis karas ir europinių imperijų griūtis:

25.1.6.1. Analizuojamas Pirmasis pasaulinis karas (1914–1918 m.): karo priežastys ir eiga Vakarų ir Rytų frontuose.

25.1.6.2. Nagrinėjama Rusija XX a. pradžioje: 1917 m. Vasario revoliucija ir bolševikų perversmas.

25.1.6.3. Analizuojama Lietuva Pirmojo pasaulinio karo metu ir Valstybės atkūrimas: Vokietijos okupacinis režimas, Vilniaus konferencija (1917 m.), Vasario 16-osios Aktas (1918 m.).

25.1.6.4. Nagrinėjama Paryžiaus taikos konferencija, Europos politinio žemėlapių pokyčiai ir Versalio taikos sutartis (1919 m.). Vertinami Pirmojo pasaulinio karo demografiniai ir socialiniai padariniai Lietuvoje ir Europoje.

Istorinės asmenybės: Jonas Basanavičius, Steponas Kairys, Žoržas Klemanso, Vladimiras Leninas, Deividas Loidas Džordžas, Nikolajus II, Antanas Smetona, Vilhelmas II, Vudras Vilsonas.

Sąvokos: bolševikai, demilitarizuota zona, frontas, komunizmas, Lietuvos Taryba, manevrinis karas, militarizmas, Oberostas, okupacija, pozicinis karas, rekvizicijos, reparacijos, revanšizmas, separatinė taika, Tautų apsisprendimo teisė, Tautų Sąjunga.

25.1.7. Paveldas ir istorinė atmintis: Abiejų Tautų Respublikos atmintis ir nacionalinės valstybės gimimas:

25.1.7.1. Tyrinėjamas ar aplankomas ir aptariamasis Abiejų Tautų Respublikos paveldas ir „gente lituanus“, „natione polonus“ problematika:

(1) 1791 m. Gegužės 3-ios Konstitucijos (ir Spalio 20-osios tarpusavio įžadų) atmintis. Mykolo Römerio, Česlovo Milošo (Czesław Miłosz) ir Gabrieliaus ir Stanislovo Narutavičių LDK piliečio samprata.

(2) XVIII a. pab.–XIX a. dvarų paveldas Lietuvoje: Paulavos Respublikos fenomenas (Merkinės dvaras), Rokiškio dvaras. Oginskių giminės dvaras Plungėje ar kiti dvarai ir jų istorijos artimiausioje aplinkoje.

25.1.7.2. Tyrinėjamos/aplankomos ir aptiriamos svarbiausios lietuvių nacionalinio judėjimo atminties vietos:

(1) lietuvių nacionalinio judėjimo veikėjų, signatarų ir valstybės kūrėjų atminimo vietos (M. Valančiaus, J. Basanavičiaus, A. Smetonos, G. Petkevičaitės-Bitės ar kitų veikėjų atminimo vietos esančios artimoje aplinkoje).

(2) lietuvių nacionaliniam judėjimui reikšmingiausių vietų istorija: Signatarų namai Vilniuje, Miesto salė (dabartinė Filharmonija) Vilniuje, Vileišių rūmai Vilniuje, Marijampolės (dabartinė Rygiškių Jono) ar Šiaulių (dabartinė Juliaus Janonio) gimnazijos.

26. Mokymosi turinys. 10 ir II gimnazijos klasė:

26.1. Naujausieji laikai (1918 m.–dabartis).

26.1.1. Įvadas į epochą: globalizacija ir neeuropinio pasaulio iškilimas:

26.1.1.1. Susipažįstama su naujausiais laikais: esminiais bruožais ir chronologija. Nagrinėjama pasaulio globalizacija, Lietuvos „sugrižimas“ į Europą.

26.2. Tarpukario Europa:

26.2.1. Tarpukario Europos kryžkelė: tarp demokratijos ir totalitarizmo.

26.2.1.1. Analizuojama Europa po Pirmojo pasaulinio karo: Versalio sistema.

26.2.1.2. Nagrinėjama demokratinė Europa: Prancūzijos ir Čekoslovakijos politinė raida.

26.2.1.3. Tyrinėjamas Lietuvos valstybės kūrimas: Nepriklausomybės karas (1918–1920 m.), Steigiamojo Seimo ir parlamentarizmo raida, Klaipėdos krašto prijungimas (1923–1924 m.).

26.2.1.4. Aptiriamas autoritarizmas Europoje. Nagrinėjami Baltijos šalių autoritariniai režimai: 1926 m. valstybės perversmas Lietuvoje ir Antano Smetonos valdymas.

26.2.1.5. Aiškinamasi totalitarizmas Europoje: totalitarizmo sąvoka, komunistinės SSRS ir nacistinės Vokietijos režimų ypatumai.

Istorinės asmenybės: Felicija Bortkevičienė, Ernestas Galvanauskas, Kazys Grinius, Adolfas Hitleris, Marcelė Kubiliūtė, Tomašas Masarikas, Benitas Musolinis, Konstantinas Piatsas, Mykolas Sleževičius, Antanas Smetona, Josifas Stalinas, Aleksandras Stulginskis, Karlis Ulmanis.

Sąvokos: antisemitizmas, ateizmas, autoritarizmas, bermontininkai, bolševikai, cenzūra, fašizmas, gestapas, Gulagas, holodomoras, kolektyvizacija, koncentracijos stovykla, nacizmas, nomenklatūra, planinė ekonomika, pogromas, propaganda, Steigiamasis Seimas, totalitarizmas, Tautų sąjunga, Trečiasis Reichas.

26.2.2. Tarpukario visuomenės kryžkelėje: tarp karų ir krizių:

26.2.2.1. Tyrinėjama Didžioji pasaulinė ekonomikos krizė ir jos poveikis visuomenei: JAV, Vokietijos ir Lietuvos pavyzdžiai. Analizuojamas liberalios rinkos ekonomikos ir valstybinio ekonomikos reguliavimo sankirtas.

26.2.2.2. Nagrinėjama Lietuvos visuomenė tarpukariu: žemės ūkis ir pramonė; ekonominė emigracija; kaimo, miestelio ir miesto kasdienybė; religijos vaidmuo. Susipažįstama su Vilniaus ir Klaipėdos kraštais ir jų gyventojais.

Istorinės asmenybės: Franklinas Delanas Ruzveltas, Juozas Tūbelis, Steponas Darius, Stasys Girėnas.

Sąvokos: Didžioji depresija, klaipėdiškiai, naujasis kursas.

26.2.3. Tarpukario kultūrinis gyvenimas: tarp laisvės ir suvaržymų:

26.2.3.1. Nagrinėjama kultūros raida tarpukariu: modernizmo suklestėjimas ir totalitarinė kultūra.

26.2.3.2. Analizuojamas Lietuvos kultūrinis gyvenimas tarpukariu: tautinė kultūra, meniniai

sąjūdžiai, Kauno modernizmo architektūra, teatras, kinas, spauda ir radijas. Susipažįstama su pokyčiais švietime.

Istorinės asmenybės: Marlena Dytrich, Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, Tomas Manas, Vasilijus Kandinskis, Le Korbiuzje, Levas Karsavinas, Vytautas Landsbergis-Žemkalnis, Ona Mašiotienė, Jozefas Gebelsas, Juozas Zikaras.

26.3. Antrasis pasaulinis karas.

26.3.1. Antrasis pasaulinis karas: žmogiškumo išbandymas:

26.3.1.1. Analizuojamos Antrojo pasaulinio karo priežastys ir pradžia: Miuncheno konferencija, Molotovo - Ribentropo paktas (1939 08 23), Lenkijos okupacija, Sienų nustatymo ir draugystės sutartis (1939 09 28), Žiemos karas, Prancūzijos sutriuškinimas. Nagrinėjama pirmoji sovietinė Lietuvos okupacija: Savitarpio pagalbos sutartis, SSRS ultimatumas, okupacija ir sovietizacija.

26.3.1.2. Analizuojamas karas 1941–1943 m.: karo veiksmai Rytų fronte ir Ramiajame vandenyne. Aiškinamasi antihitlerinės koalicijos sudarymą. Nagrinėjama nacistinės Lietuvos okupacija (1941–1944 m.): Birželio antisovietinis sukilimas, nacių okupacinis režimas Lietuvoje.

26.3.1.3. Nagrinėjamas Holokaustas nacių okupuotoje Europoje ir Lietuvoje; romų ir kitų etninių, religinių ar socialinių grupių naikinimas.

26.3.1.4. Aptariama karo kasdienybė: koncentracijos ir karo belaisvių stovyklos, fronto kasdienybė, miestų bombardavimas, moterys kare, kolaboravimas ir pasipriešinimas nacių okupuotose šalyse, karo pabėgėliai.

26.3.1.5. Analizuojama Antrojo pasaulinio karo pabaiga ir padariniai: Antrasis frontas, Vokietijos pralaimėjimas, Potsdamo konferencija, Japonijos kapituliacija, karo politiniai ir socialiniai padariniai. Susipažįstama su Niurnbergo procesu. Aiškinamasi Lietuvos sovietinę reokupaciją.

Istorinės asmenybės: Vinstonas Čerčilis, Šarlis de Golis, Adolfas Hitleris, Franklinas Delanas Ruzveltas, Josifas Stalinas, Abraomas Suceveris, Čijunė Sugihara, Ona Šimaitė.

Sąvokos: aneksija, anšliusas, deportacijos, dipukai, Einsatzgruppė, getas, Holokaustas, kapituliacija, Keistasis karas, kolaborantas, Liaudies seimas, neutralitetas, Ostlandas, pasaulio teisuolis, reokupacija, sovietizacija, totalinis karas, tribunolas, ultimatumas, Žiemos karas.

26.4. Pasaulis, padalintas geležinės uždangos.

26.4.1. Šaltasis karas: pasaulis tarp demokratijos ir komunizmo:

26.4.1.1. Aiškinamasi naują galių pusiausvyrą pasaulyje; Šaltojo karo sampratą ir pradžią: Europos padalijimą, Trumeno doktriną, Maršalo planą, karinių blokų susikūrimą (NATO ir Varšuvos sutarties organizacija).

26.4.1.2. Analizuojamas sovietinis teroras Lietuvoje: gyventojų deportacijos, prievartinė kolektyvizacija.

26.4.1.3. Nagrinėjamas Lietuvos partizanų karas su SSRS (1944–1953 m.).

26.4.1.4. Analizuojama SSRS politinė raida. Nagrinėjami komunistiniai režimai Rytų Europoje ir jų krizės: Vengrijos (1956 m.) ir Čekoslovakijos (1968 m.) sukilimai.

26.4.1.5. Aiškinamasi Šaltojo karo įtampas (Karibų krizė) ir konfliktus (Vietnamo ir Afganistano karai).

26.4.1.6. Aptarimos pasaulio lietuvių bendruomenės ir Lietuvos laisvinimo byla Vakaruose.

26.4.1.7. Nagrinėjamas SSRS suirimas: visuotinė krizė ir pertvarka, komunistinių režimų griūtis (Lenkijos ir Vokietijos atvejai).

26.4.1.8. Aptariamas Lietuvos persitvarkymo sąjūdis ir Nepriklausomybės atkūrimas, SSRS vykdyta ekonominė blokada ir karinė agresija (1990–1991 m.).

Istorinės asmenybės: Algirdas Mykolas Brazauskas, Leonidas Brežnevas, Nikita Chruščiovas, Michailas Gorbačiovas, Borisas Jelcinas, Jonas Paulius II, Džonas Kenedis, Helmutas Kolis, Margaret Tečer, Vytautas Landsbergis, Stasys Lozoraitis (vyresnysis), Juozas Lukša-Daumantas, Adolfas Ramanauskas- Vanagas, Ronaldas Reiganas, Antanas Sniečkus, Haris S. Trumenas, Lechas Valensa, Jonas Žemaitis- Vytautas.

Sąvokos: Atšilimas, Baltijos kelias, Brežnevo doktrina, Dainuojanti revoliucija, deficitas, disidentas, Geležinė uždanga, Helsinkio grupė, lokalinis karas, Maršalo planas, pertvarka

(perestroika), rezistentas, Sąjūdis, Solidarumas (Solidarność), stribas, Šaltasis karas, Trumeno doktrina.

26.4.2. Visuomenės tarp kapitalizmo ir komunizmo:

26.4.2.1. Lyginamos ekonomikos ir visuomenės raidos tendencijos: Vakarų demokratinio pasaulio ir komunistinės SSRS pavyzdžiai.

26.4.2.2. Analizuojama Vakarų Europos ekonominė integracija ir Gerovės valstybės susiformavimas (Švedijos pavyzdys).

26.4.2.3. Nagrinėjama Sovietų Lietuvos visuomenė: nuo rezistencijos iki kolaboracijos. Aptariama Sovietinė Lietuvos urbanizacija ir industrializacija.

Istorinės asmenybės: Konradas Adenaueris, Romas Kalanta, Martinas Liuteris Kingas, Nijolė Sadūnaitė, Robertas Šumanas, Sigitas Tamkevičius, Antanas Terleckas.

Sąvokos: disidentas, Helsinkio grupė, Gerovės valstybė, KGB, rasizmas.

26.4.3. Kultūra tarp elitiškumo, masiškumo ir ideologijos:

26.4.3.1. Aptariama masinė ir elitinė kultūra bei vartotojiška visuomenė Vakarų pasaulyje: naujosios kultūros formos, žymiausi pasaulio (ir lietuvių išėivių) kūrėjai bei jų darbai. Lyginama švietimą demokratijos ir komunizmo sąlygomis.

26.4.3.2. Įvertinama kultūra ir menas Sovietų Lietuvoje: ideologija, cenzūra, pasiekimai.

Istorinės asmenybės: Ingmaras Bergmanas, Juozas Miltinis, Jonas Mekas, Antanas Sutkus, Endis Varholas.

Sąvokos: elitinė kultūra, masinė kultūra, vartotojiška visuomenė, Vudstokas.

26.5. Globalizacija ir pasaulis po 1990-ųjų.

26.5.1. Globalaus pasaulio pranašumai ir iššūkiai:

26.5.1.1. Analizuojama/įvertinama naujoji pasaulio tvarka: JAV dominavimas, Europinę integracija ir komunistinės Kinijos iškilimas.

26.5.1.2. Susipažįstama su globaliu pasauliu: technologine revoliucija ir interneto sklaida, visuotinio gyvenimo lygio kilimu, pasaulinėmis skurdo ir ekologijos problemomis, terorizmu.

26.5.1.3. Įvertinama posovietinės visuomenės transformaciją ir Lietuvos kelią į Euroatlantines organizacijas.

Istorinės asmenybės: Valdas Adamkus, Algirdas Mykolas Brazauskas, Dalia Grybauskaitė, Vytautas Landsbergis.

Sąvokos: globalizacija, posovietinė erdvė, revoliucija, technologinė, terorizmas.

26.5.2. Paveldas ir istorinė atmintis: XX a. atmintis ir jos paveldas dabartinėje Lietuvoje:

26.5.2.1. Tyrinėjamas/aplankomas ir aptariamas totalitarinių režimų paveldas Lietuvoje:

(1) Nacistinių ir sovietinių masinių žudynių Lietuvoje vietos: Paneriai, Kauno fortai, Macikų lageris, Tuskulėnų dvaras ar kitos atminties vietos artimiausioje aplinkoje.

(2) Lietuvos partizanų karo su SSRS (1944–1953 m.) atminties vietos: Minaičiai – Lietuvos partizanų vadų suvažiavimo vieta (1949 m.), Kalniškės mūšio (1945 m.) vieta ar kitos Partizanų karo atminties vietos artimoje aplinkoje.

(3) 1991 m. SSRS vykdytos karinės agresijos prieš Lietuvą atminties vietos: Vilniaus televizijos bokštas, Laisvės gynėjų memorialas Antakalnio kapinėse, Medininkų žudynių vieta ar kitas atminties objektas artimoje aplinkoje.

26.5.2.2. Aptariamos Pirmosios ir Antrosios Lietuvos Respublikos sėkmės istorijos: asmenybės, reiškiniai, pasiekimai.

27. Mokymosi turinys. III gimnazijos klasė:

27.1. Istorikas, istorija ir istorinė kultūra. Siekiama atskleisti pagrindinius istoriografijos bruožus, parodyti istorijos mokslo principus, istorinio pasakojimo formų įvairumą ir istorinių įvykių, asmenybių bei procesų aktualumą šiandienai.

27.1.1. Istorija – gyvenimo mokytoja: istorijos samprata ir raida nuo Antikos iki XIX a.:

27.1.1.1. Analizuojama istorijos samprata Antikoje: didžiųjų žmonių darbai ir istorijos pamokos.

27.1.1.2. Aptariama istorijos rašymo specifika viduramžiais ir ankstyvaisiais naujaisiais laikais: tarp istoriko kronikininko ir tautos istorijos rašymo užuomazgų.

27.1.1.3. Nagrinėjama profesionalaus istorijos mokslo pradžia XIX a.

Istorinės asmenybės: Simonas Daukantas, Petras Dusburgietis, Leopoldas fon Ranke, Albertas Vijūkas Kojalavičius, Joachimas Lelevelis, Motiejus Strijkovskis, Tukididas.

Sąvokos: Istoriofografija, kronika, tautos/giminės/dinastijos kilmės legendos.

27.1.2. Istoriko laboratorija: istorijos šaltinių įvairovė ir istorinis tyrimas:

27.1.2.1. Aptariami istorijos šaltinių tipai ir jų informacijos vertė.

27.1.2.2. Apibūdinamos istorijos šaltinių paieškos ir jų publikavimas.

27.1.2.3. Analizuojama istoriko darbo specifika ir istorinio tyrimo metodas.

Sąvokos: archyvas, pagalbinių istorijos mokslai (paleografija, heraldika, diplomatika, genealogija), etnologija, antropologija, archeologija, istorinis šaltinis, istorinis metodas (euristika, šaltinių kritika, interpretacija).

27.1.3. Istorinio tyrimo ir pasakojimo žanrai ir formos:

27.1.3.1. Nagrinėjama istorijos žanrų įvairovė: tarp lokalinės ir civilizacijų, tarp lyčių ir kasdienybės istorijos.

27.1.3.2. Analizuojamas istoriko pasirinkimas ką ir kaip tyrinėti: dabarties reikšmė, tikslas ir keliami klausimai.

27.1.3.3. Identifikuojami ir aptariami tekstai istorine tematika: tarp mokslinių tekstų ir istorijos mokslo populiarinimo.

Istorinės asmenybės: Fernanas Brodelis (Fernand Braudel), Edvardas Gudavičius, Emanuelis Le Roy Ladurie (Emmanuel Le Roy Ladurie), Adolfas Šapoka

Sąvokos: biografika, civilizacijų istorija, lyčių istorija, lokalinė istorija, kasdienybės istorija, nacionalinė istorija.

27.1.4. Istorijos politika ir „atminties karai“:

27.1.4.1. Analizuojamos istorijos interpretacijos ir dezinformacijos formos: tarp istorijos interpretacijos ir instrumentalizacijos: dezinformacija, istorinė propaganda.

27.1.4.2. Aptiriamos atmintinos datos kaip dabarties ir ateities orientyrai – orientavimasis dabartyje.

27.1.4.3. Nagrinėjamas istorinės asmenybės reprezentavimas: tarp politikos ir meno.

Istorinės asmenybės: Jörnās Rūsenas.

Sąvokos: atminties karai, istorijos politika, Lietuvos valstybinės šventės ir atmintinos datos, istorinė atmintis, istorinė propaganda, įamžinimas, dezinformacija, paraistorija, desovietizacija, netikros naujienos, LDK paveldo „dalybos“, Lietuvos miestų istoriniai jubiliejai.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Liepos 6-oji Karaliaus Mindaugo karūnavimo šventės atsiradimas, Lietuvos valstybės vadovo statuso pripažinimas Jonui Žemaičiui-Vytautui, Vytauto Didžiojo 500 m. jubiliejaus minėjimas.

27.2. Valstybingumas: suverenitetas, idėjos, formos. Siekiama parodyti valstybingumo formų ir idėjų kaitą, kuri atskleidžiama analizuojant svarbiausių politinių ir teisinių institucijų bei socialinių institutų raidą, istorinių asmenybių svarbą valstybių ir valstybingumo idėjų raidoje.

Visuotinė istorija:

27.2.1. Senovės pasaulio valstybingumo idėjos ir formos: Rytų despotijos, Atėnų demokratija, Romos imperija:

27.2.1.1. Nagrinėjami despotinės valstybės bruožai ir funkcionavimo visuomenėje sąlygos.

27.2.1.2. Analizuojama Antikinė demokratija ir jos recepcija.

27.2.1.3. Nagrinėjami struktūriniai Romos imperijos bruožai ir galios ribos.

Istorinės asmenybės: Darijus I, Diokletianas, Nabuchodonosaras II, Oktavianas Augustas, Periklis, Solonas.

Sąvokos: aristokratija, demokratija, despotija, diktatūra, dominatas, faraonas, imperatorius, konsulas, oligarchija, patricijai, plebėjai, polis, principatas, provincija, respublika, satrapas, senatas, tironija, viziris.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Principato įvedimas ir Romos Respublikos tapsmas imperija (27 m. pr. Kr.), Dominato įvedimas.

27.2.2. Ikimodernųjų laikų valstybė:

27.2.2.1. Analizuojama ankstyvoji monarchija: valdovo asmens ir tarpasmeninių santykių reikšmė valstybės formavimesi.

27.2.2.2. Tyrinėjama luominė monarchija: luomų išsikristalizavimas ir luominių institucijų formavimasis.

27.2.2.3. Nagrinėjama absoliutinė ir konstitucinė monarchija: tarp monarcho galios ir valdžios ribų nustatymo.

Istorinės asmenybės: Jonas Bežemis, Karolis Didysis, Liudvikas XIV, Otonas I, Pilypas IV Gražusis, Viljamas Oranietis.

Sąvokos: absoliutizmas, aristokratija, dinastija, domenas, generaliniai luomai, imperija, konstitucinė monarchija, luominė monarchija, parlamentas, primogenitūra, vasalitetas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Karolio Didžiojo karūnavimas imperatoriumi (800 m.), Didžioji laisvių chartija (1215 m.), Anglijos Teisių bilio priėmimas.

27.2.3. Ilgojo XIX a. valstybingumo virsmas: tarp dinastinių imperijų ir nacionalinių valstybių:

27.2.3.1. Nagrinėjami respublikonizmo ir rojalizmo susidūrimai bei konfliktai.

27.2.3.2. Aptariami imperinių tautų katilų vidiniai konfliktai ir romantinio nacionalizmo reikšmė.

27.2.3.3. Analizuojami valstybingumo pokyčiai: nuo dinastinių link nacionalinių valstybių.

Istorinės asmenybės: Otas fon Bismarkas, Džiuzepė Garibaldi, Liudvikas XVI, Napoleonas Bonapartas, Maksimiljanas Robespjeras, karalienė Viktorija, Vilhelmas I.

Sąvokos: Direktorija, dualistinė valstybė, imperija, jakobinai, konstitucija, nacionalinė valstybė, nacionalizmas, respublika, restauracija, rojalistai, romantizmas, šovinizmas, Tautų pavasaris, Viktorijos epocha.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Prancūzijos didžioji revoliucija (1789–1799 m.), revoliucijos Europoje (Tautų pavasaris, 1848–1849 m.), Vokietijos ir Italijos suvienijimai (1870–1871 m.).

27.2.4. Valstybės santykis su visuomene ir individu XX a.: demokratija, autoritarizmas, totalitarizmas:

27.2.4.1. Nagrinėjami tarpukario demokratinės valstybės principai ir iššūkiai.

27.2.4.2. Aptariamos autoritarinių režimų atsiradimo prielaidos ir veikimo modelis.

27.2.4.3. Analizuojama totalitarinio režimo anatomija: ideologija ir propaganda.

27.2.4.4. Atskleidžiama totalitarinės valstybės realybė: žmonių naikinimas socialiniu ir rasiniu pagrindu.

Istorinės asmenybės: Adolfas Hitleris, Vladimiras Leninas, Mao Dzedongas, Tomašas Garigas Masarykas, Benitas Musolinis, Juzefas Pilsudskis, Franklinas Ruzveltas, Josifas Stalinas.

Sąvokos: autoritarizmas, cenzūra, fašizmas, genocidas, Gulagas, Holodomoras, Holokaustas, karinė diktatūra, komunizmas, koncentracijos stovykla, liaudies frontas, liberali demokratija, nacionalsocializmas, parlamentarizmas, pasaulio tautų teisuoliai, propaganda, teroras, totalitarinė valstybė, valdžių atskyrimo principas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Spalio perversmas ir bolševikų atėjimas į valdžią Rusijoje (1917 m.), Fašistų žygis į Romą ir Benito Musolinio paskyrimas ministru pirmininku (1922 m.), Adolfo Hitlerio paskyrimas kancleriu (1933 m.), komunistų atėjimas į valdžią ir Kinijos liaudies respublikos įkūrimas (1949 m.).

27.2.5. XX a. II p. valstybingumo transformacijos: dekolonizacija ir eurointegracija:

27.2.5.1. Nagrinėjamos ekonominio sugyvenimo formų paieškos Europoje po Antrojo pasaulinio karo.

27.2.5.2. Analizuojamos politinio susitarimo Europos bendrabūviui atsiradimo aplinkybės ir Europos Sąjungos plėtra.

27.2.5.3. Aptariama įtampa tarp metropolijų ir autochtonų apsisprendimo.

Istorinės asmenybės: Konradas Adenaueris, Mohandas Gandis, Šarlis de Golis, Žanas Monė (Jean Monnet), Džavaharlalas Neru.

Sąvokos: Afrikos metai, Alžyro karas, autochtonai, besivystančios valstybės, dekolonizacija, dominija, Europos ekonominė bendrija, Europos Sąjunga, protektoratas, referendumas,

suverenitetas, Šumano planas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Indijos nepriklausomybės paskelbimas, Europos anglių ir plieno bendrijos įsteigimas (1951 m.), Mastrichto sutartis (1992 m.).

Lietuvos istorija:

27.2.6. XIII–XVI a. Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: ankstyvoji ir luominė monarchija, personalinė unija su Lenkijos karalyste:

27.2.6.1. Analizuojama pagoniškos valstybės situacija Europoje ir valdovo krikšto (politinė) reikšmė.

27.2.6.2. Tyrinėjama Gediminaičių dinastijos valstybės sąranga.

27.2.6.3. Nagrinėjamas luominių institucijų formavimasis ir Lenkijos vaidmuo LDK.

Istorinės asmenybės: Aleksandras Jogailaitis, Algirdas, Gediminas, Jogaila, Kazimieras Jogailaitis, Mindaugas, Vytautas Didysis, Žygimantas Senasis.

Sąvokos: ankstyvoji monarchija, didžioji kunigaikštystė, didžiojo kunigaikščio taryba, kancleris, karalystė, Ponų taryba, personalinė (dinastinė) unija, vaivada, valdovo kanceliarija, tėvonija.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Mindaugo krikštas (1251 m.), Mindaugo karūnavimas (1253 m.), Krėvos sutartis (1385 m.), Lietuvos krikštas (1387 m.), Astravos sutartis, Horodlės aktas, Aleksandro Jogailaičio privilegija.

27.2.7. Abiejų Tautų Respublika: LDK santykis su Lenkijos karalyste ir savarankiškumo problema:

27.2.7.1. Nagrinėjamos Liublino unijos prielaidos ir LDK pozicija.

27.2.7.2. Aptariami bendri ATR valdymo mechanizmai.

27.2.7.3. Analizuojamos LDK savarankiškumo manifestacijos.

Istorinės asmenybės: Jokūbas Jasinskis, Tadas Kosciūška, Stanislovas Augustas Poniatovskis, Jonušas Radvila, Mikalojus Radvila Rudasis, Žygimantas Augustas.

Sąvokos: koekvacija, konfederacija, liberum veto, Lietuvos Vyriausiasis Tribunolas, nihil novi, pacta conventa, pavieto seimelis, seimas, senatas, Trečiasis Lietuvos Statutas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Liublino unija (1569 m.), Trečiasis Lietuvos Statutas (1588 m.), Kėdainių unija (1655 m.), Ketverių metų seimas, Gegužės 3-osios konstitucija ir Abiejų Tautų tarpusavio įžadas (1791 m.), Targovicos konfederacija, Tado Kosciūškos sukilimas (1794 m.).

27.2.8. Senojo ir naujojo valstybingumo idėjos XIX–XX a. pr.: tarp LDK atkūrimo ir autonomijos:

27.2.8.1. Nagrinėjamos LDK valstybingumo atkūrimo reminiscencijos: M. K. Oginskio memorandumas, sukilimai.

27.2.8.2. Aptariamos politinės veiklos užuomazgos ir Lietuvos autonomijos idėja.

Istorinės asmenybės: Jonas Basanavičius, Andrius Domaševičius, Antanas Gelgudas, Zigmantas Sierakauskas, Jonas Šliūpas, Povilas Višinskis.

Sąvokos: autonomija, nacionalinė valstybė, partija, rusifikacija, Rusijos lietuvių seimas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: M. K. Oginskio memorandumas dėl LDK atkūrimo, Anticariniai sukilimai (1830–1831 m., 1863–1864 m.), Didysis Vilniaus seimas (1905 m.).

27.2.9. Lietuvos valstybės atkūrimas (1918–1922 m.) ir nepriklausomybės atstatymas (1990–1993 m.): skirtumai ir panašumai:

27.2.9.1. Lyginama Vasario 16-oji ir Kovo 11-oji: ištakos, idėjos, valstybingumo pavidalai. Nagrinėjamas atkūrimo ir atstatymo aktų paskelbimas okupacijos sąlygomis.

27.2.9.2. Tyrinėjamos Lietuvos valstybingumo įtvirtinimo realijos ir grėsmės XX a. pradžioje ir pabaigoje.

Istorinės asmenybės: Valdas Adamkus, Jonas Basanavičius, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Algirdas Mykolas Brazauskas, Steponas Kairys, Vytautas Landsbergis, Antanas Smetona, Mykolas Rōmeris, Antanas Terleckas.

Sąvokos: Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, Baltijos kelias, ekonominė blokada, Lietuvos Laisvės Lyga, Lietuvos Taryba, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis, neginkluota rezistencija, tautų apsisprendimo teisė.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Vilniaus konferencija (1917 m.), 1918 m. vasario 16-osios Aktas, Mitingas prie Adomo Mickevičiaus paminklo (1987 m.), Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio įkūrimas (1988 m.), Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas (1990 03 11), Sovietų karinė agresija prieš Lietuvą (1991 m.), Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992 m.), Rusijos federacijos kariuomenės išvedimas iš Lietuvos.

27.2.10. Pirmosios ir Antrosios Lietuvos Respublikų valstybingumo raidos ypatumai:

27.2.10.1. Tyrinėjama valstybės sąranga: parlamentinė respublika (1920–1926 m.), autoritarizmas (1926–1940 m.) ir parlamentinė respublika su pusiau prezidentinio valdymo požymiais (nuo 1992 m.).

27.2.10.2. Analizuojamos Antrosios Lietuvos Respublikos reformos ir euroatlantinė integracija (1993–2004 m.).

Istorinės asmenybės: Valdas Adamkus, Algirdas Mykolas Brazauskas, Felicija Bortkevičienė, Kazys Grinius, Mykolas Sleževičius, Antanas Smetona, Aleksandras Stulginskis, Augustinas Voldemaras.

Sąvokos: autoritarizmas, daugiapartinė sistema, Ypatingieji Tautos atstovai, eurointegracija, euroatlantinės struktūros, karo stovis, klerikalizmas, parlamentarizmas, parlamentinė respublika, voldemarininkai.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Steigiamojo Seimo veikla, Lietuvos Respublikos Konstitucijos (1922 m., 1928 m., 1938 m.), 1926 m. gruodžio 17-osios perversmas, Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992 m.), Lietuvos įstojimas į NATO ir ES (2004 m.).

27.3. Kultūra ir mokslas. Aptariami reikšmingiausi civilizaciniai kultūros ir mokslo pasiekimai, jų poveikis žmogaus pasaulėvokai, reikšmė ir aktualumas (receptija) šiandienai.

Visuotinė istorija:

27.3.1. Antikos pasiekimai ir jų reikšmė kultūros raidai:

27.3.1.1. Analizuojamas klasikinis palikimas: graikų (Atėnų) teatras, architektūra ir romėniška teisė.

27.3.1.2. Nagrinėjama filosofijos ir mokslo pradžia antikiniame pasaulyje ir jų reikšmė šiandienai.

Istorinės asmenybės: Aristotelis, Justinianas Didysis, Platonas.

Sąvokos: antikinė architektūra, romėnų teisė, orderis, graikų (Atėnų) teatras, graikų filosofija.

27.3.2. Ikimoderniųjų laikų kultūros raiškos formos ir lūžiai: teologija ir literatūra, Gutenbergo ir Mokslo revoliucijos:

27.3.2.1. Nagrinėjama viduramžių ir renesanso kultūra: nuo teocentrinės iki humanistinės pasaulėžiūros (XI–XVI a.).

27.3.2.2. Analizuojamos naujos informacijos raiškos formos ir sklaida – Gutenbergo revoliucija ir knygų spausdinimas.

27.3.2.3. Aptariami didieji XVI–XVII a. moksliniai atradimai ir naujas pasaulio suvokimo radimasis.

Istorinės asmenybės: Frensis Beikonas, Dantė Aligjeris, Eleonora Akvitanietė, Erazmas Roterdamietis, Galilėjo Galilėjus, Johanas Gutenbergas, Anzelmas Kenterberietis, Mikalojus Kopernikas, Leonardas da Vinčis, Tomas Akvinietis.

Sąvokos: astronomija, eksperimentas, geocentrizmas, heliocentrizmas, humanizmas, indukcija, kurtuazinė literatūra, modernusis gamtamokslis, renesansas, teologija, trubadūrai.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Knygų spausdinimo pradžia (1445 m.), Koperniko knygos „Apie dangaus sferų sukimąsi“ pasirodymas.

27.3.3. Apšvieta ir modernybė XVIII–XX a. pr.: politinė filosofija, gamtos mokslai ir modernaus meno pradžia:

27.3.3.1. Analizuojama XVIII a. politinė filosofija ir praktika: individas ir visuomenė politinėje organizacijoje.

27.3.3.2. Identifikuojami fundamentalūs XVIII–XX a. pr. gamtos mokslų atradimai ir XIX a. išradimų.

27.3.3.3. Aptariamas naujų meno formų ir kryptų XIX–XX a. pr. revoliucingumas:

impresionistinė tapyba, modernioji architektūra, naujos technologijos mene.

Istorinės asmenybės: Tomas Džefersonas, Tomas Edisonas, Albertas Einšteinas, Immanuelis Kantas, Marija Kiuri, Džonas Lokas, Eduardas Manė (Édouard Manet), Šarlis Lui de Monteskjė, Izaokas Niutonas, Ogiustas Rodenas (Auguste Rodin), Otas Vagneris (Otto Wagner), Volteras.

Sąvokos: Apšvieta, impresionizmas, modernizmas, prigimtinės teisės, modernas, valdžių atskyrimo principas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: „Matematiniai gamtos filosofijos pagrindai“, „Apie įstatymų dvasią“, JAV Konstitucija (1787 m.), Fotografijos ir kinematografijos pradžia (XIX a. II p.).

27.3.4. Kultūra ir menininko (ne)laisvė XX a. totalitarinėse santvarkose:

27.3.4.1. Nagrinėjamas kultūros ideologizavimas: tarp kūrėjų priverstinės emigracijos, „Išsigimusių meno“ ir knygų deginimo.

27.3.4.2. Įvertinams kūrėjo pasirinkimo (laisvos valios) sudėtingumas ir reikšmė: Pasternakas, Milošas, Solženycinas.

27.3.4.3. Aptariamas menininko vaidmuo valstybės/ideologijos tarnyboje: Eizenšteinas, Ryfenštal.

Istorinės asmenybės: Sergejus Eizenšteinas, Jozefas Gebelsas, Česlovas Milošas (Czesław Miłosz), Borisas Pasternakas, Leni Ryfenštal, Aleksandras Solženycinas.

Sąvokos: chunveibinai, „Išsigimęs menas“, kultūros ideologizavimas, socrealizmas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Filosofų laivas Sovietų Sąjungoje, Knygų deginimas Vokietijoje, Kultūrinė revoliucija Kinijoje.

27.3.5. Pasaulio kultūros paveldas ir jo apsauga: priežastys, objektai, tikslai:

27.3.5.1. Nagrinėjami kultūros paveldo objektai ir kriterijai.

27.3.5.2. Tyrinėjamos aktualios kultūros paveldo apsaugos problemos pasaulyje.

27.3.5.3. Aptariami kultūros paveldo objektai ir apsauga Lietuvoje.

Sąvokos: autentiškumas, kilnojamas ir nekilnojamas paveldas, konservavimas, kultūros paveldas, materialusis ir nematerialusis paveldas, restauravimas, UNESCO.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Pasaulio kultūros ir gamtos paveldo apsaugos konvencija (1972 m.).

27.3.6. Mokslo ir pažinimo galimybės ir problemos: dirbtinis intelektas, mokslo etinės problemos, humanitarikos reikšmės klausimas:

27.3.6.1. Aiškinamasi humanitarinių mokslų vertė ir perspektyvos aukštųjų technologijų ir algoritmų amžiuje.

27.3.6.2. Įvertinama sintetinės biologijos eros iššūkiai ir mokslo etinės problemos.

27.3.6.3. Nagrinėjamas dirbtinio intelekto ir žmogaus kūrybingumo santykis.

Sąvokos: dirbtinis intelektas, humanitarika, mokslinė etika, skaitmenizacija.

Lietuvos istorija:

27.3.7. Lietuvos visuomenės europeizacija XIV–XVIII a.:

27.3.7.1. Nagrinėjamas rašto kultūros vėlyvumas ir išskirtinumas europiniame kontekste.

27.3.7.2. Apžvelgiama Lietuvos akademybės pradžia: Vilniaus universitetas.

27.3.7.3. Aptariama Lietuvos ir Europos architektūros formų sinchronizacija: barokas ir klasicizmas.

Istorinės asmenybės: Bona Sforza, Mikalojus Daukša, Vilniaus Gaonas, Jonas Kristupas Glaubicas, Jogaila, Martynas Počobutas, Valerijonas Protasevičius, Motiejus Kazimieras Sarbievijus, Konstantinas Sirvydas, Pranciškus Skorina, Vytautas Didysis.

Sąvokos: akademija, barokas, europeizacija, inkunabulas, jėzuitai, klasicizmas, kolegija, LDK lotyniškoji raštija, parapiinė mokykla, polonizacija, raštija rusėnų kalba, Vilniaus barokas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: atidaryta Vilniaus Katedros mokykla (1397 m.), Pranciškaus Skorinos spaustuvės įkūrimas (1522 m.), įkurtas Vilniaus universitetas (1579 m.).

27.3.8. Lietuvos daugiasluoksniškumas XIX–XX a. pr.: viena kitą papildančios ar/ir tarpusavyje konkuruojančios kultūros:

27.3.8.1. Nagrinėjamos etninės skirtybės ir kultūros/meno kalbos universalumas.

27.3.8.2. Aptariama lietuviakalbės kultūros vaidmuo modernios tautos kūrime.

Istorinės asmenybės: Jonas Basanavičius, Juozapas Čechavičius, Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Simonas Daukantas, Martynas Jankus, Vincas Kudirka, Žakas Lipšicas (Jacques Lipchitz), Alaiza Paškevič-Ciotka, Dionizas Poška, Motiejus Valančius.

Sąvokos: etninė kultūra, etnocentrizmas, filaretai, filomatai, jidiš kalba, nacionalinis judėjimas, romantizmas, rusifikacija, sionizmas, štetlas, tautinė inteligentija.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Vilniaus universiteto uždarymas (1832 m.), Vilniaus piešimo mokyklos įsteigimas, laikraščio „Aušra“ leidyba (1883–1886 m.).

27.3.9. Pirmosios Lietuvos Respublikos kultūros modernėjimas ir mokslo pažanga:

27.3.9.1. Nagrinėjamos Lietuvos akademijos trajektorijos: humanitariniai ir gamtos mokslai.

27.3.9.2. Aptariama Kauno modernizmo architektūra ir jos palikimas šiandien.

Istorinės asmenybės: Vincas Čepinskis, Levas Karsavinas, Vytautas Landsbergis-Žemkalnis, Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, Karolis Reisonas, Mykolas Römeris, Stasys Šalkauskis.

Sąvokos: Kauno modernizmo architektūra, tautinis stilius.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Lietuvos universiteto Kaune įsteigimas (1922 m.).

27.3.10. Kultūra okupuotoje Lietuvoje: ideologizacija, cenzūra ir sovietinis modernizmas:

27.3.10.1. Analizuojamos laisvos meninės raiškos galimybės sovietmečiu: tarp cenzūros ir savicenzūros, tarp Maskvos ir Vilniaus.

27.3.10.2. Kultūros praktiškumas – vėlyvojo sovietmečio architektūra.

27.3.10.3. Aptariamas sovietų Lietuvos teatro išskirtinumas.

Istorinės asmenybės: Jonas Jurašas, Juozas Miltinis, Algimantas ir Vytautas Nasvyčiai.

Sąvokos: brutalizmas, cenzūra, glavlitas, ideologizacija, mikrorajonas, propaganda, sovietinis modernizmas.

27.3.11. XX–XXI a. sandūros Lietuva ir atvira visuomenė: kultūros ir mokslo pasiekimai:

27.3.11.1. Analizuojamos pasaulinės akademinės ir grožinės literatūros trūkumo aplinkybės ir vertimų proveržis.

27.3.11.2. Nagrinėjamas sovietmečio tikslųjų mokslų įdirbis ir naujų galimybių radimasis.

27.3.11.3. Aptariamas Nepriklausomos Lietuvos teatras ir jo pasiekimai.

Istorinės asmenybės: Eimuntas Nekrošius, Algis Petras Piskarskas, Virginijus Šikšnys, Irena Veisaitė.

Sąvokos: atvira visuomenė, Atviros Lietuvos fondas (ALF), pliuralizmas.

27.4. Žmogus ir aplinka. Siekiama suprasti ir įvertinti žmogaus ir jį supančios gamtinės aplinkos abipusį ryšį: kaip žmogus suvokė jį supančią aplinką, kaip ją savo veikla keitė ir kokią įtaką gamtinė aplinka turėjo žmogaus ir visuomenės istorinei raidai.

Visuotinė istorija:

27.4.1. Senųjų civilizacijų individo santykis su gamta: gamtos įvaldymo būdai-didieji projektai, požiūris į gamtą, pasaulio sandaros aiškinimas:

27.4.1.1. Analizuojami racionalūs pasaulio suvokimo ir aplinkos aprašymo bandymai.

27.4.1.2. Nagrinėjamos ūkinės veiklos formos: tarp individualios ūkinės veiklos pradžios ir gigantomaniškų projektų.

27.4.1.3. Analizuojama kaip Mesopotamijos ir Egipto civilizacijos buvo prisitaikę prie gamtinės aplinkos sąlygų.

Istorinės asmenybės: Aristotelis, Gajus Plinijus Vyresnysis, Ši Huandi.

Sąvokos: akvedukas, ikisokratikai, irigacija, keturių elementų teorija, kosmosas, Neolito revoliucija.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Gilgamešo epas, Didžiosios kinų sienos statyba.

27.4.2. Gyvenimas patogenų malonėje: infekcinių ligų protrūkių poveikis individo ir visuomenės gyvenimui ikimoderniaisiais laikais:

27.4.2.1. Įvertinama gamtinio mikropasaulio reikšmė socialiniams makroprocesams bei analizuojama kaip infekcinių ligų protrūkiai įtakojo asmens gyvenimą ir jo trukmę.

27.4.2.2. Aptariama ir įvertinama Kolumbinio apsigėitimo reikšmė Europai ir Naujajam pasauliui.

27.4.2.3. Analizuojama vakcinacijos išradimo reikšmė žmonijos raidai.

Istorinės asmenybės: Edvardas Dženeris (Edward Jenner), Kristupas Kolumbas.

Sąvokos: autochtonai, infekcinės ligos, Juodoji mirtis, kolonializmas, Kolumbinis apsikeitimas, konkistadorai, Naujasis pasaulis.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Juodoji mirtis (XIV a. vid.), Kristupo Kolumbo kelionės (1492 m.), Vasko da Gamos kelionė į Indiją (1498 m.), Senųjų Amerikos civilizacijų užkariavimas ir žlugimas (XVI a. I p.), skiepų išradimas.

27.4.3. Naujų energijos šaltinių ir transporto sistemos plėtros poveikis gamtinei aplinkai XIX–XX a. pr.:

27.4.3.1. Įvertinamas prieštaringas energijos išteklių vaidmuo žmogaus gyvenimui ir aplinkai: iškastinio kuro reikšmė modernėjančiai XIX–XX a. I p. visuomenei.

27.4.3.2. Aptariamas technologinių pasiekimų proveržis, gamtinių kliūčių įveikimas ir tikėjimas progresu.

27.4.3.3. Nagrinėjamas valstybių reguliuojamos aplinkos apsaugos sistemos radimasis.

Istorinės asmenybės: Henris Deividas Toro (Henry David Thoreau), Džonas Rokfeleris, Džordžas Stivensonas.

Sąvokos: akmens anglis, elektros energija, garlaisvis, geležinkelių tinklas, garo variklis, industrinė revoliucija, nacionalinis parkas, vidaus degimo variklis.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Sueco kanalo atidarymas, Jeloustouno nacionalinio parko įsteigimas JAV.

27.4.4. XX a. II p. ekologinės katastrofos ir ekologiniai judėjimai:

27.4.4.1. Identifikuojama ir nagrinėjama technologijų nauda ir visa naikinanti jėga.

27.4.4.2. Analizuojamas pilietinis aktyvumas ekologiniais klausimais ir reakcija į ekologines naftos gavybos ir atominės energetikos katastrofas – gamtosauginiai judėjimai.

Istorinės asmenybės: Birutė Galdikas, Reičel Karlson (Rachel Carlson)

Sąvokos: atominė energetika, ekologinė katastrofa, gamtosauginis judėjimas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: „Žemės Diena“ (1970 m.), Černobylio atominės elektrinės avarija (1986 m.).

27.4.5. Globali klimato kaita kaip XX–XXI a. sandūros pasaulinė politinė problema:

27.4.5.1. Įvertinamas iškastinio kuro vaidmuo pasaulinėje ekonomikoje ir jo įtaka globaliai klimato kaitai.

27.4.5.2. Analizuojami bandymai ir kylančios problemos siekiant susitarti dėl globalios klimato kaitos sustabdymo.

27.4.5.3. Aptariamas žaliosios ekonomikos ir gerovės augimo siekis bei ateities galimybės.

Sąvokos: antropocenas, demografinis sprogdimas, lobizmas, nulinė emisija, žalioji ekonomika, žiedinė ekonomika, globali klimato kaita, Kioto ir Paryžiaus protokolai.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Klimato kaitos konvencija (1992 m.)

Lietuvos istorija:

27.4.6. LDK kraštovaizdžio ir demografijos kaita:

27.4.6.1. Aptariama LDK miškingumo dinamika bei XVI–XVII a. miško išteklių eksploatacija.

27.4.6.2. Nagrinėjama LDK ūkio racionalizacija XVI a. ir jos įtaka kraštovaizdžiui.

27.4.6.3. Aptariama epidemijų įtaka visuomenei bei jos demografiniams pokyčiams.

Istorinės asmenybės: Žiliberas de Lanua, Krišpinas Kiršenšteinas, Grigalius Valavičius.

Sąvokos: gatvinis kaimas, matininkas, miškų revizija, sieliai, valstybinis miškas, valakas, vytinė.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Kryžiuočių kelių aprašymai (XIV–XV a. sandūra), Lietuvos Statutai (XVI a.), Miškų revizija (XVI a.), Didžioji maro epidemija LDK ir Mažojoje Lietuvoje (XVIII a. pr.)

27.4.7. Aplinkos suvaldymas ir žmogaus veiklos pasekmės gamtinei aplinkai XIX–XX a. pradžioje:

27.4.7.1. Analizuojamos problemų Kuršių Nerijoje ištakos, jų identifikavimas ir sprendimas.

27.4.7.2. Aiškinamasi naujos susisiekimo infrastruktūros įtaka vietos gyvenvietėms ir

miestams.

27.4.7.3. Aptariamas rekreacinių gamtos galimybių atradimas ir panaudojimas – kurortų kūrimasis.

27.4.7.4. Analizuojami pasaulinių karų pėdsakai ir žala Lietuvos miškams.

Istorinės asmenybės: Gotlybas Dovydas ir Georgas Dovydas Kuvertai.

Sąvokos: kurortas, masinis miškų kirtimas, nerija, Sankt Peterburgo-Varšuvos traktas, siaurasis geležinkelis, Vilhelmo kanalas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Sankt Peterburgo-Varšuvos geležinkelio atidarymas (1862 m.), Druskininkų kurorto įkūrimas.

27.4.8. Sovietinė modernizacija ir jos poveikis aplinkai:

27.4.8.1. Nagrinėjama sovietinė modernizacija ir krašto militarizacija bei jų sukeltos ekologinės problemos.

27.4.8.2. Identifikuojamas pirmųjų gamtosauginių judėjimų vaidmuo ekologijoje ir jų politinė potekstė.

Sąvokos: ekohumanistinis klubas „Atgaja“, karinis poligonas, kolūkinė gyvenvietė, melioracija, nacionalinis parkas, paminklosaugos klubai.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Aukštaitijos nacionalinio parko įkūrimas, paleista Ignalinos atominė elektrinė, Ekologinė akcija „Apkabinkime Baltijos jūrą“.

28. Mokymosi turinys. IV gimnazijos klasė:

28.1. Tarptautiniai santykiai. Atskleidžiama tarptautinės politikos raida nagrinėjant joje veikusius politinius subjektus (valstybės, tautos), juos atstovavusių asmenų (valdovai, politikai, visuomenės veikėjai) interesus ir priemones (karas, unija, diplomatinės derybos ir taikos sutartis), kurių buvo imtasi siekiant užsibrėžto tikslo.

Visuotinė istorija:

28.1.1. Civilizaciniai susidūrimai Senovės pasaulyje: Graikų-persų karai, Aleksandro Makedoniečio užkariavimai, Punų karai, romėnų kovos prieš germanus:

28.1.1.1. Aptariamas Antikos karvedžių vaidmuo ir karo meno specifika.

28.1.1.2. Nagrinėjamas karų ir užkariavimų palikimas: limes, helenizmas.

Istorinės asmenybės: Aleksandras Makedonietis, Julijus Cezaris, Hanibalas, Leonidas.

Sąvokos: falanga, fortas, helenizmas, hoplitai, legionas, limes.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Maratono mūšis (V a. pr. Kr.), Gaugamelų mūšis (IV a. pr. Kr.), Kanų mūšis (III a. pr. Kr.), Teutoburgo mūšis (I a.).

28.1.2. Ikimodernųjų laikų kariniai konfliktai ir šiuolaikinės tarptautinių santykių sistemos susikūrimas:

28.1.2.1. Analizuojamos dinastinės ambicijos ir jų ryšys su kilusiais tarpdinastiniais konfliktais.

28.1.2.1. Nagrinėjami konfesiniai valdovų pasirinkimai – kariniai susidūrimai.

28.1.2.2. Aptariama valstybė kaip politinis subjektas: tarp Vestfalijos ir Vienos.

Istorinės asmenybės: Žana Arkietė, Klemensas Meternichas, Armanas Rišeljė.

Sąvokos: dinastinis karas, konstitucinė monarchija, religiniai karai, Šimtametis karas, Trisdešimties metų karas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Vestfalijos taika (1648 m.), Vienos kongresas (1814–1815 m.).

28.1.3. XX a. pirmosios pusės totaliniai karai ir tautų apsisprendimo bei kolektyvinio saugumo doktrinų įsigalėjimas tarptautiniuose santykiuose:

28.1.3.1. Tyrinėjamas vilsoniškojo idealizmo ir realiosios politikos susikirtimas Poversalinėje tarptautinių santykių sistemoje.

28.1.3.2. Analizuojami totalinių karų pagrindiniai bruožai.

28.1.3.3. Nagrinėjamas Europos pertvarkymas po Antrojo pasaulinio karo.

Istorinės asmenybės: Nevilis Čemberlenas, Vinstonas Čerčilis, Adolfas Hitleris, Josifas Stalinas, Haris Trumenas, Vudras Vilsonas.

Sąvokos: anšliusas, Atlanto chartija, genocidas, Hindenburgo programa, karo pabėgėliai, lendlizas, manevrinis karas, masinio naikinimo ginklas, paktas, pozicinis karas, Tautų sąjunga, totalinė mobilizacija, totalinis karas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Verdeno mūšis (1916 m.), Versalio taikos sutartis (1919 m.), Miuncheno susitarimas (1938 09 29), Molotovo-Ribentropo paktas (1939 08 23), Normandijos operacija (1944 m.), Stalingrado mūšis (1942–1943 m.), Potsdamo konferencija (1945 m.).

28.1.4. XX a. antrosios pusės dvipolė tarptautinių santykių sistema ir Šaltojo karo konfliktai:

28.1.4.1. Nagrinėjamos vertybės ir ideologijos Šaltojo karo avanscenoje.

28.1.4.2. Analizuojami dviejų pasaulinių galių karai svetimose teritorijose. Aptariami dviejų pasaulinių galių technologiniai ir karo pramonės pasiekimai.

Istorinės asmenybės: Leonidas Brežnevas, Vinstonas Čerčilis, Nikita Chruščiovas, Džonas Kenedis, Ronaldas Reiganas.

Sąvokos: branduolinis karas, Geležinė uždanga, ginklavimosi varžybos, kosminės lenktynės, lokalinis karas, Maršalo planas, NATO, Trumeno doktrina, Varšuvos sutarties organizacija.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Korėjos karas (1950–1953 m.), Berlyno sienos statyba (1961 m.), Karibų krizė (1962 m.), Vietnamo karas (1965–1973 m.), Afganistano karas (1979–1992 m.).

28.1.5. Iššūkiai valstybingumui ir tarptautiniams santykiams XX a. pab.–XXI a.:

28.1.5.1. Analizuojama naujoji pasaulio tvarka: Jungtinių Amerikos Valstijų dominavimas tarptautinėje sistemoje ir Kinijos iškilimas XXI a.

28.1.5.2. Nagrinėjami teritoriniai bei etniniai konfliktai postkomunistinėje erdvėje.

28.1.5.3. Aptariamas pasaulinis terorizmas ir tarptautinės bendruomenės kova su juo.

Istorinės asmenybės: Džordžas Bušas Jaunesnysis, Džordžas Bušas Vyresnysis, Džocharas Dudajevs, Michailas Gorbačiovas, Sadamas Huseinas, Borisas Jelcinas, Helmutas Kolis, Si Dzinpingas, Slobodanas Miloševićius, Vladimiras Putinas.

Sąvokos: Al-Qaeda, Belovežo susitarimas, etnis valymas, Islamo valstybė, posovietinė erdvė, religinis fundamentalizmas, separatistai, Srebrenicos žudynės, Talibanas, užšaldytas konfliktas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Vokietijos susivienijimas (1990 m.), Persijos įlankos karas, Bosnijos karas, Čečėnijos karai, Rugsėjo 11-osios teroristų išpuolis JAV (2001 m.), Afganistano karas, Irako karas, Rusijos agresija ir karas prieš Ukrainą (nuo 2014 m.).

Lietuvos istorija:

28.1.6. LDK karyba ir diplomatija XIII–XVIII a.:

28.1.6.1. Tyrinėjama Lietuvos valdovų politika ir jos pagoniškasis pragmatiškumas: tarp santuokų, sutarčių ir mūšio lauko.

28.1.6.2. Analizuojamas Švedijos ir Rusijos faktoriaus iškilimas ir grėsmė.

28.1.6.3. Nagrinėjamos XVIII a. ATR karybos ir diplomatijos nesėkmės ir valstybės padalijimai.

Istorinės asmenybės: Algirdas, Augustas II, Steponas Batoras, Jonas Karolis Chodkevičius, Jekaterina II, Gediminas, Kęstutis, Kazimieras Jogailaitis, Mindaugas, Jonušas Radvila, Kristupas Radvila Perkūnas, Zigmantas ir Jonas Kazimieras Vazos, Vytautas Didysis.

Sąvokos: bajorų pašauktinė kariuomenė, etmonas, Livonija, sidabrinė, Kryžiaus žygiai, Tvanas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Gedimino laiškas (XIV a.), Žalgirio mūšis (1410 m.), Melno sutartis (1422 m.), Livonijos karas (XVI a.), Kėdainių unija (1655 m.), Šiaurės karas (XVIII a. pr.), ATR padalijimai (1772 m., 1793 m., 1795 m.).

28.1.7. Lietuvos valstybės sugrįžimas, įsitvirtinimas tarptautinėje bendruomenėje ir diplomatiniai sukrėtimai:

28.1.7.1. Analizuojama Paryžiaus taikos konferencija ir Lietuvos tarptautinio pripažinimo problema.

28.1.7.2. Nagrinėjamas Kauno-Varšuvos konfliktas dėl Vilniaus krašto ir Lietuvos tarptautinė orientacija į Sovietų Sąjungą ir Vokietiją.

28.1.7.3. Tyrinėjama Klaipėdos krašto problema Lietuvos ir Vokietijos santykiuose.

Istorinės asmenybės: Ernestas Galvanauskas, Petras Klimas, Juozas Urbšys, Augustinas Voldemaras.

Sąvokos: Ambasadorių konferencija, neutralitetas, tarptautinis pripažinimas, ultimatumas, „Vidurio Lietuva“, Vyriausiasis Mažosios Lietuvos gelbėjimo komitetas, „Želigovskio maištas“.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Tilžės aktas, Lietuvos-Sovietų Rusijos taikos sutartis (1920 m.), Lietuvos priėmimas į Tautų Sąjungą (1921 m.), Klaipėdos prijungimas prie Lietuvos (1923–1924 m.), Lenkijos ultimatumas dėl tarpvalstybinių santykių užmezgimo (1938 m.), Klaipėdos krašto atplėšimas nuo Lietuvos (1939 m.), Lietuvos-SSRS savitarpio pagalbos sutartis (1939 m.).

28.1.8. Dviejų karų po pasaulinių karų panašumai ir skirtumai: Nepriklausomybės (1918–1920 m.) ir Partizanų (1944–1953 m.) kovos:

28.1.8.1. Nagrinėjami tarptautiniai ir politiniai abiejų karų kontekstai.

28.1.8.2. Tyrinėjamas konfliktų pobūdis: priešininkai ir kariavimo taktika.

28.1.8.3. Analizuojamos karinių konfliktų pasekmės ir reikšmė.

Istorinės asmenybės: Juozas Lukša-Daumantas, Adolfas Ramanauskas-Vanagas, Jonas Žemaitis-Vytautas, Silvestras Žukauskas.

Sąvokos: bermontininkai, bolševikai, demarkacinė linija, Lietuvos laisvės kovos sąjūdis, mobilizacija, NKVD, partizaninis karas, partizanų rėmėjas, savanoris, sribas, šauktinis.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Lietuvos kariuomenės atkūrimas (1918 11 23), Zarasų operacija, Radviliškio kautynės, Giedraičių-Širvintų mūšis, LLKS Tarybos deklaracija (1949 02 16).

28.1.9. Valstybingumas be valstybės (1940–1990 m.): sovietų ir nacių okupacijos, sovietinės aneksijos nepripažinimo politika Vakaruose:

28.1.9.1. Analizuojama sovietų okupacija, reokupacija ir valstybingumo naikinimas.

28.1.9.2. Įvertinamos valstybingumo iliuzijos ir nacių okupacinio režimo pobūdis.

28.1.9.3. Nagrinėjamas sovietinės aneksijos nepripažinimas ir Lietuvos laisvinimo byla Vakaruose.

Istorinės asmenybės: Juozas Ambrazevičius, Stasys Lozoraitis Vyresnysis.

Sąvokos: „Amerikos balsas“, aneksija, antisovietinis birželio sukilimas, Generaliniai tarėjai, kolaboravimas, Laikinoji vyriausybė, Liaudies seimas, Liaudies vyriausybė, Lietuvos diplomatinė tarnyba, okupacija, Ostlandas, reokupacija, ultimatumas, Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas (VLIK).

Reikšmingi įvykiai/tekstai: sovietinė Lietuvos okupacija (1940 m.), Helsinkio baigiamasis aktas (1975 m.).

28.2. Religija ir mentalitetai. Keliamas tikslas atskleisti pamatinį pagrindinių pasaulinių religijų turinį ir jame esančių etinių imperatyvų (tikėjimo tiesų, mokymo) įtaką visuomenėms ir jų pasaulėžiūros formavimuisi. Siekiama parodyti modernių laikų visuomenių sekuliarizacijos ištakas, ateizmo plėtrą ir religijų vaidmenį šiandiniame pasaulyje.

Visuotinė istorija:

28.2.1. Didžiosios Artimųjų Rytų monoteistinės religijos: judaizmo ir islamo religinių sistemų įtaka individo gyvenimui:

28.2.1.1. Aptariami Šventieji raštai kaip tikėjimo šaltiniai: atsiradimas ir pranašų vaidmuo.

28.2.1.2. Įvertinama Toros ir Korano reikšmė tikinčiojo gyvenime: etiniai imperatyvai ir jų įtaka.

Istorinės asmenybės: Mahometas, Mozė.

Sąvokos: Koranas, mečetė, menora, monoteizmas, mula, patriarchas, pranašas, rabinas, Senasis Testamentas, sinagoga, suna, šabas, šariatas, šiitai, Tora.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Mahometo pasitraukimas iš Mekos į Mediną (hidžra) (622 m.).

28.2.2. Krikščionybės genezė ir plitimas: nuo judėjų krikščionybės iki viduramžių katalikybės:

28.2.2.1. Aptariami Tikėjimo šaltiniai ir jų autoritetas: Šv. Raštas ir tradicija.

28.2.2.2. Nagrinėjamas tikėjimo tiesų ir Bažnyčios doktrinos formavimasis.

28.2.2.3. Analizuojamos bažnytinės reformos X–XIII a. ir jų įtaka katalikams.

Istorinės asmenybės: Šv. Augustinas, Grigalius I Didysis, Grigalius VII, Inocentas III, Jėzus Kristus, Konstantinas Didysis, Tomas Akvinietis.

Sąvokos: abatas, benediktinai, Biblija, celibatas, dekalogas, ediktas, ekskomunika, ekumeninis susirinkimas, erezija, dogma, Evangelija, inkvizicija, judaizmas, Kliuni reforma, konklava, monogamija, Nikėjos sinodas, popiežius, teokratija.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Milano ediktas (313 m.), Laterano IV bažnytinis susirinkimas (1215 m.).

28.2.3. Ikimoderniųjų laikų didieji krikščionybės lūžiai ir naujų konfesinių bendruomenių formavimasis: teologinės skirtys ir jų įtaka visuomenėms:

28.2.3.1. Analizuojamos popiežiaus ir patriarcho ambicijos bei iškilusios katalikų ir ortodoksų (stačiatikių) skirtys.

28.2.3.2. Nagrinėjama Katalikų Bažnyčios krizė, jos įveika ir protestantiškasis tikėjimo racionalizavimas.

Istorinės asmenybės: Henrikas VIII, Žanas Kalvinas, Mykolas I Kerularijus, Leonas IX, Martynas Liuteris, Ignacas Lojola.

Sąvokos: indulgencija, jėzuitai, katalikiškoji reforma, patriarchas, pontifikas, predestinacija, protestantizmas, reformacija, schizma, stačiatikybė, tikėjimo šaltiniai.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Didžioji Bažnyčios schizma (1054 m.), Liuterio tezių paskelbimas (1517 m.), Tridento bažnytinis susirinkimas (XVI a.).

28.2.4. Ar Dievas mirė? Laisvamanybė, sekuliarizacija ir ateizmas XVIII–XX a.:

28.2.4.1. Aptariamas XVIII a. apsišvietusio proto sukilimas prieš prietarus ir Bažnyčios galią.

28.2.4.2. Analizuojamas mokslo ir religijos santykis XIX a.: tarp Pradžios knygos ir Rūšių atsiradimo.

28.2.4.3. Nagrinėjama Ateizmo ir Bažnyčios kova XIX–XX a.

Istorinės asmenybės: Čarlzas Darvinas, Frydrichas Engelsas, Jonas Paulius II, Jonas XXIII, Vladimiras Leninas, Maksimiljanas Robespjeras.

Sąvokos: ateizmas, evoliucionizmas, istorinis materializmas, kreacionizmas, laisvamanybė, natūrali atranka, sekuliarizacija.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Čarlzo Darvino knygos „Rūšių atsiradimas“ išleidimas (XIX a.), Antrasis Vatikano susirinkimas (1962–1965 m.).

Lietuvos istorija:

28.2.5. Baltų religija ir mitologija: šaltiniai, rekonstrukcija, pasaulėžiūra:

28.2.5.1. Tyrinėjamos žinojimo (šaltinių) apie baltų religiją problemos: vėlyvumas, skurdumas, tendencingumas.

28.2.5.2. Nagrinėjamas baltiškasis politeizmas ir žmogaus pasaulėžiūra.

28.2.5.3. Aptariama baltų religija ir jos recepcija šiandien: aktualumas, tradicija, naujadarai.

Istorinės asmenybės: Janas Dlugošas, Petras Dusburgietis, Simonas Grunau, Erazmas Stela.

Sąvokos: politeizmas, panteizmas, romuva, šventvietė.

28.2.6. Lietuvos valstybės ir visuomenės krikščionėjimo iššūkiai XIII–XV a.:

28.2.6.1. Analizuojamas krikšto priėmimo problematiškumas: naujas Dievas, svetimi ritualai, kitas gyvenimo būdas.

28.2.6.2. Aiškinamasi krikščioniškų institucijų plėtra ir problemos: lenkiškumas, parapijų kūrimas, privilegijos.

28.2.6.3. Nagrinėjamas individo santykis su krikščionybe: tarp valdovų ir diduomenės fundacijų ir valstietiško sinkretizmo.

Istorinės asmenybės: Šv. Brunonas Kverfurtietis, Gediminas, Jogaila, šv. Kazimieras, Mindaugas, Vytautas Didysis.

Sąvokos: beneficija, christianizacija, fundacija, katedra, konversija, parapija, pranciškonai, sinkretizmas, vyskupas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Šv. Brunono misija (1009 m.), Mindaugo krikštas (1251 m.), Lietuvos krikštas (1387 m.), Žemaitijos krikštas (1417 m.).

28.2.7. LDK konfesinis pliuralizmas ir (ne)sugyvenimas XVI–XVIII a.:

28.2.7.1. Nagrinėjamas oficialus/valstybės požiūris į religines grupes: stačiatikius, etnokonfesines LDK mažumas.

28.2.7.2. Analizuojamos krikščionybės skilimo ir krikščioniškų konfesijų suartėjimo problemos: protestantizmas ir unitai.

28.2.7.3. Lyginami gyvenimo būdo ir kasdienybės skirtumai tarp įvairių konfesijų.

Istorinės asmenybės: Jonas Bretkūnas, Mikalojus Daukša, Vilniaus Gaonas, Abraomas Kulvietis, Juozapas Kuncevičius, Martynas Mažvydas, Stanislovas Rapolionis, Jurgis Radvila, Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis, Izaokas Trakietis.

Sąvokos: islamas, judaizmas, karaizmas, kenesa, mečetė, privilegija, protestantizmas, sentikybė, sinagoga, stačiatikybė, unitai.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Varšuvos konfederacijos aktas (XVI a.), Brastos bažnytinė unija (1596 m.).

28.2.8. Religijos reikšmė tapatybei XIX–XX a. I-osios pusės Lietuvoje:

28.2.8.1. Analizuojama caro valdžios kova su katalikybe kaip naujos tapatybės kūrimo priemone.

28.2.8.2. Aiškinamasi Lietuvos žydų padėtis: tarp religingumo ir pasaulietiško.

28.2.8.3. Įvertinamas lietuviškosios inteligentijos santykis su religija.

Istorinės asmenybės: Aleksandras Dambrasas (Adomas Jakštas), Jonas Šliūpas, Juozas Tumas - Vaižgantas, Motiejus Valančius.

Sąvokos: emancipacija, ješiva, klerikalizmas, laisvamanybė, rusų pradų atkūrimo politika, sionizmas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: represijos prieš vyrų vienuolynus (1832 m.), Kražių skerdynės (1893 m.), Žydų mokslinių tyrimų instituto (YIVO) įkūrimas Vilniuje.

28.2.9. Sovietinė Lietuvos visuomenės ateizacija ir pasipriešinimas jai:

28.2.9.1. Nagrinėjami sovietinės prievartinės ateizacijos bruožai.

28.2.9.2. Aptariamas Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos vaidmuo ir tikinčiųjų teisių gynimas.

Istorinės asmenybės: Teofilus Matulionis, Nijolė Sadūnaitė, Vincentas Sladkevičius, Sigitas Tamkevičius.

Sąvokos: ateizmas, mokslinis komunizmas, Tikinčiųjų teisėms ginti katalikų komitetas.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Ateizmo muziejaus atidarymas Šv. Kazimiero bažnyčioje, Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronikos leidybos pradžia (1972 m.).

28.3. Visuomenė: socialinė struktūra, ekonomika, pamatiniai lūžiai. Analizuojant socialinę ir ekonominę raidą, atskleidžiamas ryšys tarp socialinės struktūros (ideologinių ir vertybinių preferencijų) ir ekonominės sanklodos (gamybos būdo). Atsižvelgiant į technologinius (techninius) pasiekimus išryškunami socialiniai ir ekonominiai visuomenių pokyčiai. Akcentuojami pamatiniai visuomenių lūžiai, katastrofos, padariusios lemtingą įtaką žmonių ir visuomenių gyvenimui, savivokai. Aptariamos pamatinės prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių problemos, jų atsiradimo aplinkybės.

Visuotinė istorija:

28.3.1. Senųjų civilizacijų socioekonominė struktūra: elites ir vergovė, miestas ir stambūs ūkiai:

28.3.1.1. Analizuojama prigimties reikšmė ir individo vieta socialinėje piramidėje.

28.3.1.2. Nagrinėjama pasaulio stebuklų statyba: vergovė kaip senųjų civilizacijų ekonomikos pagrindas.

28.3.1.3. Aptariami laisvųjų gyvenimo skirtumai: tarp aristokratijos, patricijų ir laisvųjų žemdirbių.

Istorinės asmenybės: Aristotelis, Tiberijus ir Gajus Grakchai.

Sąvokos: aristokratija, Hamurapio teisyne, helotai, irigacinė sistema, kolonai, laisvieji žemdirbiai, latifundija, patricijai, piramidė, plebėjai, polis, vergai, vila (villa rustica), zikuratas.

28.3.2. Ikimodernioji visuomenė ir jos ekonomika: luomų formavimasis ir visuomenės grupių funkcijos:

28.3.2.1. Analizuojama viduramžių trifunkcinė visuomenės schema ir jos grupių pareigos.

28.3.2.2. Įvertinamas miesto ir miestiečių vaidmuo ikimoderniojoje ekonomikoje.

28.3.2.3. Aptariama ikimodernių laikų socialinės struktūros ir jos grupių santykių kritika.

Istorinės asmenybės: Adalberas Laonietis, Tomas Miunceris, Volteras.

Sąvokos: alodas, baudžiava, beneficija, cechas, feodas, miesto savivalda, natūrinis ūkis, renta, vasalitetas.

28.3.3. Industrinė revoliucija ir visuomenės transformacija:

28.3.3.1. Nagrinėjama industrinė revoliucija ir naujų technologijų vaidmuo ekonomikoje.

28.3.3.2. Aiškinamasi socialinės struktūros kaita ir valstybės reakcija į kylančias problemas.

28.3.3.3. Aptariamas naujų socialinių judėjimų formavimasis ir jų socioekonominės aplinkybės.

Istorinės asmenybės: Frydrichas Engelsas, Henris Fordas, Roza Liuksemburg, Karlas Marksas, Emelina Pankhurst, Adamas Smitas.

Sąvokos: akcinė bendrovė, Bismarko socialinės reformos, buržuazija, čartizmas, emancipacija, feminizmas, konvejerinė gamyba, laisvoji rinka, profesinė sąjunga, proletariatas, socialinis draudimas, sufražizmas, vidurinioji klasė.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: garo mašinos išradimas (1769 m.), vergovės panaikinimas JAV (1865 m.), rinkimų teisės suteikimas moterims (Naujoji Zelandija 1893 m., Suomija 1906 m.).

28.3.4. XX a. moderni visuomenė ir kova už visuotines žmogaus teises:

28.3.4.1. Analizuojami vidiniai prieštaravimai: tarp kilnių deklaracijų ir radikalių diskriminacijos formų.

28.3.4.2. Aptariama komunistinio pasaulio tikrovė: žmogaus laisvių fasadai ir disidentinė realybė.

28.3.4.3. Nagrinėjamos žmogaus teisės kaip Vakarų pasaulio liberaliosios demokratijos vertybiniai pamatai.

Istorinės asmenybės: Liudmila Aleksejeva, Vaclovas Havelas, Jonas Paulius II, Martinas Liuteris Kingas, Nelsonas Mandela, Andrejus Sacharovas.

Sąvokos: apartheidas, demokratizacija, disidentizmas, Helsinkio baigiamasis aktas, prigimtinės žmogaus teisės ir laisvės, segregacija.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (1948 m.), Prahos pavasaris (1968 m.), homoseksualumo kaip ligos išbraukimas iš Pasaulio sveikatos organizacijos ligų sąrašo.

28.3.5. XX a. pasaulinės ekonomikos asimetrijos: laisvoji rinka, etatizmas ir planinė (totalitarinė) ekonomika:

28.3.5.1. Analizuojamos demokratinių Vakarų valstybių pasirinkimo dilemos: tarp ekonominio neoliberalizmo ir gerovės valstybės.

28.3.5.2. Įvertinamas totalitarinės ekonomikos represiškus ir santykis su privačia nuosavybe.

Istorinės asmenybės: Ulofas Palmė (Olof Palme), Ronaldas Reiganas, Deng Siaopinas, Margaret Tečer, Šv. Motina Teresė.

Sąvokos: „Didysis šuolis“, etatizmas, gerovės valstybė, laisvoji rinka, neoliberalizmas, privati nuosavybė, progresiniai mokesčiai, socialinis teisingumas, socialistinė rinkos ekonomika, totalitarinė ir planinė ekonomika.

Lietuvos istorija:

28.3.6. LDK socioekonominė struktūra XIV–XVIII a.: esminiai lūžiai, socialinės grupės ir jų santykiai:

28.3.6.1. Analizuojami asimetriniai socialiniai santykiai ir jų įtvirtinimas: tarp privilegijuotos bajorijos, silpnų miestų ir tylinčios daugumos.

28.3.6.2. Nagrinėjama Valakų reforma: baudžiavos įtvirtinimas, ūkio našumo augimas ir javų eksportas.

28.3.6.3. Aptariama socialinės tvarkos kritika ir lokalūs poslinkiai: tarp fiziokratų idėjų ir Paulavos respublikos.

Istorinės asmenybės: Bona Sforza, Povilas Ksaveras Bžostovskis, Jogaila, Kazimieras Jogailaitis, Ona Kotryna Sanguškaitė-Radvilienė, Vytautas Didysis, Žygimantas Senasis.

Sąvokos: agrarinė visuomenė, bajorija, baudžiauninkas, cechas, dešimtinė, feodas, fiziokratizmas, inventorius, lažas, luomai, Magdeburgo privilegija, natūrinis ūkis, palivarkas, Paulavos respublika, stambioji žemėvalda, trilaukė sėjomaina (trilaukis), valakas, veldamai.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Jogailos privilegija (1387 m.), Kazimiero privilegija (1447 m.), Pirmasis Lietuvos statutas (1529 m.), Valakų reforma (1557 m.).

28.3.7. XIX–XX a. pradžios socioekonominė Lietuvos visuomenės transformacija: agrarinės reformos, visuotinis raštingumas ir lituanizacija:

28.3.7.1. Analizuojamas Lietuvos kaimas: nuo baudžiauninko iki ūkininko.

28.3.7.2. Nagrinėjama kooperatinė pramonė ir Lietuvos ekonominė pažanga.

28.3.7.3. Aptariamas Lietuvos visuotinio švietimo kelias nuo „vargų mokyklų“ link gimnazijų tinklo.

Istorinės asmenybės: Mykolas Krupavičius, Juozas Tūbelis.

Sąvokos: bežemis, blaivybės ir švietimo draugijos, daraktorius, kooperacija, laikinieji prievolinkai, lituanizacija, manifestas, mažžemis, naujakurys, nuostatiniai raštai, P. Stolypino reforma, pradinė mokykla, skirtinė žemė, varžytinės, viensėdis.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Baudžiavos panaikinimas Lietuvoje (1861 m.), spaudos draudimo lotyniškais rašmenimis panaikinimas (1904 m.), Žemės reformos įstatymo priėmimas (1922 m.), privalomo ir nemokamo pradinio mokslo įvedimas (1922 m.).

28.3.8. Pasaulio Lietuva: keturios emigracijos bangos ir diaspora pasaulyje XIX a. pab.–XXI a. pr. Emigracijos priežastys, išeivijos pasiekimai ir santykis su Lietuva:

28.3.8.1. Nagrinėjami struktūriniai migracijų panašumai ir istoriniai skirtumai.

28.3.8.2. Analizuojami Lietuvos gyventojų kaip Antrojo pasaulinio karo pabėgėlių pasirinkimai ir padėtis.

28.3.8.3. Vertinami Pasaulio Lietuvos kultūriniai pasiekimai.

Istorinės asmenybės: Steponas Darius, Marija Gimbutienė, Algirdas Julius Greimas, Vytautas Kavolis.

Sąvokos: diaspora, dipukai, grynoriai, išeivija, litvakai, Pasaulio lietuvių bendruomenė.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: „Lietuvių charta“ (1949 m.).

28.3.9. Okupuotos Lietuvos visuomenės naikinimas, jo pasekmės ir vertinimai: Holokaustas, gyventojų deportacijos, kolektyvizacija:

28.3.9.1. Nagrinėjamas Holokaustas okupuotoje Lietuvoje: kolaboravimas, prisitaikymas, gelbėjimas.

28.3.9.2. Analizuojamas Lietuvos visuomenės sovietizavimas: masiniai trėmimai, kolektyvizacija ir jų ilgalaikės pasekmės.

28.3.9.3. Analizuojami Nacių ir sovietų nusikaltimų vertinimai šiandieninėje Lietuvoje.

Istorinės asmenybės: Dalia Grinkevičiūtė, Abraomas Suckeveris, Ona Šimaitė.

Sąvokos: buožė, sovietinės gyventojų deportacijos, genocidas, getas, gulagas, Holokaustas, kolaboravimas, kolektyvizacija, koncentracijos stovykla, nacionalizacija.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: pirmieji masiniai sovietiniai trėmimai (1941 06 14–17), Vilniaus geto likvidavimas (1943 09 23), masinė prievartinė kolektyvizacija Lietuvoje.

28.3.10. (Po)sovietinė visuomenė ir jos transformacija XX a. pabaigoje:

28.3.10.1. Nagrinėjamas 90-ųjų virsmas ir naujos galimybės: prichvatizacija, privatizacija, rinkos ekonomika.

28.3.10.2. Identifikuojamas homo sovieticus palikimas ir nagrinėjamas pilietinės visuomenės kūrimasis.

Sąvokos: blatas, deficitas, homo sovieticus, laukinis kapitalizmas, Lietuvos laikinieji pinigai (talonai, vagnorkės), iliustracija, nomenklatūra, perestroika, prichvatizacija, privatizacija, posovietinė visuomenė, rinkos ekonomika.

Reikšmingi įvykiai/tekstai: Lito įvedimas (1993 m.).

VI SKYRIUS PASIEKIMŲ VERTINIMAS

29. Vertinimas yra esminė mokymosi proceso dalis. Mokinių istorijos mokymosi rezultatų vertinimas suvokiamas kaip pagalba mokiniui tobulėti, tapti savarankiškam, atsakingam už mokymosi rezultatus, ugdyti jo pasitikėjimą savo jėgomis, gebėjimą įsivertinti savo veiklą, pasirinkti tinkamiausius veiklos būdus, spręsti iškilusias problemas, reflektuoti mokymosi rezultatus. Mokinių istorijos pasiekimai vertinami keturiuose pasiekimų srityse: istorinės raidos supratimas, orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje, istorijos tyrimas ir interpretavimas, istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška.

Numatyti keturi mokinių pasiekimų lygiai: slenkstinis, patenkinamas, pagrindinis, aukštesnysis. Pasiekimų lygių sąsaja su pažymiais: slenkstinis lygis (I) – 4, patenkinamas lygis (II) – 5–6, pagrindinis lygis (III) – 7–8, aukštesnysis lygis (IV) – 9–10. Lygių požymiai – ne kiekybiniai, o kokybiniai, jais siekiama ne tik vertinti mokinių pasiekimus lygiais (vertinti balais), bet ir tikimasi, kad šie kriterijai padės mokytojams įvertinti kiekvieno mokinio gebėjimus ir planuoti, kaip juos ugdyti siekiant geresnių mokymo(si) rezultatų.

29.1 Aprašant pasiekimų lygių požymius naudotos šios mokinių pasiekimų augimą rodančios skalės ir sąvokos:

29.1. savarankiškumo:

29.1.1. padedamas – užduotis atlieka atsakydamas į nukreipiamuosius klausimus, naudodamasis papildomai pateikta medžiaga, procesą moderuoja ir jame dalyvauja mokytojas;

29.1.2. naudodamasis netiesiogine pagalba – atsakydamas į nukreipiamuosius klausimus, naudodamasis papildomai pateikta medžiaga, vadovaudamasis pateiktais kriterijais;

29.1.3. konsultuodamasis – mokinys užduotis atlieka pasitardamas su kitais, tikslingai klausdamas ar prašydamas patarimų;

29.1.4. savarankiškai – užduotį atlieka be pagalbos.

29.2. sudėtingumo:

29.2.1. tiesiogiai išreikšta informacija – randa šaltinyje informaciją, kuri išreikšta tiesiogiai, akivaizdžiai.

29.2.2. iš dalies išreikšta informacija – randa šaltinyje informaciją, kuri išreikšta iš dalies, su potekste.

29.2.3. netiesiogiai išreikšta informacija – geba išgauti iš šaltinio informaciją, kuri išreikšta su potekste ir jos paieška reikalauja informacijos pertvarkymo, sujungimo, loginio pertvarkymo bei aukštesniojo lygio mąstymo.

29.3. konteksto:

29.3.1. gerai žinomas istorinis kontekstas/ai – istorinio įvykio ar pokyčio, istorinės asmenybės, istorinio laikotarpio ar istorinės erdvės atpažinimas iš pateiktų ir tik tam įvykiui, asmenybei, laikotarpiui ar erdvei (įvykio vietai) būdingų plačiai žinomų faktų, bruožų; taip pat įvardytų faktų, bruožų taikymas anksčiau pažintoje situacijoje.

29.3.2. nesudėtingas istorinis kontekstas/ai – istorinio įvykio ar pokyčio, istorinės asmenybės, istorinio laikotarpio ar istorinės erdvės atpažinimas iš tai asmenybei, laikotarpiui ar erdvei (įvykio vietai) būdingų faktų, bruožų, kurie pateikti su nedidele potekste arba kiek neįprastu būdu; jos atpažinimas reikalauja žinių taikymo ir nedaug aukštesniųjų mąstymo gebėjimų; taip pat įvardytų faktų, bruožų taikymas kiek nepažįstamoje, netradicinėje situacijoje.

29.3.3. naujas istorinis kontekstas/ia – istorinio įvykio arba pokyčio, istorinės asmenybės, istorinio laikotarpio ar istorinės erdvės atpažinimas iš kelių tai asmenybei, laikotarpiui ar erdvei (įvykio vietai) būdingų faktų, bruožų, kurie pateikti su potekste arba neįprastu būdu; jos atpažinimas reikalauja išsamių žinių taikymo ir aukštesniųjų mąstymo gebėjimų; taip pat įvardytų faktų, bruožų taikymas nepažįstamoje, netradicinėje situacijoje.

30. Išorinis vertinimas pagrindiniame ugdyme (NMPP 8, PUPP 10).

30.1. Užduoties struktūra. 8 klasė.

Eil. Nr.	Mokymosi turinio sritys	Pasiiekimų sritys				Užduoties taškai / procentai
		A Istorinės raidos supratimas	B Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje	C Istorinis tyrimas ir interpretavimas	D Istorinio pasakojimo kūrimas	
1.	Viduramžiai					50 %
2.	Ankstyvieji naujieji laikai.					50 %
Viso procentų:		40%	20 %	40 %	-	100 %

30.2. Užduoties struktūra. II gimnazijos klasė.

Eil. Nr.	Mokymosi turinio sritys	Pasiiekimų sritys				Užduoties taškai / procentai
		A Istorinės raidos supratimas	B Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje	C Istorinis tyrimas ir interpretavimas	D Istorinio pasakojimo kūrimas	
1.	Naujieji laikai (XVIII vid.–1918 m.)					40 %
2.	Tarpukario Europa					15 %
3.	Antrasis pasaulinis karas					15 %
4.	Pasaulis padalintas geležinės uždangos					15 %

Eil. Nr.	Mokymosi turinio sritys	Pasiiekimų sritys				Užduoties taškai / procentai
		A Istorinės raidos supratimas	B Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje	C Istorinis tyrimas ir interpretavimas	D Istorinio pasakojimo kūrimas	
5.	Globalizacija ir pasaulis po 1990-ųjų					15 %
Viso procentų:		40%	20 %	40 %	-	100 %

31. Išorinis vertinimas viduriniame ugdyme.

31.1. Istorijos egzamino įvertinimas skirtas mokinio mokymosi pasiekimams, įgytiems mokantis pagal vidurinio ugdymo programą, ir pasirengimui tolesnėms studijoms (stojimui) įvertinti.

Egzamino metu įvairiomis užduotimis tikrinamos mokinio žinios ir supratimas, žinių taikymo bei aukštesnieji mąstymo gebėjimai.

Egzaminą sudaro dvi dalys: testas III gimnazijos ir praktinės užduotys IV gimnazijos klasėse. Taip pat III ar IV gimnazijos klasėje mokiniai gali pasirinkti rengti brandos darbą.

31.2. Išorinio vertinimo užduočių pobūdis.

31.2.1. III gimnazijos klasėje tarpinio patikrinimo užduotis pateikiama kaip atskiras vientisas klausimų rinkinys – testas. Atsakymai pateikiami atsakymų lape.

Klausimų rinkinį sudaro dvi dalys, kuriose pateikiami klausimai ir užduotys reikalaujantys žinių taikymo, istorijos šaltinių analizavimo ir vertinimo gebėjimų. Pirmojoje dalyje pateikiami klausimai su pasirenkamaisiais atsakymais, reikalaujantys žinių ir supratimo bei jų taikymo įgūdžių, antrojoje dalyje – struktūriniai klausimai, reikalaujantys žinių taikymo, istorijos šaltinių analizavimo, vertinimo gebėjimų ir praktinių įgūdžių.

Už kiekvieną teisingai atsakytą klausimą su pasirenkamaisiais atsakymais mokinys gauna 1 tašką. Struktūriniuose klausimuose šalia kiekvieno jų sudarančio klausimo nurodomas jo vertinimas taškais.

31.2.2. IV gimnazijos klasėje egzamino užduotis pateikiama kaip atskiras vientisas klausimų rinkinys. Atsakymai pateikiami atsakymų lape.

Klausimų rinkinį sudaro 3 struktūriniai klausimai, reikalaujantys žinių taikymo, šaltinių analizavimo, interpretavimo ir vertinimo gebėjimų ir argumentuoto teksto kūrimo (darbas su šaltiniais, analizė, interpretavimas, vertinimas, sprendimai, rezultatų interpretavimas ir išvadų pateikimas samprotavimo rašinyje).

31.3. Tarpinio patikrinimo struktūra. III gimnazijos klasė.

Mokymosi turinio sritys	Pasiiekimų sritys				Užduoties taškai / procentai
	Istorinės raidos supratimas	Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje	Istorinis tyrimas ir interpretavimas	Istorinio pasakojimo kūrimas	

Istorikas, istorija ir istorinė kultūra					20 proc.
Valstybingumas : suverenitetas, idėjos, formos					30 proc.
Kultūra ir mokslas					30 proc.
Žmogus ir aplinka					20 proc.
	30 proc.	25 proc.	45 proc.	-	

31.4. Tarpinio patikrinimo užduoties pobūdis.

Užduoties struktūra	Apibūdinimas
Testas	<p>Pasirenkamojo atsakymo klausimai. Pateikiami keturi pasirenkamieji atsakymai, iš kurių vienas yra teisingas. Teisingas atsakymas į klausimą su pasirenkamuoju atsakymu vertinamas 1 tašku.</p> <p>Trumpojo atsakymo klausimai. Atsakant į klausimus, reikia (jei nenurodyta kitaip) į tam skirtą vietą įrašyti žodį, datą, įvykį, trumpą frazę. Teisingas trumpojo atsakymo klausimo atsakymas vertinamas 1–2 taškais.</p> <p>Atvirojo atsakymo klausimai. Atsakant į šiuos klausimus, reikia (jei nenurodyta kitaip) pateikti argumentuotą kelių sakinių atsakymą. Kiekvienas teisingas atvirojo atsakymo klausimo atsakymas vertinamas 1–3 taškais.</p>
Viso	40 taškų
Trukmė	1,5 val.

31.5. Egzamino struktūra. IV gimnazijos klasė.

Mokymosi turinio sritys	Pasiekimų sritys				Užduoties taškai / procentai
	Istorinės raidos supratimas	Orientavimas is istoriniame laike ir erdvėje	Istorinis tyrimas ir interpretavimas	Istorinio pasakojimo kūrimas	
Istorikas, istorija ir istorinė kultūra					10 proc.
Valstybingumas: suverenitetas, idėjos, formos					16 proc.
Kultūra ir mokslas					14 proc.
Žmogus ir aplinka					14 proc.

Mokymosi turinio sritys	Pasiiekimų sritys				Užduoties taškai / procentai
	Istorinės raidos supratimas	Orientavimas is istoriniame laike ir erdvėje	Istorinis tyrimas ir interpretavimas	Istorinio pasakojimo kūrimas	
Tarptautiniai santykiai					16 proc.
Religija ir mentalitetai					15 proc.
Visuomenė: socialinė struktūra, ekonomika, pamatiniai lūžiai					15 proc.
	20 proc.	15 proc.	30 proc.	35 proc.	100 proc.

31.6. Egzamino užduoties pobūdis.

Užduoties struktūra	Apibūdinimas
I dalis	
Atviro tipo klausimai	Atviro tipo klausimai pagal pateiktus istorijos šaltinius (rašytinius, vaizdinius šaltinius, istorikų tekstus, istorinius žemėlapius, istorinę statistiką ir kt.). Atviro tipo klausimai gali būti trumpi ir struktūruoto atsakymo, reikalaujantys kelių skirtingų informacijos naudojimo (informacijos radimo, palyginimo, analizės, apibendrinimo) etapų užrašymo. Kiek taškų skiriama už teisingą atsakymą į atviro tipo klausimą, nurodoma prie kiekvieno klausimo.
Taškų	30
II dalis	
Istorinio pasakojimo kūrimas (rašto darbas)	Pagal pateiktus istorijos šaltinius (4–5) sukuria samprotavimo rašinį.
Taškų	30
Iš viso taškų	60
Trukmė	3 val.
Priedai	

Egzaminui reikalingos priemonės:

Ne mažiau kaip trys kompiuteriai kiekvienai 9 kandidatų grupei, kuriuose būtų:

pajungta kompiuterinė pelė; o įdiegta operacinė sistema Windows XP, 7, 8, 8.1, 10 arba lygiavertė; o įdiegta programinė įranga, atidaranti PDF formato bylas, pvz.: Adobe Acrobat Reader, Foxit Reader arba kita lygiavertė;

Trys stalai trims kompiuteriams turi būti pastatyti reikiamu atstumu vienas nuo kito patogiai kandidatams pasiekiamoje vietoje, kurioje būtų užtikrinamas energijos šaltinis; kompiuteris turi būti visiškai atjungtas nuo kompiuterinio tinklo, neturėti interneto prieigos.

Kiekvienas kandidatas iš viso gali naudotis kompiuteriu, kuriame yra viešai prieinami patikimi elektroniniai šaltiniai, duomenų bazės.

VII SKYRIUS
MOKINIŲ PASIEKIMŲ LYGIŲ POŽYMIAI PAGAL PASIEKIMŲ SRITIS

32. Pasiekimų lygių požymiai. 5–6 klasės:

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
1. Istorinės raidos supratimas(A)			
Naudodamasis tiesiogiai išreikšta informacija, nurodo nagrinėtų ir gerai žinomų svarbių Lietuvos (ir Europos) istorijos įvykių reiškinį priežastį ir padarinį: gyvenamajai vietai, šaliai ar kt. (A1.1.)	Nurodo nagrinėtų svarbių Lietuvos ir Europos istorijos gerai žinomų įvykių, reiškinį priežastį ir padarinį: gyvenamajai vietai, šaliai ar kt. (A1.2.)	Išskiria svarbiausias nagrinėtų savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos (atskiris atvejais ir Europos) istorijos įvykių, reiškinį priežastis ir padarinius. Lygindamas įvykius ar reiškinius, randa priežasčių ar padarinių 1–2 panašumus ar skirtumus. (A1.3.)	Paaikškina svarbias nagrinėtų Lietuvos ir Europos istorijos įvykių, reiškinį priežastis ar padarinius: gyvenamajai vietai, šaliai ar kt. Lygindamas įvykius ar reiškinius, paaikškina priežasčių ar padarinių atsiradimo panašumus bei skirtumus. Įvardija jų sąsajas su dabarties žmogaus gyvenimu, gyvenamąja vieta, valstybe. (A1.4.)
Padedamas nurodo nagrinėtų svarbių Lietuvos ir Europos istorijos įvykių, reiškinį kurį nors esminį bruožą. (A2.1.)	Nurodo nagrinėtų svarbių Lietuvos ir Europos istorijos įvykių, reiškinį kurį nors esminį bruožą ir gali nurodytą bruožą apibūdinti fragmentiškai. (A2.2.)	Įvardija nagrinėtų svarbiausių savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos (atskiris atvejais ir Europos) istorijos reiškinį 1–2 esminius bruožus ir nurodo, kuris bruožas yra svarbesnis. (A2.3.)	Įvardija nagrinėtų svarbių Lietuvos ir Europos istorijos įvykių, reiškinį 2–3 esminių bruožų, išskiria kurie bruožai yra svarbiausi, savo sprendimą paaikškina. Sieja istorinius reiškinius su šiandiena. (A2.4.)
Padedamas ir remiantis žinomu istoriniu kontekstu, įvardija savo gyvenamosios vietovės ar Lietuvos 1–2 žymias istorines asmenybes ir nurodo kurį nors būdingiausią jų veiklos bruožą. Padedamas sieja nagrinėtas svarbias savo gyvenamosios vietovės ir Lietuvos istorijos asmenybes su jų gyvenimo laikotarpiu ar įvykiu. (A3.1.)	Nurodo savo gyvenamosios vietovės ar Lietuvos 2–3 žymias istorines asmenybes, fragmentiškai apibūdina jų veiklą. Sieja nagrinėtas svarbiausias savo gyvenamosios vietovės ir Lietuvos istorijos asmenybes su jų gyvenimo laikotarpiu, istorine erdve, plačiai žinomu istoriniu įvykiu. (A3.2.)	Nurodo savo gyvenamosios vietovės ar Lietuvos 2–3 žymias istorines asmenybes, apibūdina jų veiklą, išskiria 1–2 reikšmingiausius nuveiktus darbus. Sieja nagrinėtas svarbias (ir kitas) savo gyvenamosios vietovės ir Lietuvos istorijos asmenybes su jų gyvenimo laikotarpiu, istorine erdve, plačiai žinomu istoriniu įvykiu. (A3.3.)	Nurodo savo gyvenamosios vietovės ir Lietuvos 3–4 žymias istorines asmenybes, apibūdina jų veiklą, įvardija reikšmingiausius nuveiktus darbus, vertina kai kuriuos jų veiklos aspektus. Sieja nagrinėtas svarbias (ir kitas) savo gyvenamosios vietovės Lietuvos (ir Europos) istorijos asmenybes su žinomais istoriniais

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
			įvykiais arba reiškiniiais, istorine erdve. (A3.4.)
2. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje (B)			
Remiantis pateikta informacija, nurodo kaip skaičiuojamas laikas istorijoje (pvz., dešimtmetis, epocha, laikotarpis). (B1.1.)	Paaškina, kaip skaičiuojamas laikas istorijoje (pvz., dešimtmetis, epocha, laikotarpis); nurodo nagrinėtus įvykius laiko juostoje. (B1.2.)	Paaškina kaip skaičiuojamas laikas istorijoje (pvz., dešimtmetis, epocha, laikotarpis.), nurodo nagrinėtus įvykius laiko juostoje. Pateikia 1–2 pavyzdžius, rodančius, kaip skaičiuojamas laikas istorijoje. (B1.3.)	Paaškina, kaip skaičiuojamas laikas istorijoje, (pvz., dešimtmetis, epocha, laikotarpis) Laiko juostoje nurodo nagrinėtus įvykius, išskiria dešimtmečius, amžius, epochas. Pateikia 2–3 pavyzdžius, rodančius, kaip skaičiuojamas laikas skirtingais istoriniais periodais. (B1.4.)
Padedamas nurodo keletą svarbiausių Lietuvos įvykių laiko juostoje. (B1.2.1.)	Pateikia keletą svarbiausių įvykių iš atskirų istorijos laikotarpių. (B1.2.2.)	Nurodo nagrinėtų Lietuvos istorijos įvykių chronologinę seką, savais žodžiais papasakodamas jų eiliškumą, susiedamas to paties laikotarpio įvykius ir reiškinius. (B1.2.3.)	Paaškina europietiška tradicijai būdingą periodizaciją ir nurodo kiekvienam laikotarpiui charakteringus bruožus ir simbolius. (B1.2.4.)
Padedamas nurodo tik kai kuriuos svarbius nagrinėtus savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos istorijos įvykius žemėlapyje, kai tai yra akivaizdžiai pavaizduota žemėlapyje. (B2.1.)	Lokalizuoja kai kuriuos svarbius nagrinėtus savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos istorijos įvykius žemėlapyje, kai tai yra akivaizdžiai pavaizduota žemėlapyje. (B2.2.)	Lokalizuoja savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos istorijos įvykius konkrečiu istoriniu laikotarpiu žemėlapyje, kai tai yra iš dalies pavaizduota žemėlapyje. (B2.3.)	Lokalizuoja svarbių nagrinėtų savo gyvenamosios vietovės, Lietuvos istorijos įvykių vietą žemėlapyje, pateikia keletą pavyzdžių, iliustruojančių, kaip keitėsi ši teritorija tam tikrais nagrinėtais istoriniais laikotarpiais. Paaškina, kaip gamtinė aplinka veikė žmonių gyvenimą praeityje. (B2.4.)
3. Istorijos tyrimas ir interpretavimas(C)			
Atpažįsta istorijos šaltinio formą (pvz., rašytinį, vizualinį). Gali pateikti įvairių šaltinių tipų 1–2 pavyzdžius. (C1.1.)	Nurodo istorijos šaltinio formą (pvz., rašytiniai šaltiniai: dokumentas, laikraštis, laiškas, dienoraštis), kartais geba	Nurodo istorijos šaltinio formą (pvz., rašytiniai, vizualiniai), jo autorių, atsiradimo datą ir vietą remdamasis tiesiogiai išreikšta	Nurodo istorijos šaltinio formą (pvz., rašytiniai, vizualiniai), jo autorių, atsiradimo datą ir vietą remdamasis tiesiogiai išreikšta

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
	identifikuoti jo autorių, atsiradimo datą ir vietą remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija; pateikia įvairių šaltinių tipų 2–3 pavyzdžius. (C1.2.)	informacija; pateikia įvairių šaltinių tipų 3–4 pavyzdžius. (C1.3.)	informacija; pateikia įvairių šaltinių tipų 4–5 pavyzdžius. (C1.4.)
Padedamas randa iš gerai žinomo istorijos šaltinio informaciją, kai ji tiesiogiai išreikšta, elementariai atsako į klausimus apie praeitį. (C2.1.)	Randa iš gerai žinomo istorijos šaltinio informaciją, kai ji tiesiogiai išreikšta; kelia ir atsako į klausimus apie praeitį, gali ją iš dalies apibendrinti. (C2.2.)	Suranda istorijos šaltinyje informaciją, kai ji yra tiesiogiai išreikšta, atkuria praeities įvykius, kelia ir atsako į klausimus apie praeitį, ją apibendrina. Palygina nesudėtingus, panašaus turinio ir formos istorijos šaltinius, nurodo, bent vieną jų panašumą ar skirtumą. (C2.3.)	Atrenka ir sujungia į visumą istorijos šaltiniuose esančią informaciją kai ji tiesiogiai išreikšta; kelia klausimus apie praeitį, ieško į juos atsakymų, rastą informaciją apibendrina ir padaro išvadas. Palygina panašaus turinio ir formos istorijos šaltinius, išsamiai nurodo kuo šie šaltiniai yra panašūs ir skiriasi, kuris suteikia daugiau informacijos apie konkretų laikotarpį, asmenį. (C2.4.)
Padedamas kelia nesudėtingus istorinius klausimus Pasitardamas su mokytoju, siūlo paprasto tyrimo atlikimo eigą, pasirenka tinkamas priemones ir planuoja nesudėtingą tyrimą apie artimos aplinkos istorijos objektus, atminties vietas, asmenybes ir kt.. Padedamas analizuoja nesudėtingą istorinę informaciją, iš gerai žinomo istorinio konteksto ir artimos aplinkos (pvz., akivaizdžiai pateiktą tekstuose, nuotraukose, dokumentuose ir pan.), kad atkurtų praeities įvykius, ją apibendrina fragmentiškai. (C3.1.)	Skatinamas kelia nesudėtingus istorinius klausimus. Konsultuodamasis planuoja ir atlieka nesudėtingą tyrimą apie artimos aplinkos istorijos objektus, atminties vietas, asmenybes ir kt., iš dalies remiasi žinomais šaltiniais. Analizuoja elementarią istorinę informaciją, iš gerai žinomo istorinio konteksto ir artimos aplinkos (pvz., akivaizdžiai pateiktą tekstuose, žemėlapiuose, nuotraukose, dokumentuose ir pan.), kad atkurtų praeities įvykius, ją fragmentiškai apibendrina. (C3.2.)	Kelia nesudėtingus istorinius klausimus ir ieško į juos atsakymų. Pagal pateiktą pavyzdį, planuoja ir atlieka nesudėtingą tyrimą apie artimos aplinkos istorijos (paveldo) objektus, atminties vietas, asmenybes ir kt., naudojantis įvairiais šaltiniais; bando rinkti ir panaudoti kraštotyrinę medžiagą. Analizuoja elementarią istorinę informaciją, iš gerai žinomo istorinio konteksto ir artimos aplinkos (pvz., akivaizdžiai pateiktą tekstuose, nuotraukose, dokumentuose ir pan.), kad atkurtų praeities įvykius, ją apibendrina.	Savarankiškai kelia nesudėtingus istorinius klausimus. Planuoja ir atlieka nesudėtingą tyrimą apie artimos aplinkos istorijos objektus, atminties vietas, asmenybes ir kt., naudojantis įvairiais šaltiniais; bando rinkti ir panaudoti kraštotyrinę medžiagą. Analizuoja elementarią istorinę informaciją, iš gerai žinomo istorinio konteksto ir artimos aplinkos (pvz., akivaizdžiai pateiktą tekstuose, nuotraukose, dokumentuose ir pan.), kad atkurtų praeities įvykius, ją apibendrina. Remdamasis tyrimų rezultatais daro paprastas išvadas. (C3.4.)

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
		Remdamasis surinkta informacija daro paprastas išvadas. (C3.3.)	
4. Istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška (D)			
Atskiria kai kurias esmines Lietuvos ir Europos istorijos sąvokas iš gerai žinomo istorinio konteksto, ne visada tinkamai jas vartoja. (D1.1.)	Nurodo esminių Lietuvos ir Europos istorijos sąvokų (kartais ir kontekstinių, tokių kaip pokyčiai, reikšmė, įrodymai, priežastys, empatija) prasmę bei jas tinkamai vartoja gerai žinomame istoriniame kontekste. (D1.2.)	Nurodo esminių Lietuvos ir Europos istorijos sąvokų (kartais ir kontekstinių, tokių kaip pokyčiai, reikšmė, įrodymai, priežastys, empatija) prasmę bei jas tinkamai vartoja nesudėtingame istoriniame kontekste. (D1.3.)	Paaikškina esmines Lietuvos ir Europos istorijos sąvokas (kartais ir kontekstines, tokias kaip pokyčiai, reikšmė, įrodymai, priežastys, empatija) bei jas tinkamai pavartoja naujame istoriniame kontekste. (D1.4.)
Patiriamas ieško ir atsirenka informaciją iš įprasto istorinio konteksto, kad parengtų trumpą pasakojimą apie žmonių gyvenimą praeityje, kuriuose istorijose daro daug loginių šuolių. (D2.1.)	Ieško ir atsirenka informaciją iš nesudėtingo istorinio konteksto, kad parengtų trumpą struktūruotą pasakojimą apie žmonių gyvenimą praeityje, bet ne visada tiksliai ją vartoja. (D2.2.)	Ieško ir atsirenka informaciją iš nesudėtingo istorinio konteksto, kad parengtų trumpą struktūruotą pasakojimą apie žmonių gyvenimą praeityje, suformuluoja pagrindinę mintį, beveik nepraleidžia svarbių įvykių, detalių. Gali parengti nesudėtingą istorinį pasakojimą apie asmenį, pastatą, daiktą, gyvūną, istorinį reiškinį ar kt. (D2.3.)	Savarankiškai ieško ir atsirenka informaciją iš nesudėtingo istorinio konteksto, kad parengtų struktūruotą pasakojimą apie žmonių gyvenimą praeityje, suformuluoja pagrindinę mintį, nepraleidžia svarbių įvykių, detalių. Parengia istorinį pasakojimą apie asmenį, pastatą, daiktą, gyvūną, istorinį reiškinį remdamasis surinktais šaltiniais, nuotraukomis ir kt. (D2.4.)
Padedamas įvairiais būdais (raštu, žodžiu, naudojantis informacinėmis technologijomis) pasakoja, apibūdina, paaikškina savo supratimą apie istorijos reiškinius, bet nesugeba sukurti bendro įspūdžio. Reiškia savo nuomonę apie įvykius, reiškinius, bet nesugeba iki galo jos pagrįsti. (D3.1.)	Įvairiais būdais (raštu, žodžiu, naudojantis informacinėmis technologijomis) pasakoja, apibūdina ir aiškina fragmentiškai, nenuosekliai apie istorijos reiškinius, bet perteikia bendrą įspūdį. Samprotauja apie įvykius, reiškinius, minimaliai pagrindžia savo nuomonę. (D3.2.)	Įvairiais būdais (raštu, žodžiu, meninėmis priemonėmis, naudojantis informacinėmis technologijomis) pasakoja, apibūdina ir aiškina nuosekliai apie istorijos įvykius ir reiškinius; savo nuomonę pagrindžia. Įvairiose kasdieninio gyvenimo formose gali išžvelgti istorines ištakas. (D3.3.)	Įvairiais būdais (raštu, žodžiu, naudojantis informacinėmis technologijomis) pasakoja, apibūdina ir nuosekliai aiškina apie istorijos reiškinius. Logiškai samprotauja apie įvykius, reiškinius ir savo nuomonę pagrindžia. Įvairiuose viešojo gyvenimo formose gali išžvelgti istorines ištakas, jas apibūdinti. (D3.4.)

33. Pasiekimų lygių požymiai. 7–8 klasės:

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
1. Istorinės raidos supratimas(A)			
Padedamas atpažįsta arba nurodo svarbiausių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų įvykių, reiškinių kurią nors esminę priežastį ir pasekmę; gali ją apibūdinti fragmentiškai. Atpažįsta įvykio, reiškinio priežastis nuo pasekmių ir nurodo, kuri priežastis jį sukėlė. (A1.1.)	Nurodo svarbiausių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų įvykių, reiškinių kelias nors esmines priežastis ir pasekmes, gali jas apibūdinti ir iš dalies paaiškinti, kurios jų yra svarbesnės už kitas. Aptaria svarbiausių įvykių ir reiškinių priežasčių bei pasekmių ryšius. (A1.2.)	Apibūdina svarbiausių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų įvykių, reiškinių priežastis, pasekmes. Aptaria to paties įvykio, reiškinio priežastis ir pasekmes skirtingoms asmenybėms, visuomenės grupėms arba valstybėms. Nagrinėdamas panašaus pobūdžio įvykių, reiškinių priežastis ir pasekmes, nustato jų panašumus bei skirtumus. (A1.3.)	Paaškina svarbių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų įvykių, reiškinių daugumą priežasčių ir pasekmių. Įvertina įvykio, reiškinio priežastis ir pasekmes skirtingoms asmenybėms, visuomenės grupėms arba valstybėms. Parodo ryšius tarp įvykio priežasčių ir to paties įvykio pasekmių bei geba sieti priežastis ir pasekmes su platesniu istoriniu kontekstu – laikotarpiu arba istorine erdve. Lygina panašaus pobūdžio įvykių, reiškinių priežastis ir pasekmes, nustato jų panašumus, skirtumus ir paaiškina, kad jiems įtaką turi istorinis kontekstas. (A1.4.)
Padedamas nurodo arba atpažįsta svarbiausių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų įvykių, reiškinių kurią nors esminę raidos bruožą. (A2.1.)	Nurodo svarbiausių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų įvykių, reiškinių kurią nors esminę raidos bruožą; gali nurodytą bruožą apibūdinti fragmentiškai. (A2.2.)	Įvardija svarbiausių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų įvykių, reiškinių esminius bruožus; juos paaiškina pagal pateiktus kriterijus. (A2.3.)	Išskiria svarbiausių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų įvykių, reiškinių daugumą esminių bruožus ir gali juos paaiškinti. Palygina panašaus pobūdžio įvykių ar reiškinių bruožus, nustato kai kuriuos panašumus ir skirtumus. (A2.4.)
Padedamas sieja 1–2 svarbiausias senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų	Remiantis tiesiogiai išreikšta informacija, sieja 1–2 žinotinas senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų pagrindines	Sieja 2–3 žinotinas senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų pagrindines istorines asmenybes su jų gyvenimo	Sieja 3–4 žinotinas senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorines asmenybes su jų gyvenimo laikotarpiu, istorine

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
istorines asmenybes su jų gyvenimo laikotarpiu, istorine erdve, gerai žinomu istoriniu įvykiu arba reiškiniu. Padedamas vertina bent 1–2 plačiai žinomas ir nagrinėtas istorines asmenybes pasiremdamas kitų išsakytais vertinimais. (A3.1.)	istorines asmenybes su jų gyvenimo laikotarpiu, istorine erdve, plačiai žinomu istoriniu įvykiu arba reiškiniu. Konsultuodamasis vertinti 1–2 plačiai žinomas ir nagrinėtas istorines asmenybes, pasiremdamas kitų išsakytais vertinimais, pateikia savo nuomonę, kurios gali ir nepagrįsti. (A3.2.)	laikotarpiu, istorine erdve, plačiai žinomu istoriniu įvykiu arba reiškiniu. Nurodo žinotinų asmenybių keletą būdingų bruožų, ją atpažįsta iš nesudėtingo istorinio konteksto. Vertina 2–3 plačiai žinomas ir nagrinėtas istorines asmenybes, pateikia savo nuomonę ir iš dalies ją pagrindžia. (A3.3.)	erdve, žinomu istoriniu įvykiu arba reiškiniu. Nurodo žinotinų istorinių asmenybių veiklos bruožus, ją atpažįsta iš naujo istorinio konteksto. Savarankiškai vertina 2–3 plačiai žinomas ir nagrinėtas istorines asmenybes, pasiremdamas kitų išsakytais vertinimais, išsako savo nuomonę bei ją pagrindžia 1–2 argumentais. (A3.4.)
2. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje(B)			
Padedamas sieja metais išreikštas datas su tūkstantmečiu, amžiumi, dešimtmečiu bei juos tinkamai vartoja gerai žinomame istoriniame kontekste. (B1.1.)	Sieja metais išreikštas datas su tūkstantmečiu, amžiumi, dešimtmečiu bei juos tinkamai vartoja gerai žinomame istoriniame kontekste. (B1.2.)	Gretina metais išreikštas datas su tūkstantmečiu, amžiumi, dešimtmečiu, kai šios datos yra istorinio laiko matavimo matų sankirtoje, paaiškina jų chronologinį nuoseklumą. (B1.3.)	Sieja nagrinėtų laikotarpių istorijos įvykius į prasminę visumą, nurodo laiko trukmę tarp skirtingų įvykių, nustato jų panašumus ir skirtumus. Išreiškia chronologijos suvokimą savarankiškai pasirinktais būdais (pvz., lentelė, schema ar kt.). (B1.4.)
Fragmentiškai dėlioja svarbiausius senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos pradžios įvykius į chronologinę seką, juos susieja su 1–2 gerai žinomais svarbiausiais vienalaikiais įvykiais. (B1.2.1.)	Nurodo svarbiausių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos pradžios įvykių chronologinę seką, juos susieja su 2–3 gerai žinomais svarbiausiais vienalaikiais įvykiais. (B1.2.2.)	Nurodo senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos įvykių, reiškinių, epochų, chronologinę seką, išdėsto juos teisinga tvarka laike. Chronologinėje sekoje nustato kitų svarbiausių Lietuvos ir Europos įvykių, reiškinių vietą; gretina svarbiausius vienalaikius Lietuvos ir Europos įvykius. (B1.2.3.)	Nurodo senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos įvykių, reiškinių chronologinę seką, išdėsto juos teisinga tvarka laike. Chronologinėje sekoje nustato kitų svarbiausių Lietuvos ir Europos įvykių, reiškinių vietą, remdamasis žiniomis ir kritiniu mąstymu bei gali savo sprendimą paaiškinti. (B1.2.4.)
Nurodo tik kai kuriuos svarbiausius nagrinėtus senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos įvykius matyto turinio žemėlapyje.	Nurodo pačių svarbiausių nagrinėtų senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos įvykių ir reiškinių vyksmo vietą –	Įvardija svarbiausių nagrinėtų senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos įvykių ir reiškinių vyksmo vietą bei gali ją lokalizuoti platesniame	Nustato ir paaiškina svarbiausių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos įvykių ir reiškinių vyksmo vietą bei gali ją lokalizuoti platesniame

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
<p>Naudodamasis žinomo turinio istorijos žemėlapiu gali nustatyti istorinio įvykio vietą (erdvę), kai ji yra akivaizdžiai pavaizduota žemėlapyje. (B2.1.)</p>	<p>miestą, teritoriją, valstybę ar kitą istorinę erdvę. Naudodamasis istorijos žemėlapiu nurodo istorinės erdvės dydį ir jos pokytį. (B2.2.)</p>	<p>erdvės kontekste kuriuo nors bruožu. Naudodamasis istorijos žemėlapiu apibūdina istorinės erdvės dydį ir pokyčius, skirtingas istorines erdves palygina tarpusavyje. (B2.3.)</p>	<p>erdvės kontekste keliais bruožais – politinio žemėlapiu (nagrinėjamo laikotarpio arba dabartinio) kontekste arba remiantis geografiniais objektais. Naudodamasis istorijos žemėlapiu nustato ir paaiškina istorinio įvykio vietą (erdvę) iš žemėlapyje pateikto istorinės erdvės objektų naujo konteksto. Paaiškina svarbiausius teritorinius pokyčius, geografinės aplinkos įtaką istorinių įvykių eigai. (B2.4.)</p>
<p>3. Istorijos tyrimas ir interpretavimas (C)</p>			
<p>Atpažįsta istorijos šaltinio formą, atsiradimo datą ir vietą remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija. (C1.1.)</p>	<p>Nustato istorijos šaltinio formą, jo autorių, atsiradimo datą ir vietą bei paskirtį remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija ir kai kuriais atvejais – iš gerai žinomo istorinio konteksto. (C1.2.)</p>	<p>Nustato istorijos šaltinio formą, jo autorių, atsiradimo datą ir vietą bei paskirtį remdamasis iš dalies išreikšta informacija nesudėtingame istoriniam kontekste. (C1.3.)</p>	<p>Nustato istorijos šaltinio formą, jo autorių, atsiradimo datą ir vietą bei paskirtį remdamasis netiesiogiai išreikšta informacija naujame istoriniam kontekste, juos palygina. (C1.4.)</p>
<p>Randa iš istorijos šaltinio informaciją, kai ji tiesiogiai išreikšta. Padedamas lygina dviejų nagrinėto turinio istorijos šaltinių suteikiamas žinias, fragmentiškai nurodo jų turinio panašumą arba skirtumą, remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija. Fragmentiškai nurodo šaltinyje pateiktą mintį; daro netiksliais išvadas. (C2.1.)</p>	<p>Randa iš istorijos šaltinio informaciją, kai ji tiesiogiai išreikšta; gali ją iš dalies apibendrinti Remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija palygina dviejų žinomo turinio istorijos šaltinių suteikiamas žinias, apibendrina šaltiniuose pateiktą informaciją Nurodo istorijos šaltinio autoriaus požiūrį, kai jis yra išreikštas tiesiogiai. (C2.2.)</p>	<p>Išskiria iš istorijos šaltinio informaciją remdamasis tiesiogiai ir netiesiogiai išreikšta informacija; gali ją apibendrinti. Remdamasis tiesiogiai ir iš dalies išreikšta informacija, palygina daugiau kaip dviejų nesudėtingo konteksto šaltinių suteikiamas žinias, nurodo jų turinio panašumus ir skirtumus ar jų sąsajas. Nustato istorijos šaltinio autoriaus požiūrį, kai jis yra išreikštas netiesiogiai, bet lengvai nustatomas iš šaltinio konteksto. (C2.3.)</p>	<p>Savarankiškai analizuoja ir išrenka iš istorijos šaltinio informaciją remdamasis tiesiogiai ir netiesiogiai išreikšta informacija; ją susistemina ir išsamiai apibendrina. Remdamasis tiesiogiai ir netiesiogiai išreikšta informacija, palygina daugiau kaip dviejų naujo konteksto šaltinių suteikiamas žinias, išsamiai apibendrina ir susieja Nustato ir iš dalies paaiškina, kodėl atsiranda skirtingi praeities – įvykių, asmenybių, pokyčių – vertinimai istorijos šaltiniuose. Nustatyto</p>

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
<p>Padedamas formuluoja nesudėtingus istorinius klausimus. Padedamas sudaro paprasto tyrimo atlikimo eigą, pasirenka tinkamas priemones, gerai žinomus 1–2 šaltinius, nusimato atlikimo laiką bei trukmę. Kartu su mokytoju aptaria, ką reikia daryti, kad tyrimas gautųsi patikimas. Padedamas analizuoja nesudėtingą istorinę informaciją, pateiktą gerai žinomo istorinio konteksto rašytiniuose, vaizdiniuose, daiktiniuose šaltiniuose, remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija. Padedamas ją iš dalies apibendrina. (C3.1.)</p>	<p>Pagal pavyzdį formuluoja nesudėtingus istorinius klausimus, tikslą, hipotezę. Pagal pateiktą pavyzdį planuoja tyrimą: pasirenka tyrimo būdą, priemones, įprasto istorinio konteksto 1–2 šaltinius, eigą, atlikimo laiką bei trukmę. Nurodo, ką reikėtų daryti, kad tyrimas gautųsi patikimas. Pagal pateiktą pavyzdį, analizuoja istorinę informaciją, pateiktą gerai žinomo istorinio konteksto rašytiniuose, vaizdiniuose, daiktiniuose šaltiniuose, remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija; ją iš dalies apibendrina. (C3.2.)</p>	<p>Kelia istorinius klausimus, tikslą, hipotezę. Pagal pateiktus kriterijus sudaro tyrimo, skirto nurodytai problemai spręsti, planą, nurodydamas pagrindinius žingsnius nuo klausimo iškėlimo iki rezultatų pristatymo. Pateikia 1–2 konkrečius įprasto istorinio konteksto šaltinius kuriais bus remiamasi, atliekant tyrimą. Nurodo, ką reikėtų daryti, kad tyrimas gautųsi patikimas. Analizuoja istorinę informaciją, pateiktą istorinio konteksto rašytiniuose, vaizdiniuose, daiktiniuose šaltiniuose, remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija ir ją apibendrina. (C3.3.)</p>	<p>istorijos šaltinio autoriaus požiūrį iš šaltinio konteksto ir savo sprendimą paaiškina šaltinio turiniu. (C2.4.)</p> <p>Savarankiškai formuluoja istorinius klausimus, tikslą, hipotezę. Sudaro tyrimo, skirto nurodytai problemai spręsti, planą, nurodydamas pagrindinius žingsnius nuo klausimo iškėlimo iki rezultatų pristatymo. Pateikia 2–3 konkrečius įprasto istorinio konteksto šaltinius kuriais bus remiamasi, atliekant tyrimą. Nurodo, ką reikėtų daryti, kad tyrimas gautųsi patikimas. Analizuoja, lygina ir vertina istorinę informaciją, pateiktą istorinio konteksto rašytiniuose, vaizdiniuose, daiktiniuose šaltiniuose, remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija; ją išsamiai apibendrina. (C3.4.)</p>
4. Istorinio pasakojimo kūrimas(D)			
<p>Atskiria kai kurias esmines senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos sąvokas iš gerai žinomo istorinio konteksto, ne visada tiksliai jas vartoja. Padedamas apibūdina sąvokos prasmę iš gerai žinomo istorinio konteksto. (D1.1.)</p>	<p>Nurodo esminių senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos sąvokų (ir kontekstinių, tokių kaip pokyčiai, reikšmė, įrodymai, priežastys, empatija) prasmę bei jas tinkamai vartoja gerai žinomame istoriniame kontekste. Nustato sąvokos prasmę iš įprasto istorinio konteksto. (D1.2.)</p>	<p>Nurodo senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos sąvokų (ir kontekstinių, tokių kaip pokyčiai, reikšmė, įrodymai, priežastys, empatija) prasmę bei jas tinkamai vartoja nesudėtingame istoriniame kontekste. Nustato sąvokos prasmę iš nesudėtingo istorinio konteksto. (D1.3.)</p>	<p>Paaikina senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos sąvokas (ir kontekstines, tokias kaip pokyčiai, reikšmė, įrodymai, priežastys, empatija), nusako sąvokos prasmę bei jas tinkamai vartoja naujame istoriniame kontekste. Sieja istorijos sąvokas į prasminę visumą naujame istoriniame kontekste. Jas grupuoja pagal savarankiškai pasirinktą</p>

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
			kriterijų (-us) ir savo pasirinkimą paaiškina. Nustato sąvokos prasmę iš naujo istorinio konteksto. (D1.4.)
<p>Vadovaudamasis aiškiais nurodymais ir remiantis pateikta informacija, ieško ir atsirenka informaciją iš įprasto istorinio konteksto, kad parengtų trumpą apibendrinantį pasakojimą raštu, žodžiu ar parengtų pristatymą.</p> <p>Vadovaudamasis aiškiais nurodymais ir remiantis pateikta informacija, remdamasis 1–2 įprasto konteksto šaltiniais, kuria istorinį pasakojimą bandydamas pateikti savąjį istorijos supratimą, bet jo neargumentuoja. (D2.1.)</p>	<p>Ieško ir atsirenka informaciją iš nesudėtingo istorinio konteksto, kad parengtų trumpą struktūruotą tekstą raštu, žodžiu ar parengtų pristatymą. Remiantis 1–2 šaltiniais, kuria istorinį pasakojimą perteikdamas savąjį istorijos supratimą ir iš dalies jį argumentuoja. (D2.2.)</p>	<p>Pasirenka patikimus informacijos, tvarko ir išdėsto informaciją, kad sukurtų struktūruotą tekstą, žodžiu ar parengtų pristatymą; tinkamai panaudodami įvykių datas, sąvokas ir terminus. Remiantis 1–2 šaltiniais, kuria laisvos formos istorinį pasakojimą, išreiškdamas savo požiūrį į vieną ar kitą įvykį, reiškinių, asmenybę ar problemą, jį argumentuoja. (D2.3.)</p>	<p>Pasirenka patikimus informacijos šaltinius ir paaiškina, kokiais kriterijais rėmėsi. Atrinktą ir susistemintą informaciją panaudoja sukurti struktūruotą tekstą, žodžiu ar parengtų pristatymą; tinkamai panaudodami įvykių datas, sąvokas ir terminus. Remiantis 2–3 šaltiniais, kuria laisvos formos pasakojimą, išreiškdamas savo požiūrį į vieną ar kitą įvykį, reiškinių, asmenybę ar problemą. Savo nuomonę pagrindžia konkrečiais faktais ir argumentais. (D2.4.)</p>
<p>Remdamasis žinomais šaltiniais išsako savo požiūrį apie nagrinėjamus istorijos įvykius ir reiškinius. (D3.1.)</p>	<p>Pagal pateiktus kriterijus raštu ar žodžiu perteikia supratimą apie istorijos įvykius ir reiškinius, savo nuomonę 1–2 pagrindžia argumentais. (D3.2.)</p>	<p>Perteikia įvairiais būdais (raštu, žodžiu, naudojantis informacinėmis technologijomis) supratimą apie istorijos įvykius ir reiškinius, savo nuomonę pagrindžia argumentais. Tinkamai parenka istorinę informaciją istorijos įvykiams ir reiškiniams apibūdinti. (D3.3.)</p>	<p>Savarankiškai pasirenka istorinę informaciją istorijos įvykiams ir reiškiniams apibūdinti, savo supratimą apie istorijos įvykius ir reiškinius nuosekliai aprašo ar paaiškina, tinkamai argumentuoja remdamasis šaltiniais. (D3.4.)</p>
<p>–</p>	<p>Vadovaudamasis aiškiais nurodymais ir remiantis pateikta informacija, pagal pateiktą temą, naudodamas šiuolaikinių technologijų galimybes, kuria elementarų istoriją pasakojantį žemėlapi: pateiktus kelis senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų</p>	<p>Pagal pateiktą pavyzdį ir temą, naudodamas šiuolaikinių technologijų galimybes, kuria nesudėtingą istoriją pasakojantį žemėlapi: pasirenka gerai žinomus kelis senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos faktus, įvykius, šaltinius, juos</p>	<p>Naudodamas šiuolaikinių technologijų galimybes, kuria nesudėtingą istoriją pasakojantį žemėlapi: pagal pateiktą temą, jai atskleisti pasirenka gerai žinomus kelis senovės, vidurinių amžių ir ankstyvųjų naujųjų laikų istorijos faktus, įvykius, šaltinius, juos</p>

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
	naujųjų laikų istorijos faktus, įvykius, šaltinius, priskiria juos žemėlapyje ir iš dalies juos aprašo. (D3.2.2.)	priskiria žemėlapyje ir juos elementariai aprašo. (D3.2.3.)	priskiria žemėlapyje ir elementariai aprašo. (D3.2.4.)

34. Pasiekimų lygių požymiai. 9–10 ir I–II gimnazijos klasės:

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
1. Istorinės raidos supratimas(A)			
Atpažįsta svarbių naujųjų ir naujausiųjų laikų įvykių ir reiškinių kurią nors priežastį ir padarinį, remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija. Apibūdina to paties įvykio, reiškinio bent vieną priežastį, jų poveikį ir padarinį nagrinėjamai valstybei. (A1.1.)	Nurodo svarbių naujųjų ir naujausiųjų laikų to paties įvykio, reiškinio 2–3 priežastis ir pasekmes remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija, paaiškina įvykio svarbą ir reikšmę valstybėms ir visuomenės grupėms. (A1.2.)	Paaiškina naujųjų ir naujausiųjų laikų priežastis ir pasekmes remdamasis pateiktais šaltiniais ar istoriografijos pavyzdžiais. Remdamasis įvykio, reiškinio pasekmėmis, paaiškina įvykio svarbą ir reikšmę asmenybėms, visuomenės grupėms ar valstybėms. Pagal pateiktus kriterijus mokosi klasifikuoti priežastis ir pasekmes (pvz., į kultūrines, socialines, politines ir t. t.). Nustato, kuri priežastis buvo pagrindinė ir šalutinė, o kuris padarinys trumpalaikis ir ilgalaikis. (A1.3.)	Pagrindžia paties įvardytas naujųjų ir naujausiųjų laikų svarbių įvykių ir reiškinių priežastis ir padarinius, atskleidžia jų tarpusavio sąsajas. Vertina to paties įvykio, reiškinio priežastis ir pasekmes, jas klasifikuoja (pavyzdžiui į politines, ekonomines, socialine, kultūrines) bei argumentuotai nurodo įvykio, reiškinio reikšmę. Nustato, kurios priežastys buvo pagrindinės ir šalutinės, o kurie padariniai trumpalaikiai ir ilgalaikiai, jų plotį istorinėje erdvėje. (A1.4.)
Nurodo svarbių naujųjų ir naujausiųjų laikų įvykių, reiškinių kai kuriuos esminius bruožus; gali juos paaiškinti ir padedamas palyginti. Paaiškina, kas yra istorijos faktas, įvykis; reiškinys, procesas; istorinis pavyzdys. (A2.1.)	Išskiria naujųjų ir naujausiųjų laikų įvykių, reiškinių svarbiausius bruožus. Vadovaudamasis pateiktais kriterijais, atskleidžia istorijos įvykio ar reiškinio bruožus ir ypatumus. (A2.2.)	Išskiria naujųjų ir naujausiųjų laikų įvykių, reiškinių keletą bruožų kaip svarbiausių (ius) iš visų bruožų, savo sprendimą paaiškina. Parodo ryšius tarp įvykio priežasčių ir pasekmių bei lygina nesudėtingame istoriniame kontekste. Pagal įvykio, reiškinio ypatumus vertina jų reikšmę. (A2.3.)	Savarankiškai nustato ryšius tarp naujųjų ir naujausiųjų laikų įvykių ar reiškinių priežasčių ir pasekmių, sieja jas su nauju istoriniu kontekstu. Formuluoja ir pagrindžia savo teiginius apie istorijos įvykius, reiškinius bei jų ypatumus šaltiniais ir istoriniais pavyzdžiais. Vertina įvykių ar reiškinių aktualumą ir svarbą. Įvykių bruožus savarankiškai

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
			lygina ir argumentuotai vertinta. (A2.4.)
<p>Nusako istorinės asmenybės esminius veiklos bruožus, vertina istorinę asmenybę iš gerai žinomo konteksto pareiškdamas savo nuomonę, kurią iš dalies pagrindžia. (A3.1.)</p>	<p>Nurodo esminius istorinės asmenybės veiklos bruožus, vertina istorinę asmenybę, pasiremdamas kitų išsakytais vertinimais arba pareiškdamas savo nuomonę, ją pagrindžia.</p> <p>Pateikia kelis istorijos asmenybės veiklos ypatumus, atskleidžia asmenines ypatybes ir jų svarbą asmenybės veiklai.</p> <p>Pateikia jų veiklos pavyzdžių. (A3.2.)</p>	<p>Paaškina istorinės asmenybės veiklos bruožus ir jų reikšmę, ją vertina ir savo nuomonę pagrindžia 1–2 argumentais. Lygina atskirų asmenybių veiklą, aiškina veiklos padarinius. Nurodo istorijos asmenybių iškilimo aplinkybes, kontekstą, sąlygas, kuriomis jos veikė. Pagrindžia jų įtaką nagrinėjama laikotarpiui ir regionui. Remdamasis šaltiniais ar istoriografijos pavyzdžiais, išskiria asmenis, galimus laikyti istorijos asmenybėmis. (A3.3.)</p>	<p>Vertina istorinę asmenybę pagal savarankiškai pasirinktus kriterijus; vertindamas asmenybės veiklą sieja ją su tos asmenybės veiklos motyvais arba kitais išoriniais veiksniais.</p> <p>Argumentuotai įrodo istorinių asmenybių įtaką nagrinėjama laikotarpiui, regionui, jų svarbą šių dienų pasauliui. Nepažeisdamas istorijos etikos principo, daro argumentuotą išvadą apie istorijos asmenybės įamžinimą ir jos poveikį visuomenei. (A3.4.)</p>
2. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje(B)			
<p>Nurodo laikotarpių chronologines ribas bei jas žyminčius įvykius. Nurodo svarbiausius nagrinėjamo istorijos laikotarpio įvykius, reiškinius ir juos dėlioja chronologine seka. Nurodo vieną laikotarpio bruožą, išskiriantį jį iš kitų laikotarpių. (B1.1.)</p>	<p>Apibūdina nagrinėjamus laikotarpius pagal pateiktus kriterijus (pvz., kultūrinį, socialinį, politinį ar ekonominį). Kuria laiko juostas, kuriose atsispindi laikotarpiai. Atskiriems laikotarpiams priskiria įvykius ir reiškinius. Dėlioja įvykius chronologine seka. (B1.2.)</p>	<p>Charakterizuoja nagrinėjamus istorijos laikotarpius, skirsto ilgesnės trukmės įvykius ar reiškinius etapais; išskiria ir argumentuoja įvykius, laikytinus istorinio lūžio ar esminio pokyčio momentais.</p> <p>Lygina svarbiausius Lietuvos ir Europos naujųjų ir naujausiųjų laikų istorijos laikotarpius, epochas, išskiria panašumus ir skirtumus, juos apibendrina ir padaro išvadą. (B1.3.)</p>	<p>Kritiškai vertina to paties laikotarpio atskirų faktų ar reiškinių svarbą ir sąsajas; konstruoja argumentuotą chronologinį suskirstymą, pagrįstą faktų ar reiškinių svarbos nustatymu; vertina atskiro laikotarpio kontekstą ir jo įtaką analizuojamiems įvykiams ar reiškiniams. (B1.4.)</p>

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
Fragmentiškai nurodo kai kurias pagrindines nagrinėjamų naujųjų ir naujausiųjų istorijos laikotarpių problemas iš gerai žinomo konteksto. (B1.2.1.)	Nurodo 1–2 pagrindines nagrinėjamų naujųjų ir naujausiųjų istorijos laikotarpių problemas, padedamas lygina su kitais laikotarpiais ir iš dalies nurodo jų ryšį su dabartimi. (B1.2.2.)	Išskiria 2–3 pagrindines nagrinėjamų naujųjų ir naujausiųjų istorijos laikotarpių problemas, padedamas nustato jų ryšį tiek su kitais istorijos laikotarpiais, tiek su dabartimi ir pateikia 1–2 argumentus. (B1.2.3.)	Savarankiškai išskiria 3–4 pagrindines nagrinėjamų naujųjų ir naujausiųjų istorijos laikotarpių problemas, nustato jų ryšį tiek su kitais istorijos laikotarpiais, tiek su dabartimi ir pateikia argumentuotą vertinimą. (B1.2.4.)
Žemėlapyje parodo vietą, kur vyko svarbūs naujųjų ir naujausiųjų laikų įvykiai, reiškiniai, kai ji yra akivaizdžiai pavaizduota žemėlapyje. (B2.1.)	Nurodo žemėlapyje svarbių naujųjų ir naujausiųjų laikų įvykių ir reiškinų vyksmo vietą bei gali ją lokalizuoti platesniame erdvės kontekste keliais bruožais Naudodamasis istorijos žemėlapiu nustato svarbių naujųjų ir naujausiųjų laikų istorinio įvykio vietą (erdvę), kai ji yra akivaizdžiai pavaizduota žemėlapyje, dalinai ją apibūdinti. (B2.2.)	Lokalizuoja žemėlapyje naujųjų ir naujausiųjų laikų įvykius ir reiškinius, aiškina jų eigą, nurodo veiksnus, lėmusius vienokius ar kitokius rezultatus, atskleidžia ir įvertina teritorinius pokyčius. Palygina skirtingo laikotarpio žemėlapius ir pagal juos nustato pokyčius, jų priežastis. (B2.3.)	Lokalizuoja žemėlapyje naujųjų ir naujausiųjų laikų įvykius ir reiškinius, aiškina jų eigą, nurodo veiksnus, lėmusius vienokius ar kitokius rezultatus, atskleidžia ir įvertina teritorinius pokyčius. Palygina du ar daugiau istorinių žemėlapių ir pagal juos nusako valstybių teritorijų kaitą, jų priežastis. Pateikia vieną du pavyzdžius, parodančius, kaip veiksmo vieta veikia įvykius. Išskiria būdingiausius istorinio, kultūrinio, ekonominio regiono požymius. (B2.4.)
3. Istorijos tyrimas ir interpretavimas(C)			
Nurodo istorijos šaltinio formą, atsiradimo datą ir vietą remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija. (C1.1.)	Apibūdina istorijos šaltinio formą, jo autorių, atsiradimo datą ir vietą bei paskirtį remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija ir kai kuriais atvejais – iš gerai žinomo istorinio konteksto. (C1.2.)	Įvardija istorijos šaltinio formą, jo autorių, atsiradimo datą ir vietą bei paskirtį remdamasis dalies išreikšta informacija iš nesudėtingo istorinio konteksto. (C1.3.)	Nustato istorijos šaltinio formą, kontekstą, jo autorių pažiūras, atsiradimo datą, vietą bei paskirtį remdamasis netiesiogiai išreikšta informacija naujame istoriniame konteksto. (C1.4.)

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
<p>Padedamas atsirenka ne mažiau kaip 1–2 patikimus informacijos šaltinius, atskiria objektyvią informaciją, faktus, duomenis nuo subjektyvios informacijos, fragmentiškai ją apibendrina. (C2.1.)</p>	<p>Pagal pateiktus kriterijus, atsirenka informaciją iš kelių istorijos šaltinių, internetinių tinklalapių, įvertina jos patikimumą, susieja pateiktą informaciją, ją apibendrina. Nustato istorijos šaltinio autoriaus požiūrį iš šaltinio konteksto. Nurodo skirtingas šaltinių atsiradimo sąlygas. (C2.2.)</p>	<p>Atsirenka informaciją iš įvairių istorijos šaltinių, internetinių tinklalapių, vertina jos patikimumą, ją palygina, apibendrina, ir padaro 1–2 išvadas. Atskiria faktus nuo nuomonės, tų faktų tikrumą naujame kontekste. Išskiria autorių požiūrius į juose perteikiamus įvykius, nurodo skirtingas istorijos šaltinių atsiradimo sąlygas ir jas paaiškina. (C2.3.)</p>	<p>Savarankiškai atsirenka ir palygina įvairiuose šaltiniuose, internetiniuose tinklalapiuose ar duomenų bazėse pateiktą informaciją, išskiria tinkamą nagrinėjamai temai ar problemai atskleisti, įvertina jos patikimumą, ją apibendrina ir padaro 2–3 argumentuotas išvadas. Nustato skirtingas istorijos šaltinių atsiradimo sąlygas ir paaiškina, kodėl atsirado skirtingų praeities interpretavimų. Paaiškina nagrinėjamų šaltinių skirtingus autorių požiūrius į juose perteikiamus įvykius. (C2.4.)</p>
<p>Pasitardamas su mokytoju, kelia 1–2 esminius istorinius klausimus, kurie padėtų atskleisti temos esmę, atlikti nesudėtingą istorinį tyrimą nukreiptą į temos išaiškinimą. Iš dalies išsiaiškina atskiras tiriamo klausimo detales, bet neatsako į visus iškeltus klausimus. Nurodo tyrimo žingsnius bei keletą tyrimui reikalingų priemonių. Išsiaiškina paskiras tiriamo klausimo detales ir paaiškina ne pačius svarbiausius tyrimo neaiškumus bei prieštaravimus. (C3.1.)</p>	<p>Kelia 2–3 istorinius klausimus, kurie padėtų atskleisti temos esmę, atlikti istorinį tyrimą nukreiptą į temos išaiškinimą. Konsultuojasi su mokytoju dėl pasirinkto tyrimo eigos. Iš dalies išsiaiškina, kas yra žinoma apie tiriamą problemą ar temą, trūkstant aiškių argumentuotų atsakymų į suformuluotus klausimus. Nagrinėdamas probleminį klausimą, vertina paviršutiniškai, pateikia standartinius atsakymus. (C3.2.)</p>	<p>Formuluoja 2–3 istorinius probleminius klausimus, kurie padėtų atskleisti temos esmę. Pagal pateiktą pavyzdį planuoja tyrimą, nukreiptą į konkrečios problemos, temos išsprendimą (nustato problemą, kelia probleminius klausimus, numato informacijos šaltinius). Išsiaiškina, kas yra žinoma apie tiriamą klausimą, argumentuotai išdėsto atsakymą. Įvertina įvairių pasirinktų šaltinių vaidmenį bei reikšmę atliekant konkretų istorinį tyrimą. Taiko analizę ir lyginimą apibendrinant istorinę informaciją ir pateikia argumentuotas išvadas. (C3.3.)</p>	<p>Savarankiškai suformuluoja 3–4 istorinius probleminius klausimus, kurie padeda atskleisti temos esmę, išsamiai išsiaiškina, kas yra žinoma apie tiriamą klausimą, argumentuotai išdėsto atsakymą. Analizuoja, lygina istorinę informaciją, nurodo jos tikslumą ir patikimumą atliekamame tyrime. Nagrinėdamas probleminį klausimą, gali pateikti keletą argumentuotų atsakymų, juos palyginti ir pagal pasirinktus kriterijus įvertinti. Kitiškai naudodamasis įvairiais informacijos šaltiniais, pateikia pagrįstus ir argumentuotus tyrimo rezultatus. (C3.4.)</p>

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
4. Istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška (D)			
<p>Atskiria esmines naujų ir naujausių laikų istorijos sąvokas ir terminus iš gerai žinomo istorinio konteksto, padedamas apibūdina sąvokos prasmę iš gerai žinomo istorinio konteksto. Padedamas fragmentiškai vartoja esmines sąvokas. (D1.1.)</p>	<p>Nurodo esminių naujų ir naujausių laikų istorijos sąvokų ir terminų prasmę bei jas tinkamai vartoja gerai žinomame istoriniame kontekste. Vartoja esmines sąvokas. (D1.2.)</p>	<p>Paaškina esminių naujų ir naujausių laikų sąvokų prasmę bei jas tinkamai vartoja. Klausimo, aiškinimui, samprotavimui iš dalies vartoja esmines ir kontekstines sąvokas, jungia ankstesnes ir naujas sąvokas į prasminę visumą. (D1.3.)</p>	<p>Išsamiai paaškina esminių naujų ir naujausių laikų istorijos sąvokų ir terminų prasmę bei jas tinkamai vartoja naujame istoriniame kontekste. Atpažįsta neatitikimus tarp turinio ir konteksto. Jas grupuoja pagal savarankiškai pasirinktą kriterijų (-us) ir savo pasirinkimą paaškina. Klausimo ar problemos aiškinimui, samprotavimui sistemingai vartoja visas esmines ir kontekstines sąvokas. (D1.4.)</p>
<p>Vadovaudamasis aiškiais nurodymais ir remiantis pateikta informacija, kuria nesudėtingus tekstus (samprotavimo rašinius, santraukas, komentarus, recenzijas ir kt.) remdamasis 1–2 įprasto istorinio konteksto šaltiniais. (D2.1.)</p>	<p>Pagal įvardytus kriterijus pasirenka istorinio pasakojimo kūrimui reikiamą informaciją bibliotekoje, internete ir kituose informaciniuose šaltiniuose, iš dalies tinkamai jais remiasi. Kuria įvairių tipų nesudėtingus tekstus (samprotavimo rašinius, santraukas, komentarus, recenzijas ir kt.) remdamasis 1–2 nesudėtingo istorinio konteksto šaltiniais, savo nuomonę iš dalies pagrindžia argumentais. (D2.2.)</p>	<p>Pasirenka istorinio pasakojimo kūrimui reikiamą informaciją bibliotekoje, internete ir kituose informaciniuose šaltiniuose, tinkamai jais remiasi. Kuria įvairių tipų tekstus (samprotavimo rašinius, santraukas, komentarus, recenzijas ir kt.) remdamasis 2–3 istorinio konteksto šaltiniais. Diskusijose kelia probleminius klausimus, svarsto, pritaria ar prieštarauja pateikdamas argumentų. (D2.3.)</p>	<p>Savarankiškai pasirenka patikimus informacijos šaltinius istorinio pasakojimo kūrimui, tinkamai jais remiasi, išskirdamas objektyvią informaciją, faktus, nuo subjektyvios informacijos, nuomonės. Kuria įvairių tipų tekstus (samprotavimo rašinius, santraukas, komentarus, recenzijas ir kt.) remdamasis 3–4 šaltiniais. Atlieka su nagrinėjamais šaltiniais tiramuosius ir kūrybinius darbus bei įvairius projektus. Apklausia istorinių įvykių liudininkus, jų pasakojimus panaudoja teksto kūrime. Diskusijose kelia probleminius klausimus, svarsto, pritaria ar prieštarauja pateikdamas argumentų. Įvairiais aspektais</p>

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
			aptaria pasirinktą nagrinėti problemą ar klausimą. (D2.4.)
Išsako savo požiūrį į nagrinėjamus įvykius, reiškinius, procesus ar asmenybes remdamasis pateiktais šaltiniais. (D3.1.)	Pagal pateiktus kriterijus pasirenka istorinę informaciją įvykiams ir reiškiniams paaiškinti, savo nuomonę pagrindžia 1–2 argumentais. (D3.2.)	Tinkamai parenka istorinę informaciją istorijos įvykiams, reiškiniams paaiškinti, ją perteikia įvairiais būdais (raštu, žodžiu, prezentacija, naudojantis informacinėmis technologijomis). Diskusijose kelia probleminius klausimus, svarsto, pritaria ar prieštarauja pateikdamas argumentų. (D3.3.)	Paaškina istorinius procesus, reiškinius, požiūrius nurodydamas jų sąsajas, palygina istorinę informaciją nurodydamas lyginimo aspektus. Pagrindžia savo požiūrį į nagrinėjamus įvykius, reiškinius procesus ar asmenybes, polemizuoja su kitų požiūriais. (D3.4.)
–	Padedamas, pagal pateiktą pavyzdį ir temą, naudodamas šiuolaikinių technologijų galimybes, kuria elementarų istoriją pasakojantį žemėlapi: pateikia kelis naujausių laikų istorijos faktus, įvykius, šaltinius, priskiria juos žemėlapyje ir iš dalies juos aprašo. (D3.2.2.)	Naudodamas šiuolaikinių technologijų galimybes (žemėlapių kūrimo platformomis, mobiliosiomis programėlėmis ir kt.), kuria paprastą istoriją pasakojantį žemėlapi, maršrutą nagrinėtai temai atskleisti: pasirenka gerai žinomus 3–4 naujų ir naujausių laikų istorijos faktus, įvykius, šaltinius, juos priskiria žemėlapyje, iliustruoja ir elementariai aprašo. (D3.2.3.)	Naudodamas šiuolaikinių technologijų galimybes, kuria nesudėtingą istoriją pasakojantį žemėlapi: pats pasirenka temą, jai atskleisti pasirenka 4–5 naujų ir naujausių laikų istorijos faktus, įvykius, šaltinius, juos priskiria žemėlapyje ir aprašo. (D3.2.4.)

35. Pasiekimų lygių požymiai. III–IV gimnazijos klasės:

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
1. Istorinės raidos supratimas (A)			
Atpažįsta priežasčių ir pasekmių sudėtingumą, nustato įvykių, reiškinių padarinius, kuriuos galėjo sukelti daugiau nei vienas veiksnys remdamasis tiesiogiai išreikšta informacija. Nurodo trumpalaikes ir	Pagal pateiktus kriterijus nurodo priežasčių ir pasekmių sudėtingumą, nustato įvykių, reiškinių padarinius, kuriuos galėjo sukelti daugiau nei vienas veiksnys remdamasis iš dalies išreikšta informacija ir tai galėjo	Įvertina priežasčių ir pasekmių sudėtingumą, nustato įvykių, reiškinių padarinius, kuriuos galėjo sukelti daugiau nei vienas veiksnys ir tai galėjo turėti daug pasekmių, tiek numatytų, tiek ir nenuspėjamų.	Savarankiškai įvertina priežasčių ir pasekmių sudėtingumą, nustato įvykių, reiškinių padarinius, kuriuos galėjo sukelti daugiau nei 2–3 veiksniai ir tai galėjo turėti daug

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
<p>ilgalaikes įvykio pasekmes. Išskiria priežastis, dalyvių tikslus ir rezultata bei pasekmes iš šaltinių; paaiškina, kokie yra etikos principai, formuluojant priežastis ir pasekmes. (A1.1.)</p>	<p>turėti daug pasekmių, tiek numatytų, tiek ir nenuspėjamų. Atskleidžia priežasčių ir pasekmių tarpusavio sąsajas; atskleidžia įvykių dalyvių veiklos tikslus ir jų padarinius. Remdamasis įvykio pasekmėmis, paaiškina įvykio svarbą ir reikšmę. (A1.2.)</p>	<p>Atskleidžia priežasčių ir pasekmių interpretacijas, jų aiškinimo daugiaperspektyvumą; pateikia priežasčių ir pasekmių aiškinimo kaitos istoriografijoje pavyzdžių. Paaiškina, kaip savalaikiai veiksmai būtų galėję pakeisti įvykių priežastis ar turėti įtakos kitokioms pasekmėms. (A1.3.)</p>	<p>pasekmių, tiek numatytų, tiek ir nenuspėjamų. Remiantis moksliniais argumentais kuria alternatyvią istoriją (pvz., kas būtų, jei nebūtų laimėtas tam tikras mūšis); parodo priežastis ir pasekmes kaip sudėtingą veiksmų ir veiksmių susikirtimą; argumentuotai svarsto, kaip tam tikros epochos žmonės galėjo paaiškinti buvusio įvykio priežastis ir kuo tai skiriasi nuo dabarties aiškinimų. (A1.4.)</p>
<p>Atpažįsta atskirus faktus pateiktoje medžiagoje; atskleidžia dalinius istorijos fakto, įvykio, proceso ar reiškinio bruožus ir ypatumus, nagrinėja pateikiamus šaltinius ar prieinamus mokslinius tekstus ir juose išskiria atskirus faktus, reiškinius bei šaltiniuose atskleistus jų bruožus, ypatumus. (A2.1.)</p>	<p>Plačios apimties įvykyje ar reiškinyje išskiria atskirus faktus, jungia juos į prasminę visumą. Aiškina ir konstruoja įvykio ar reiškinio charakteristiką. Pagal įvykio ypatumus vertina jų reikšmę. Pasitelkia žinomus faktus ar įvykius kaip pavyzdžius ar argumentus įrodymams. (A2.2.)</p>	<p>Identifikuoja ir kritiškai vertina įvykių, reiškinų aktualumą, reikšmingumą, svarbą praeityje ir tai, kaip jie siejasi su šiandieniniais procesais ar problemomis. Atsižvelgiant į tam tikros žmonių grupės gyvenimo būdą, politinę situaciją, ekonominę praktiką, santykius su aplinka, socialines vertybes ir įsitikinimus, įvertina istorijos įvykių, reiškinų tęstinumą ir jų pokytį. (A2.3.)</p>	<p>Pasitelkdamas konkrečius pavyzdžius nustatyto ir paaiškina, kaip ir kodėl tam tikro istorinio įvykio reikšmingumo suvokimas (dabar svarbu, seniau – ne arba atvirkščiai) keičiasi skirtinguose laiko tarpsniuose ir/ar skirtingose grupėse; naudodamasis istoriniais šaltiniais ir istoriografija kuria savarankišką istorinio įvykio aiškinimą. (A.2.4.)</p>
<p>Paaiškina, kas yra vadinama istorijos asmenybe. Atskleidžia nagrinėjamo įvykio reikšmingą (as) istorijos asmenybę (es) ir nurodo, kuo ji svarbi. Nurodo istorijos asmenybės veikimo laikotarpį, regioną, veiklos sritį. Atskleidžia nagrinėjamo įvykio reikšmingas istorines asmenybes ir paaiškina, kokią įtaką jų veikla turėjo istorijos vyksmui. (A3.1.)</p>	<p>Paaiškina principus, kuriais vadovaujantis, istorijos moksle išskiriamos istorijos asmenybės. Pateikia kelis istorijos asmenybės veiklos ypatumus, atskleidžia asmenines ypatybes ir jų svarbą asmenybės veiklai. Remdamasis šaltiniais ar istoriografijos pavyzdžiais, išskiria asmenis, galimus laikyti istorijos asmenybe.</p>	<p>Vertina istorinę asmenybę, atsižvelgdamas į kitus pasirinktus konteksto elementus (pavyzdžiui, asmeninius motyvus, valstybės politiką, to meto pasaulėžiūrą ir laikmetį, asmenybės veiklos reikšmę įvairioms socialinėms grupėms ir kt.), nurodo skirtingus to meto ar dabarties požiūrius (interpretacijas) į istorinę asmenybę.</p>	<p>Atkuria istorijos asmenybių įsitikinimus remiantis prieinamais istorijos šaltiniais; sukuria tekstą iš tam tikros istorijos asmenybės perspektyvos; suvokia istorijos asmenybės vertinimo kaitą keičiantis skirtingiems laiko tarpsniams ar istorijos pasakotojo(ų) perspektyvai. Aiškina atminties ginčų visuomenėje dėl istorijos asmenybių priežastis ir</p>

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
	<p>Lygina atskirų asmenybių veiklą, aiškina veiklos padarinius. Aiškina istorijos asmenybių iškilimo aplinkybes, kontekstą, komentuoja sąlygas, kuriomis jos veikė. Argumentuotai įrodo jų įtaką nagrinėjamame laikotarpyje ar regione ir istorinį vaidmenį; svarbą šių dienų atskiram regionui ar pasauliui. Kuria trumpas istorijos asmenybių biografijas. (A3.2.)</p>	<p>Charakterizuoja istorijos asmenybes, jų veiklą bei kritiškai vertina jų svarbą ir veiklos rezultatus. Atskleidžia istorijos asmenybės vertinimo sąlygotumą ir daugiaperspektyvumą. (A3.3.)</p>	<p>istorijos mokslo principus bei pozicijas tų ginčų atžvilgiu. Argumentuotai diskutuoja, kodėl istorijos asmenybės elgėsi būtent taip, net kai jų veiksmai iš pradžių atrodo neracionalūs, sunkiai paaiškinami ar kitokie, nei būtume darę mes. Argumentuotai diskutuoja, kaip konkreti istorijos asmenybė gali mus Edukuoti/ pamokyti šiandien. (A3.4.)</p>
2. Orientavimasis istoriniame laike ir erdvėje(B)			
<p>Nurodo nagrinėjamų laikotarpių chronologines ribas bei jas žyminčius įvykius; charakterizuoja nagrinėjamus laikotarpius pateiktais kriterijais (pvz., kultūriniais, socialiniais, politiniais, ekonominiais). Atskiriems laikotarpiams priskiria įvykius ir reiškinius. (B1.1.)</p>	<p>Formuluoja laikotarpių įvardijimą ir jų charakteristikas; paaiškina pasirinktų istorijos įvykių svarbą laikotarpio pradžiai ir pabaigai nurodyti; skirsto ilgesnės trukmės įvykius ar procesus etapais. Išskiria ir argumentuoja įvykius, laikytinus istorinio lūžio ar esminio pokyčio momentais. (B1.2.)</p>	<p>Kritiškai vertina to paties laikotarpio atskirų faktų ar reiškinių svarbą ir sąsajas; konstruoja argumentuotą chronologinį suskirstymą, pagrįstą faktų ar reiškinių svarbos nustatymu; vertina atskiro laikotarpio kontekstą ir jo įtaką analizuojamiems faktams ar reiškiniams. Naudojant interaktyvias laiko juostas įvertina įvairiausių istorijos įvykių pavyzdžius ir jų poveikį skirtingose geografinėse vietovėse. (B1.3.)</p>	<p>Argumentuotai atskleidžia periodų ribų sąlyginumą priklausomai nuo istorijos pasakotojo(ų) tikslų ir perspektyvos, vertina periodus kaip regresyvius ir progresyvius požymius turinčius laikotarpius; skiria „trumpąjį“ ir „ilgąjį“ laikus, konkrečiais pavyzdžiais pademonstruoja, kaip tam tikri praeities aspektai tam tikrais periodais keičiasi greičiau negu kiti; įvertina laikotarpį iš skirtingų grupių perspektyvos. Pateikia moksliniais faktais paremtą periodizaciją. Kuria laiko juostas, kuriose atsispindi laikotarpiai. (B1.4.)</p>
<p>Nurodo būdingiausius istorijos laikotarpių ir to meto visuomenės bruožus, esminius įvykius, asmenybes ir pokyčius. Atpažįsta istorijos laikotarpius iš įprasto</p>	<p>Apibūdina istorijos laikotarpių ir to meto visuomenės bruožus, esminius įvykius, asmenybes ir pokyčius, lygina juos su vieno ar kelių laikotarpių atitikmenimis. Įvardija</p>	<p>Analizuoja istorijos laikotarpius ir nustato pasikeitimus per tam tikrą laikotarpį tarp dviejų konkrečių istorijos įvykių, reiškinių, parodo</p>	<p>Analizuoja istorijos laikotarpių ir to meto visuomenės bruožus, įvykius, asmenybes ir pokyčius, lygindamas juos su kitų laikotarpių atitikmenimis; juos vertina,</p>

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
istorinio konteksto, taiko pagrindines chronologijos žinias įprastame istoriniame kontekste. (B1.2.1.)	istorijos laikotarpius iš dalies naujame kontekste, taiko chronologijos žinias iš dalies naujame istoriniame kontekste. (B1.2.2.)	praeities ir dabarties tarpusavio ryšį. (B1.2.3.)	nusakydamas istorinio laikotarpio palikimo poveikį tolesnei visuomenės raidai. Naudojant interaktyviąsias laiko juostas įvertina įvairiausių istorijos įvykių pavyzdžius ir jų poveikį skirtingose geografinėse vietovėse. (B1.2.4.)
Paaškina regiono sąvoką ir nurodo požymius, pagal kuriuos regionas išskiriamas iš bendros teritorijos. Įvardija bei apibūdina regionus, kuriuose vyksta nagrinėjami įvykiai, reiškiniai, procesai. Pažymi nagrinėjamų įvykių veiksmo vietą žemėlapyje; aiškina žemėlapyje esančius sutartinius ženklus. Pateikia vieną – du pavyzdžius, parodančius, kaip veiksmo vieta veikia įvykius. (B2.1.)	Išskiria specifinius istorinio, kultūrinio, ekonominio regiono požymius. Atskleidžia regiono išskyrimo iš bendros erdvės principus. Paaškina istorinio vyksmo vietas įtaką įvykiams, reiškiniams; atskleidžia įvairių erdviųjų ypatybių svarbą istorijos raidai. (B2.2.)	Charakterizuoja istorinius, kultūrinius, etnografinius, politinius, ekonominius, gamtinius regionus pagal paties pasirinktus kriterijus; lygina atskirų regionų ypatybes, pasitelkdamas erdvinį kontekstą (pvz., gaublį, žemėlapi, kartoschemą ar kt.) aiškina įvykius ar reiškinius, komentuoja regiono aktualijas ir raidos ypatybes, aiškina istorinių, kultūrinių, politinių, ekonominių regionų ribų sąlygotumą, kaitos priežastis bei ypatybes. (B2.3.)	Išskiria tam tikrose epochose landšaftą keitusių būdingiausių objektų grupes (pvz., pilys, gynybiniai įtvirtinimai, dvarai, bažnyčios, kapinės, rotušės, turgaus aikštės, fabrikai ir pan.), charakterizuoja jų poveikį landšaftui; argumentuotai atskleidžia regionų ribų sąlyginumą priklausomai nuo pasakotojo(ų) tikslų ir perspektyvos. (B2.4.)
3. Istorijos tyrimas ir interpretavimas(C)			
Paaškina, kokie yra šaltinių tipai; priskiria nagrinėjamus šaltinius tam tikram laikotarpiui, įvykiui ar reiškiniui; nagrinėja šaltinius, išskirdamas iš jų akivaizdžiai, tiesiogiai perteiktą informaciją. (C1.1.)	Apibūdina tekstinius, statistinius, kartografinius ir vizualinius istorijos šaltinius; aiškindamas jų specifiką, nagrinėjimo principus; vertės, patikimumo nustatymo principus; lygina keletą šaltinių, išskirdamas informatyviausius ir patikimiausius šaltinius. (C1.2.)	Renka ir rūšiuoja šaltinius pagal pasirinktą sistemą; atpažįsta skirtingus to paties įvykio, reiškinio bei proceso aprašymus šaltinyje; išskiria šaltinių teikiamos informacijos sąlygotumą ir ribotumą; kritiškai vertina šaltinių analizę ir interpretaciją. (C1.3.)	Charakterizuoja šaltinių tipus (rašytiniai, daiktiniai, vizualiniai); įvertina, į kokius klausimus gali ir negali atsakyti tam tikri šaltinių tipai; suvokia šaltinių grupių teikiamos informacijos papildomumą; grupuoja istorijos šaltinius pagal jų perspektyvą. Paaškina šaltinių pateiktos informacijos ir vertinimo bei aiškinimo daugiaperspektyvumą. (C1.4.)

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
<p>Remiasi šaltinio(ų) informacija (cituoja arba savais žodžiais pateikia) formuluodamas teiginius. Iš kelių pateiktų šaltinių pasirenka tinkamą šaltinį nagrinėjamai temai atskleisti ar sprendamas problemą. Pateikia keletą šaltinių prieigos nuorodų (pavyzdžiui, paaiškina, kokie šaltiniai saugomi muziejuose, archyvuose, e_archyvuose ir panašiai). (C2.1.)</p>	<p>Remiasi šaltinių teikiama informacija formuluojamiems teiginiais (priežastims, pasekmėms, išvadoms, apibendrinimui) pagrįsti. Išskiria ir palygina keliuose šaltiniuose pateiktą informaciją bei atsirenka tinkamiausius jo nagrinėjamai temai ar problemai atskleisti. Apibendrina kelių šaltinių informaciją ir daro išvadas. (C2.2.)</p>	<p>Kelia istorinius klausimus pagal šaltiniuose pateiktą informaciją. Paaiškina šaltiniuose pateiktą netiesiogiai išreikštą informaciją, nurodo aplinkybes ar veiksnius, sąlygojusius šaltinio turinį. Formuluoja argumentuotus paaiškinimus pagrįstus šaltiniais. Pateikia kūrybišką ir kritišką šaltinio vertinimą ar požiūrį. Taiko šaltinius kurdamas istorijos pasakojimą ar istorinės asmenybės biografiją, grįsdamas teiginius ar išvadas. Remdamasis šaltiniais, formuluoja diskusijos klausimus ir argumentus. (C2.3.)</p>	<p>Aiškina šaltinio aktualumą dabartiniam istorijos mokslui ar visuomenei. Įvertina naratologines, vizualines ir kt. šaltinio autoriaus naudojamas priemones istorinei informacijai perteikti; paaiškina, kuo šaltinio informacija panaši į kitų tą pačią temą apibūdinančių šaltinių; argumentuoja, kas šaltinyje atrodo labiausiai/mažiausiai įtikinama. Paaiškina, ar šaltinis keičia nusistovėjusį požiūrį į temą, ar jis gali sukelti skirtingus vertinimus, kontroversijas. Argumentuotai diskutuoja, kaip konkretus istorijos šaltinis gali mus pamokyti šiandien. (C2.4.)</p>
<p>Sukuria istorinio tyrimo, skirto nurodytai problemai (ar klausimui) spręsti, planą, nuroydamas žingsnius nuo problemos atskleidimo ar klausimo iškėlimo iki rezultatų pristatymo. Pateikia kelis konkrečius šaltinius ar istorikų darbus kuriais bus remiamasi, atliekant tyrimą. Pristato tyrimo atlikimo metodą(us). Numato tyrimui reikalingus resursus. Dalinai išsiaiškina, kas yra žinoma apie tiriamą klausimą, trūkstant aiškių argumentuotų pagrindžiančius tyrimo rezultata. (C3.1.)</p>	<p>Kelia istorinį klausimą kuriam atskleisti reikalingas istorijos tyrimas. Detalizuoja istorinio tyrimo planą etapais (žingsniais), paaiškindamas, kokia kiekvieno etapo prasmė. Pateikia 1–2 istoriografijos šaltinius ar istorikų darbų pavyzdžius, kuriais bus remiamasi, atliekant tyrimą. Pateikia galimą rezultatų panaudojimo pavyzdį. Iš esmės išsiaiškina, kas yra žinoma apie tiriamą klausimą, argumentuotai išdėsto atsakymą. (C3.2.)</p>	<p>Formuluoja tezę arba hipotezę, kurioms pagrįsti ketina atlikti tyrimą. Paaiškina informacijos šaltinių atrankos principus. Atskleidžia galimus alternatyvius problemos sprendimo būdus. Paaiškina tyrimo išvadų sąlygotumą ir tolesnių tyrinėjimų perspektyvumą. Išsamiai išsiaiškina, kas yra žinoma apie tiriamą klausimą, argumentuotai išdėsto atsakymą, išskleidantį tyrimo klausimo neaiškumus ir prieštaravimus. (C3.3.)</p>	<p>Suformuluoja tyrimo objektą nusakantį tyrimo pavadinimą, tikslą ir jį konkretizuojančius uždavinius. Aiškiai struktūruoja tyrimą. Tyrimą įgyvendina korektiškai naudodamas pirminius ir antrinius istorijos šaltinius bei istoriografiją, teisingai naudodamas istorijos sąvokas. Tyrimo raiška – argumentuotas analitinis tekstas. Suformuluoja iš tyrimo sekančias išvadas. Remiasi papildoma literatūra ir kitais šaltiniais (privalumas - ne tik lietuvių, bet ir užsienio šalių), kurie analizuoja, įvaizdina ir kitaip perteikia tiriamą klausimą. (C3.4.)</p>

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
4. Istorinio pasakojimo kūrimas ir raiška(D)			
Aiškina istorijos sąvokas, pateikia jų apibrėžimus, nurodydamas laikotarpį, kuriame istorijos sąvoka pavartota. Įvardija tinkama istorijos sąvoka šaltiniuose ar istoriografijoje atspindėtus reiškinius ar procesus. (D1.1.)	Remdamasis kontekstu, paaiškina istorijos sąvokos reikšmę; akcentuoja sąvokos vartojimo sąlyginumą, atsirandančius dėl laiko ir erdvės parametrų. Pateikia galimus istorijos sąvokų sinonimus bei šių sąvokų atitikmenis dabartinėje kalboje. (D1.2.)	Išsamiai paaiškina istorijos sąvokas. Taiko esmines istorijos sąvokas naujame istoriniame kontekste. Atpažįsta, paaiškina ir tinkamai vartoja kitas istorijos sąvokas, naudojamas paaiškinant esminę temą. Sistemingai ir tiksliai vartoja sąvokas, rašydamas rišlų tekstą. (D1.3.)	Pateikia sąvokų aiškinimą, pagrįsdamas jį šaltiniais ar istorijos pavyzdžiais. Kritiškai vertina istorijos sąvokos vartojimą; nurodo sąlyginumus. Klausimo ar problemos aiškinimui, samprotavimui sistemingai vartoja visas esmines ir kontekstines sąvokas, jungia ankstesnes ir naujas sampratas, įžvelgdamas skirtingus istorijos aiškinimo (pasakojimo) požiūrius. Kurdamas istorijos pasakojimą, vartoja istorijos sąvokas, pateikia jų aiškinimą bei pasitelkia galimus istorijos sąvokos sinonimus. (D1.4.)
Pagal pateiktus kriterijus kuria tekstus (rašinius, santraukas, komentarus, recenzijas ir pan.) remdamasis 2–3 įprasto istorinio konteksto šaltiniais, paaiškina procesus, reiškinius, požiūrius. (D2.1.)	Pagal kriterijus kuria įvairių tipų tekstus (santraukas, komentarus, recenzijas, biografijas ir pan.) remdamasis 3–4 nesudėtingo istorinio konteksto šaltiniais, išsako savo požiūrį, argumentuoja remdamasis šaltiniais. (D2.2.)	Kuria įvairių tipų tekstus (esė, santraukas, komentarus, recenzijas, biografijas ir pan.) remdamasis 3–4 istorinio konteksto šaltiniais, nurodo jų sąsajas, išsako savo požiūrį, remdamasis šaltiniais pateikia 2–3 argumentus. (D2.3.)	Kuria įvairių tipų tekstus (esė, santraukas, komentarus, recenzijas, biografijas ir pan.) remdamasis 3–5 šaltiniais: kelia istorinius klausimus, juos analizuoja, interpretuoja ir įvertina; pavyzdžiais iliustruoja požiūrius; parodo šaltinių sąsajas, sieja juos su pateikta tema (problema); temą atskleidžia pasitelkdamas palyginimus, priežasties ir pasekmės ryšiais; atskleidžia savo požiūrį į problemą, ją pagrindžia 3–4 argumentais. (D2.4.)
Atsakydamas atrenka ir perteikia iš dalies tinkamą informaciją. Perteikdamas istorijos supratimą	Remiasi 2–3 šaltiniais, kelia istorinius klausimus, samprotauja žodžiu ir raštu, išreiškdamas savo	Atrenka ir perteikia tinkamą iš dalies susistemintą informaciją, tinkamai vartoja sąvokas, naudoja datas ir kt.	Atrenka, susistemina ir išsamiai perteikia tinkamą informaciją, naudoja išsamius apibūdinimus ir

Slenkstinis (I)	Patenkinamas (II)	Pagrindinis (III)	Aukštesnysis (IV)
<p>dažniausiai remiasi kitų nuomone ir vertinimais, kai kurias savarankiškas išvadas pagrindžia elementariais argumentais. (D3.1.)</p>	<p>požiūrį į vieną ar kitą įvykį, reiškinių, asmenybę ar problemą, juos grindžia 2–3 argumentais. tačiau nevisai kritiškai, savarankiškai padaro išvadas. (D3.2.)</p>	<p>Remiasi 3–4 šaltiniais, kelia istorinius klausimus, samprotauja žodžiu ir raštu, išreiškdamas savo požiūrį į vieną ar kitą įvykį, reiškinių, asmenybę ar problemą, juos grindžia 3–4 argumentais. (D3.3.)</p>	<p>paiškinimus, juos iliustruoja pavyzdžiais; tiksliai vartoja sąvokas, naudoja datas ir kt. Perteikdamas savo istorijos supratimą kritiškai remdamasi 4–5 šaltiniais, kelia istorinius klausimus, samprotauja žodžiu ir raštu, išreiškdamas savo požiūrį į vieną ar kitą įvykį, reiškinių, asmenybę ar problemą. Savo nuomonę pagrindžia 4–5 argumentais. (D3.4.)</p>
